

Clas Livijn

Spader Dame

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN

CLAS LIVIJN SPADER DAME

Clas Livijn

Spader Dame

och novellen

SAMVETETS FANTASI

Under redaktion av Börje Räftegård
och med inledning av Kjell Espmark

SVENSKA KLASSIKER

UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN
I SAMVERKAN MED
BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Clas Livijn
Spader Dame.
Atlantis, Stockholm

© 1997

INLEDNING: Kjell Espmark
och Svenska Akademien

TEXTVERSION, KOMMENTARER

OCH ORDFÖRKLARINGAR:

Börje Räftegård och
Svenska Akademien

FORMGIVNING OCH TYPOGRAFI:

Anders Ljungman och Johan Melbi

PDF-GENERERING:

Brimer Media och Megin Media, 2002

Innehåll

Kjell Espmark: Den fragmentariske Clas Livijn	vii
Spader Dame. En berättelse i Brev, funne på Danviken	1
Samvetets fantasi. En berättelse	107
<i>Kommentarer och ordförklaringar</i>	139

Den fragmentariske Clas Livijn

av Kjell Espmark

I vårt språk finns ingen motsvarighet till engelskans *minor classic*. Den språkliga bristen avspeglar en litterär: enstaka betydande verk som inte följs upp i en fortsatt diktarbana eller som utgör en engångsprestation i ett i övrigt blekt författarskap har en tendens att sjunka under synranden i vår kultur. Det finns några undantag. Ett av dem är Clas Livijns *Spader Dame* från 1824, ett litet sällsamt verk som fått en halv centimeter högt upp i klassikerhyllan och lyfts ner för läsning med en fyrtyo års mellanrum. 1870 ägnas författaren en liten avhandling av Carl David af Wirsén, i början av tioalet ges hans liv och verk en rik belysning av Johan Mortensen, ytterligare fyra decennier senare återupptäcks *Spader Dame* av Bo Grandien och efter ännu en sådan karantän blir Livijn 1990 föremål för en roman av Torbjörn Säfve och en minnesteckning i Svenska Akademien.

De båda verk av Clas Livijn som nu upptas i Akademiens klassiker serie är särpräglade uttryck för romantiken, denna strömning som bryter igenom för nästan exakt två sekel sedan och dominerar det europeiska 1800-talets första decennier. *Spader Dame* hör hemma i ett tidevarv som kan synas avlägset i flera bemärkelser. I själva verket rör det sig om idéer och strävanden som kan urskiljas ännu i modernismens och postmodernismens århundrade.

Med romantiken bryter individualismens tidsålder in, en tid då litteraturen sätter det kreativa subjektet i centrum, betonar originaliteten och förkastar allt som vill sätta gränser för det intuitiva skapandet. Man kritiserar förnuftet med dess anspråk på att ensamt kunna ge besked om verkligheten och man förkastar den klassicerande smaken som menat sig förfoga

över allmängiltiga lagar för ämnesval, genregränser och versbehandling. Det suveräna jaget kan än stå öppet för den passionerade, mot extasen vettande sidan i människans natur, än exploatera det fördolda inre, det omedvetna själslivet, som är en av romantikens upptäckter.

Denna jagets revolt mot alla skrankor och denna förkärlek för psykets irrationella sidor återfinner vi ju i rikt mått i vårt sekels avantgardistiska rörelser. Till det återkommande hör tanken att det poetiska jaget förmår uppenbara en högre, okänd verklighet; det går rentav en linje från Novalis' ord om poeten som »den transcendental läkaren« till Bretons (av Jung inspirerade) idé att »en sällsam rådgivande röst lånas till poeten i det ögonblick natten faller över världen«.

Gemensam är också det historiska medvetandets vidgning. Romantiken har inte bara känsla för de skilda epokenas särart; den kan också ge det förflutna en plats i nuet. Det är ett talande ögonblick när Mendelssohn 1830 uppför Bachs Matteuspassion – det förflutnas musik som tidigare förflyktigats med sin tid har fått ett rum i det samtida. Det är en förnimmelse av det gångnas aktualitet som vårt sekel övertagit. Tydligast ser vi det kanske när T. S. Eliot deklarerar att hela den europeiska litteraturen är en närvarande ordning där det nya verket tar sin plats. Men tanken ligger också bakom vår självklara förväntan att finna kompositioner från barocken och wienklassicismen vid sidan av Bartóks och Stravinskis i en skivaffär.

I linje med jagcentreringen utvecklar romantiken en ny expressiv litteratursyn där dikten blir en utstrålning av det inre, inte en återgivning av en yttre verklighet. Både den uppfattningen och synen på poesin som »the spontaneous overflow of powerful feelings« (Wordsworth) är viktiga i vårt sekel, inte minst i dess expressionistiska strömningar. Men romantiken lanserar samtidigt en symbolteori som kan följas in i våra dagar. Den sinnliga bilden blir bärare av universella sanningar,

så ännu i Tranströmers ord för det gudomligas diskreta framträdande: »Som fartyget passerar genom dimman / utan att dimman märker något.« Men det konkreta tecknet kan också fånga en inre verklighet: själslandskapet är en uppfinning av romantiken med bruksvärde in i sen tid och konsten att »tänka i bilder« bevarar sin aktualitet hos exempelvis Erik Lindegren. Samma livskraft uppvisar idén om den organiska formen, dvs. en gestaltning som är unik för det enskilda verket och vuxen ur dess egenart, en idé som fungerade lika bra som murbräcka under modernismens attack mot de konservativa bastionerna som i romantikens kamp mot klassicismens krav.

Ännu i den postmodernism som menar sig upphäva modernismen bevarar romantiken viss aktualitet. Man avskaffar visserligen tron på subjektet och dess originalitet, med det också kravet på autenticitet, föreställningen om en historisk kontinuitet och teorin om formen som ett uttryck för den inre substansen. Men man fortsätter romantiken i sin satsning på det självreflekterande hos texten och på den allt underminerande ironin, liksom i medvetandet om det i princip gränslösa – och i den följdriktiga investeringen i det oavslutade: det fragmentariska, det språngvisa och det spridda blir genuina uttryck för den konstsyn som postmodernismen till vissa delar har gemensam med romantiken.

Mycket av det som konstituerar romantikens egenart finns som vi skall se i Livijns verk. Men det är ingredienser som alltså på ett paradoxalt sätt kan göra denna produktion i tidigt 1800-tal aktuell också i vår tid. Inte minst gäller det den lilla klassiker som nu åter blir tillgänglig.

Spader Dame är ett fragment ur en produktion som i själva verket omfattar fjorton digra volymer på Kungl. bibliotekets handskriftsavdelning. Men också manuskripten stannar i stor utsträckning vid ansatser. Det fragmentariska är något av Livijns signum. En formel gav han själv när han i de tidiga

tjugoåren präglade sitt valspråk: »Frangi non flecti«, dvs. »brytas sönder, inte böjas«. I detta »frangi« frestas man, med hänsyn till det häftiga inre tryck som är den äkta romantikerns, lägga in också betydelsen »sprängas sönder«. Livijn kunde sägas själv diktera underrubriken på Mortensens biografi: »Ett romantiskt diktarefragment«.

En viktig förutsättning har det fragmentariska i Clas Livijns sociala situation. Född 1781 i ett östgötskt prästhem tycks han i 20-årsåldern på väg mot den förening av lärda studier och författarskap som blev ett *modus vivendi* för flera av romantikens stora begåvningar. Men fadern dog 1802 och lämnade efter sig en stor familj och små tillgångar. Clas Livijn måste ge upp sina planer och skrev in sig i Svea hovrätt, undergick kansliexamen och antogs som auditör vid Skaraborgs regemente. Han blev med andra ord domare i militära mål och följde i den egenskapen med på Karl Johans tyska och norska fälttåg 1813–14, gjorde sig känd för duglighet och rättrådighet och avancerade med tiden till chef för rikets fängelser. Livijn blev i själva verket den som reformerade den barbariska svenska fångvården och lade grunden för ett nytt system; med den uppgiften för ögonen arbetade han ihjäl sig 1844.

Framsidan på den medalj som Svenska Akademien lät slå 1990 tillhör denne genuine svenske ämbetsman. I framsidans just anförda valspråk kan vi läsa det pris *diktaren* fick betala. I unga år hade Livijn gjort löftesrika experiment inom skilda litterära genrer. Han experimenterade med nya poetiska former; bland annat upptäckte han som den förste i vårt land den medeltida balladens möjligheter. Men viktigare är hans föresats att revolutionera den svenska dramatiken efter Shakespeares, Schillers och Goethes föredömen. Redan 1805 skrev han vårt första historiska blankversdrama, *Torkel Knutsson*, och året därpå vårt första sagospel, *Havsfrun* – tyvärr utan att publicera dem. Något senare började han förverkliga sina planer

på att skapa en komisk roman utifrån romantikens humorbegrepp. Till det kommer polemikerns tidiga försök; han medarbetade i de unga rebellernas förargelseväckande tidskrift *Polyfem* och utbildade där en satirisk stil i Swifts, Sternes och Jean Pauls efterföljd. Livijn gav sig in på ett i flera avseenden banbrytande verk som skulle ha krävt alla hans krafter. Men ämbetsplikterna gjorde anspråk på hans bästa energier. Snedfördelningen framträder också i tryck. Generaldirektörens produktion – de förträffliga rapporterna från inspektionsresorna, de utmärkta årsberättelserna etc. – överskuggar helt den lilla *Spader Dame*. (Det utesluter inte ett samband, även utöver den språkliga briljansen. I sin sista ämbetsskrift, *Promemoria angående Sveriges försvarslöshetsystem*, attackerar den praktiserande humanisten Livijn den ordning som satt romanens irrande hjälte i arrest för brottet att sakna fast arbete. Och omvänt: *Spader Dame* låter avslutningsvis rättsväsendet porträttera sig självt med en satirisk skärpa som bara juristen Livijn var mäktig.)

Den påtagliga bristen på tid för vittra mödor är dock bara en aspekt av ämbetsmannarollen. En annan är den återhållsamhet den sociala ställningen dikterar. Livijn publicerade sig i flera fall anonymt men ett sådant skydd var av begränsat värde i den påpassliga småstad som tidens Stockholm utgjorde. Livijn hade all anledning att tänka sig för. Vi vet att han också gjorde det. Av hans andra betydande verk, *Riddar S:t Jöran*, föreligger 136 sidor i korrektur. Den bok som skulle ha bildat epok i den svenska romanens historia fick stanna där. Den drabbande satiren över det samtida huvudstadslivet skulle på ett eftertryckligt sätt ha ingripit i den lovande ämbetsmannakarriären.

Det är lätt att i vårt perspektiv moralisera över hur Livijn förslösade sina litterära tillgångar. Varför satsade han inte helt och fullt på sitt geni? Den tanken är en anakronism. Bohemen som ger sig helt hän åt uppgiften är en senare uppfinning. Det är först Baudelaires generation som ger sig konsten i våld utan

återförsäkringar. De stora romantikerna däremot, från en Friedrich Schlegel till en Per Daniel Amadeus Atterbom, fann i regel för gott att söka förena inspirationens stora galna ögonblick med en borgerlig levnadsbana. Livijns tragedi var att han i sin penibla ekonomiska situation lockades in på en väg som krävde osedvanligt stora offer ifråga om tid och dekorum.

Det fragmentariska i Livijns litterära insats är emellertid också dikterat av hans personlighet. Hans omtalade »vilda temperament« kan ena gången ta sig misantropiskt politiska uttryck som när den unge jakobinen vill »tända eld på världen« för att sedan inför dess jämmer och förbannelser kasta sig själv i lågorna, nöjd med att ha »förstört ett huggormasläkte«, andra gången framträda som ett inre tumult med snabbt omslag från satirikerns överdåd till mjältsjukans mörker. 1812 talar han i ett brev till vännen och bundsförvanten Lorenzo Hammarsköld om svårigheterna att skriva: efter att ha tvingat fram två rader »måste jag stå opp, vandra några steg över golvet och slutar med att med en ed bedyra odugligheten av vad jag gjort. Det finns varken frid eller tillförsikt i mitt inre. Antingen härskar där en vild yrsel eller en domnad ilska.« Det finns bakom domarens och generaldirektörens fasad en snabbt falnande häftighet och en desperat rastlöshet som ger en del av förklaringen till att så mycket hos detta rika ingenium stannar i ansatser.

Men dessa drag än av Sturm und Drang, än av romantisk melankoli har naturligtvis på samma gång sin plats i en litterär tradition. Det gäller inte minst den antydda eruptiviteten och de stänk och flikar som blir dess resultat. Som nyss poängterades sätter romantiken i stället för en äldre konstsyns ambition att efterbilda naturen en estetik där subjektets rika känsla projicerar sitt eget ljus över tingen, en centrifugal kraftyttring som kan bli explosionsartad. Helt naturligt hyllar man fragmentet som ett giltigt uttryck för en sådan inre dynamik.

Fragmentets tradition sträcker sig emellertid bortom roman-

tiken. En utgångspunkt är den excentriske Laurence Sterne som exempelvis kunde nyttja »The fragment« som rubrik och genre i sin *Sentimental journey*. Bland Livijns papper finns en översättning av Sternes söndersprängda roman *Tristram Shandy*. Betecknande nog stannar detta historiskt viktiga tolkningsförsök vid ett brottstycke.

Fragmentet som litterärt fenomen är en skapelse av det 1700-tal som också upptäckte ruinens skönhet. Det inspirerade ögonblicket eller skärvan ur ett dyrbart förflutet – båda hade ett värde i sig. Tanken blev program i tysk romantik och vackra exempel flöt ur Friedrich Schlegels och Novalis' pennor. Tiden auktoriserar alltså Livijns skärvor men sin primära bakgrund har de i en social och psykologisk situation som hänvisar honom till den avbrutna berättelsen, det blixtrande infallet, den oförmedlade urladdningen – och den ofullständiga dialogen med publiken.

Livijns båda första romaner är dock inga avsiktliga fragment. Hans komiska opus av år 1810, *Johan David Lifbergs lefverne*, slutar i tryckt version i det kritiska ögonblick då hjälten bär borgmästarinnan över spången men stiger fel och hamnar med sin börda »i den svala Vattengudinnans armar«. Någon fortsättning fick den otålige läsaren aldrig i sin hand. Samma öde rönt romanen *Axel Sigfridsson* som stannade vid ett första häfte år 1817. Om det förra verket skulle ha blivit vårt första försök i den nya engelsk-tyska humorns stil skulle det senare ha blivit vår första bildningsroman, en svensk *Wilhelm Meister*.

Ett verk som undgick dessa romaners öde är novellen *Samvetets fantasi*, tryckt i *Opoetisk kalender för poetiskt folk* 1822. I novellens begränsade format kunde Livijn utveckla sin rika fantasi utan att otåligheten och tryckningsbekymren hann emellan. *Samvetets fantasi* har också utpekats som en höjdpunkt i författarskapet. Det är naturligt att låta den slå följe med *Spader Dame* i en volym ägnad klassikern Clas Livijn.

Även i *Samvetets fantasi* är Livijn ett stycke pionjär. Det är den tidigaste fantastiska novellen i vår litteratur, en berättelse som för första gången hos oss utnyttjar det omedvetna, som nämnts en av den tyska romantikens upptäckter. Officeren Erik ansätts av spöksyner. Han har en gång förfört och övergivit en oskuld. Ute i kriget nåddes han av ett brev med den gravida flickans bön om hjälp men slog efter en natts ruelse bort saken. Och Gretchenhistorien upprepades: den olyckliga dödade i omtöckning och ångest sitt nyfödda barn och fördes till avrättningsplatsen. Eriks återkommande samvetsqual materialiseras i en grå man med bila, som gärna tränger sig in i springan mellan vakenhet och dröm. Det är en hallucination som är psykologiskt motiverad men samtidigt gör bruk av romantikens, särskilt Hoffmanns, metod att översätta själsliga företeelser till sinnenas språk.

En enda gång lyckades det Livijn att ta de fragmenterande krafterna i sin tjänst och låta dem organisera det litterära verket. Det sker i *Spader Dame*. Boken är, med underrubrikens ord, »en berättelse i brev funne på Danviken«, alltså tidens hospital, och brevfragmentens framställningsform får här en lika naturlig legitimering som det brustna geniets abrupta ingivelser. I fokus står den fattige informatorn Zachäus Schenander som fånglas som tjuv på falsk angivelse av rivalen kapten Leyonbraak medan hans älskade Maria luras att gifta sig med den skurkaktige kaptenen som naturligtvis överger henne så snart han löst in sina skulder med hennes arv. Under dessa prövningar bryter Schenanders vansinne ut. Men intresset knyter sig inte främst till denna sorgliga historia utan till den sönderslitne hjältens reflexioner. *Spader Dame* har kallats en enda lång Hamletmonolog, en karakteristik som svarar inte minst mot de bittra och sarkastiska utfallen mot tidens lyten och elakheter. Samtidigt finns här en ny, lika trasig humor:

Nu vet jag [- - -] vad *humor* är. Ingen ting annat, än daggens droppar, gråtna i en öppen grav, geniets förtvivlan: smärtans försök att på skämt bita sig själv: gudagnistans veklagan över livets lycksalighet: korteligen, litet levråd blod, pressad ur hjärtat, genom skoskav under dansen med den Babyloniska mamsellen.

Det är ett exempel på romantikens s.k. brutna humor, återigen med Hamlet i bakgrunden, en humor där gycklet är granne med graven och förnuftet talar i vanvettets skärvor. Men det fragmentariska framträder samtidigt i hur själva berättandet dukar under för reflexioner och lyriska utgjutelser – sådana brott mot genrens konventioner som hör hemma i en alternativ romantradition från Sterne in i vår egen epok. Mot sena tiders föredrag visar också de associativa kasten de oväntat vändande bildräckorna. Men allt detta som tenderar till brottstycken och spillror är alltså i *Spader Dame* integrerat i en sjuk och jagad själs monolog.

Av särskilt intresse är den adressat och därmed det perspektiv och det tonläge som monologen upprättar på denna fragmentariska grundval. Det »du« breven riktas till visar sig vara en död vän som frivilligt ändat sitt liv i Fyrisån. Den skrivande står honom så nära att han vid ett tillfälle frestas följa honom, en natt då töcknet över ån rymmer en danse macabre anfordrad av Näcken själv, men han sliter sig ur förtrollningen och skyndar i stället till vännens grav för att trycka sina ögon mot dess gräs. Breven har med andra ord en adressat som aldrig kan tänkas få dem i sin hand. Men det är en ovidkommande synpunkt. Det viktiga är att berättaren riktar sig till en själsfrände som befinner sig i det yttersta av tillstånd – och att han känner den positionen som sin egen: han är själv »levande stängd i graven«, utan att veta varför. Det lägets patetik bryts mot munter grotesk: han säger sig skrida, »med avmäta steg, i likprocession efter [sig] själv« till tonerna av »Nu vilar hela jorden«, spelad baklänges. Det är bara hjärtat som inte vill stelna – tan-

ken på den älskade är ännu vid denna yttersta punkt ett ständigt brinnande oljefält.

Perspektiv och tonläge är därmed formulerade. Berättarrösten befinner sig in extremis, i en position där allt världsligt är kattguld, men den bärs av en smärta som fortfarande talar ursinnets och gycklets språk. Monologen riktas till en död som ingenting hör – men mer till den levande døde som här uppriktar sig själv och mest till dem som bortom berättarramens ramp lyssnar till denna trasiga själs monolog. Däremot går orden över huvudet på den adliga enfald och gapande kälkborgerlighet som länkar händelserna kring hjälten och hans älskade. Liksom Hamlet kan rikta sig till Polonius med vändningar som är obegripliga för denne men kan tydas av publiken, deras reella adressat, kan Zachäus Schenander vända sig till herrskapsfolket och rättstjänarna med komprimerade funderingar som för dem är idel dårhusvammel men för läsaren framträder fyllda av desperat insikt. Själva den ironiska sammansattheten möjliggör en bitande kritik av statskick och rättsväsende, adel och borgerskap, akademi och litteratur utan att den förbluffade lyssnarskaran ens begriper vad som sätts ifråga. Föredraget är riktat till en friare åhörarkrets.

Ännu märkvärdigare än *Spader Dame* ter sig kanske ändå romanen *Riddar S:t Göran*, som i korrekturet från 1830 slutar mitt i en mening och sedan får följas genom flera manusversioner för att slutligen förlora sig i en summarisk plan. Det är berättelsen om hovrättsauskultanten Humbloms fabulösa strapatser när han dragits in i maktkampen mellan två trollkarlar som tagit honom för den reinkarnerade S:t Göran. Vi kan tycka oss ha hamnat i E. T. A. Hoffmanns värld med dess särregna naturlagar och sällsamma metamorfoser. När hjälten ser den tillbedda Catharinas huvud framträda i Djurgårdsekens lågande lövverk, när kryckkäppen förbyts i en gamling som vankar av och an eller när Börssalen blir scenen för en orgie i

andeuppenbarelser och förvandlingar, är det den tyske romantikerns häxkonst Livijn utövar. (Eller, som det heter i en av de talrika formuleringar där texten på romantiskt vis kommenterar sig själv: sådana »orimligheter [- - -] äro knappt tänkbara i en Roman, så framt den icke är av Hoffman, eller imiterad efter honom.«) Men sällsamheterna har inte som i *Der goldene Topf* sin grogrund i huvudpersonens poetiska psyke. Vår träaktige hjälte värjer sig med allt sitt praktiska förnuft mot det »spökeri« han är offer för: »Fantastiska Fantasi! Vad vill du mig?« Vi får med andra ord en konflikt mellan feeri och kalkborgerligt trivial verklighet som inte bara är komiskt tacksam; den lämnar plats också för en satir över de sociala krafter som samtidigt är ute efter den arme Humbloms själ. Föreningen av hejdlöst fantasteri och vass samhällskritik gör denna roman torso till något av en *Mästaren och Margarita* i svenskt 1820-tal.

Det kan tilläggas att dubbelheten fantasteri–verklighet är avläsbar också på det topografiska planet. På samma gång som staffaget underkastas magins lagar söker sig skeendet en tydlig Stockholmsmiljö. Vi kan exempelvis följa hjälten på hans vandring över Djurgårdsbron förbi Fredrikshov och hörnet av Storgatan och Gumshornsgatan för att småningom via Gamla stans gränder hamna i Svenska Akademiens högtidssal (som inte oväntat blir ram för en blodig drift med De Aderton).

Hur kommer det sig då att detta verk, som redan tidigt blev föremål för ett inträngande litteraturhistoriskt studium, fått stanna så länge i manus och korrektur? Det skulle dröja ända till 1993 innan boken trycktes – och då i Berlin, i en utgåva ombesörjd av den tyske filologen Stephan Michael Schröder, som skickligt saxar sig fram mellan versionerna. Jag är rädd för att vi i detta långa dröjsmål ser eftervärlden censurera Livijn med samma missriktade stränghet som han ägnade sig själv. Den viktigaste kommentatorn, Johan Mortensen, anger som romanens »största fel« att Livijn band dess händelser »så nära

vid samtidens tilldragelser och personligheter, att den utan kännedom om dessa liksom förlorar sitt bästa salt«. *Riddar S:t Jöran* är i hans ögon »en nyckelroman« där nycklarna gått förlorade, »en pamflett« där adressaternas ansikten suddats ut av tiden. Som om vi behövde veta vilka politiska och religiösa förhållanden i det samtida England Swift haft i bakhuvudet för att vi skall se det drabbande i Gullivers berättelse om exempelvis fejden mellan »högklackar« och »lågklackar«. Företeelserna och spänningarna mellan dem återfinns i varje tid och varje land. Lika lite behöver vi med en äldre litteraturvetenskaps vokabulär »känna igen« oppositionspolitikerna Lars Johan Järta och C. H. Anckarsvärd m. fl. i Livijns personer för att ha nöje av uddigheten. Det har dessutom ifrågasatts om man inte överdrivit referenserna till samtiden. Romanens förening av fantastik och samhällssatir har i alla händelser giltighet också i andra epoker än författarens egen. Att detta spännande paket efter 163 års ängslig tullbehandling äntligen befordrats till sina adressater är en insats vi har all anledning vara den tyske utgivaren tacksamma för. Med sitt lite humblomska sätt att betrakta relationen mellan verklighetsunderlaget och diktens självständiga rike har den svenska litteraturvetenskapen de facto bidragit till att konstituera den fragmentariske Livijn. Att tryckningen till sist fick ske i Berlin är en ironi författaren skulle ha uppskattat. Han kunde glädjas åt att *Spader Dame* fick sitt varmaste mottagande i Tyskland – men knappast förutse att samma land skulle placera hans *Riddar S:t Jöran* i klassikerhyllan. Där står den nu i alla fall på en av raderna i ögonhöjd. Kanske skall den boken visa sig viktigare än *Spader Dame* för Clas Livijns ställning som vår märkvärdigaste *minor classic*.

Spader Dame.

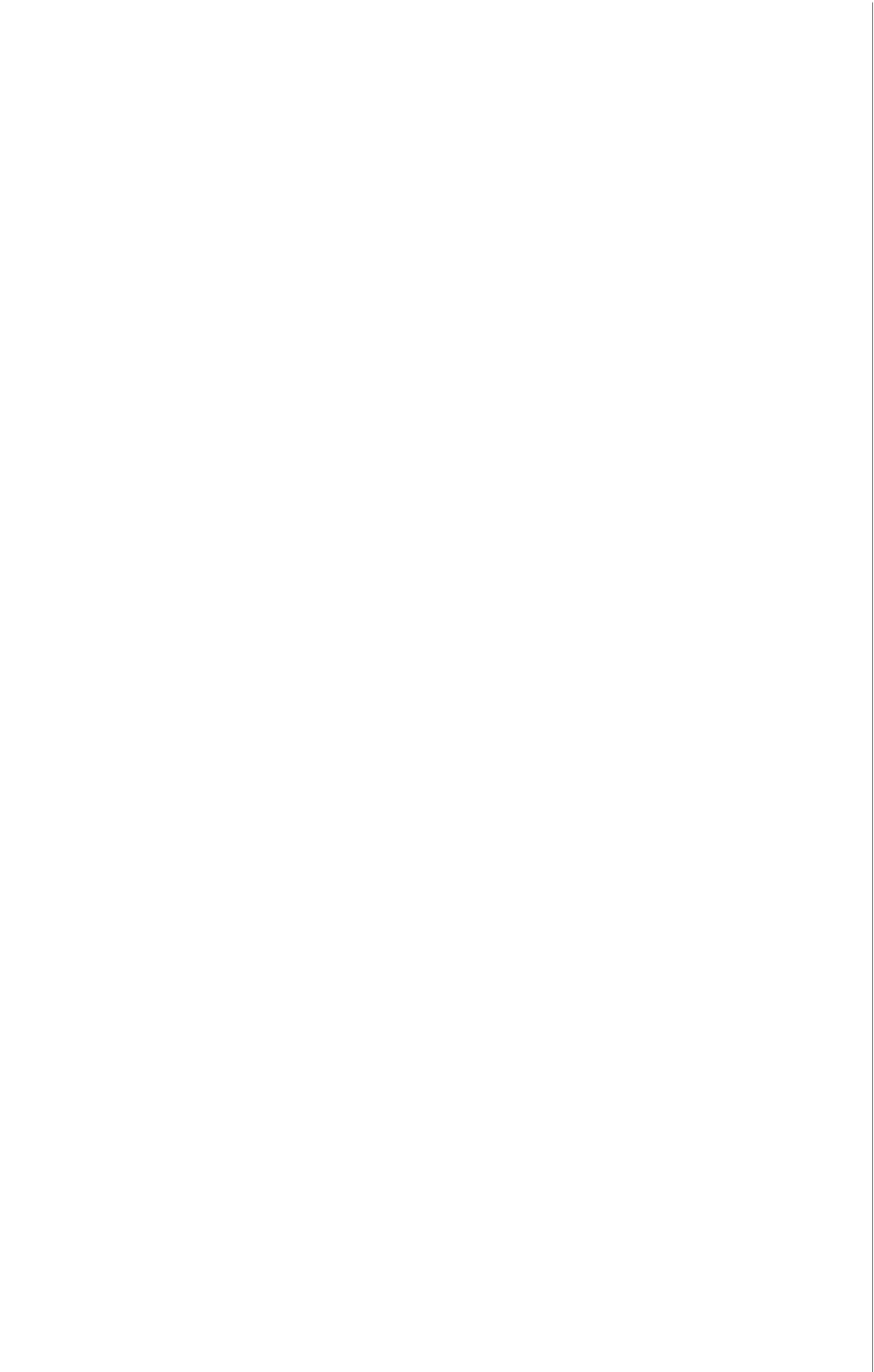
En berättelse

i

Brev, funne på [Danviken](#).

Stockholm,

Tryckt hos J.Hörberg, 1824.

Förord.

Under det somliga herrar, på riksdagen, utbredde sig angående onyttan av en revision över akademierna, besökte jag Danviken. I vårt sällskap befann sig en [magister](#) av det yppersta hopp^{*)}. Han hade disputerat i historien, om neutralsalternans inflytande på svenska [regementsstyrelsen](#) uti så väl äldre som nyare tider, och understött [Upsala Litteratur-Tidning](#) med tre recensioner. Ganska lärt framställde han sällheten av en omedveten dårskap. Man har numera ej svårt att därom övertyga mig; jag gav honom rätt, – ja, alla gjorde vi det; men hans bevisning upphörde ej. Jag sökte ett annat föremål för min uppmärksamhet; och min blick stannade händelsevis vid ett på gården liggande pappersblad. Jag upptog det. Vad jag därpå läste, tvang mig att efterforska skriftens upprinnelse. Efter flerfaldig förfrågan upplystes jag därom, att en med döden nyligen avgången, galen student haft en hel [skrubb](#) uppfylld med papperslappar, varibland det upphittade troligen varit, emedan vederbörande på stället, i betraktande därav att dårars skrifter icke kunna annorledes gagna klokt folk, utlevererat dem till förbrukning i köket. Verkställigheten av de klokas beslut kunde ej överlämnas i bättre händer än kokerskans. Av dårens dårskap kvarfunnos endast ett par häften, som det lyckades mig att emot kontant tacksamhet rädda; likväl icke utan äventyr, alldenstund en vaktknekt, då han förnam mig med sådan enträgenhet uppsöka galna skrifter, antog en högst eftertänklig min, och lät undfalla ett och annat ord om förryckthet, samt nödvändigheten att förvissa sig om personer, vådliga för det allmänna lugnet. Redan genomträngde mig en rysning

^{*)} [Optimae indolis ac spei.](#)

och jag tyckte mig höra dörren till [den vakanta skrubben](#) öppnas men en närvarande ämbetsman, nyss antagen till extraordinarie både vid Sjtölluverket och [Generalassistanckontoret](#), lade sig med det eftertryck ut för mig, att inga hinder mötte min bortgång med papperen.

Benägne läsare! Visserligen tycka många ansedda män med grånade förtjänster, att de på fri fot varande studenterna skriva och trycka så många dårskaper, att man åtminstone ej behöver göra sig det senare besväret med de lyckligtvis inspärrades; och sanningen att säga, så – –; men för ombytes skull kunna väl dessa blad få medfölja till glömskans odödlighetstempel: något bibliotek. Skulle en eller annan dessutom förklara utgivaren obehörig att framkomma med denna obetydlighet, så påkallar han högt den sällheten att leva under Sveriges regeringsform, – vilken uttryckligen förbjuder alla [monopolier](#), så att herrar utgivare av vissa tidningar och [flygskrifter](#), aldrig kunna med laglig befogenhet pocka på en uteslutande rättighet, att betjäna den vördnadsvärda allmänheten med nonsens.

Utgivaren.

I.

----- den samma; **Apollo drager** ingen peruk, han nyttjar ej en gång **hårtour**.

Därför, huru dåraktigt, att mitt under dåsighetens tidevarv låta pliktens **tarantell** sticka sig! – Ingen **edsvuren** eller obesvuren **birfilare**, – **ty** varför skulle man ej i ett välbeställt samhälle, med ty tillhörande **storkommendörer** och **politigubbar**, även så gärna kosta på sig edsvurna birfilare, som edsvurna barnmor-skor och edsvurna **domhavande**? – ja, ännu en gång: ingen birfilare, edsvuren eller obesvuren, är så överspänd av ädelmod, att han, **medan paroxysmen varar**, vill gratis stryka på rese- och traktamentsersättningens violin. Och vad har väl en fattig stackare att betala med? Ett öppet – ett redligt hjärta, menar du. Bah! när läste du väl i **Dagligt Allehanda**: Åstundas att överkomma ett rättvist och fromt hjärta. Nej för vad ditt av kärlek och tro lågande bröst innesluter, får birfilaren ej en gång **konfonium**. Sådant mynt är av så **ringa halt** och så helt och hållet kommet ur kurs, att icke en gång **Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien** kan tillstyrka dess inlösen av allmänna medlen. Väl skulle det kunna hända, att någon **våpig** tärna från landet, någon **flepig pojke med mjölkhår på hakan**, eller ock någon förryckt student, såsom t. ex. undertecknad, din numera ende uppriktige vän, **hugfälles** efter en sådan klenod; men vad hava de att köpa för? Nej broder! rådligast synes, att i allt mak slå sig på småförståndighet. I motsatt fall **kreperar man** som en **trosshäst**, vars lott det är, att i diket kvarlämnas oklappad och oomtald; **och därmed Gudi befallat**.

Z. S.

II.

Uppsala den 18**

Nu reser jag min väg. Varthän? Till snack och en **talemans taffel**? Till arbete och **ankarsmedjans tårebröd**? Vad vet jag? I senare fallet sker det likväl ej på fångskjuts; utan på grund av det förskott till resepenningar, vilket blivit mig tillstått av en juris professor, för att **dymedelst** sätta mig i stånd att, såsom **övermasmästare**, avtåga till herr **brukspatron** Fjäderström på Slaggmyra. Dennes malm eller tackjärn är det emellertid icke, som skall av mig bearbetas; det är **torr-, kvick-, flott- eller blandstensmalmer** hos hans, i ett kristlovligt äktenskap med sin dygdädla fru brukspatronessa sammanavlade piltar, som skola förädlas. Om sådant verkställes på **tyska eller vallonska sättet** vet jag ej. Vad betyder sättet, om endast **beskickningen, rostningen och bokningen** går bra; och därav kan bliva vad tiden mest behöver och minst äger – järn, och framför allt gott **eggjärn**.

Åter **informatör**? frågar du. Nåväl, frågar jag tillbaka: vad har du väl att invända mot den **lovl. kruko- eller pottomakarehanteringen**, vari **Prometheus var den förste fuskaren** eller mästaren? När allt löper handlöst kapp på **fronderiets** stråt, måste det vara berömvärt att följa i spåren på den förste ärkefrondören, ifrån vilkens verkstad härleder sig ej mindre allt lågt och oansenligt, än även allt högt och uppsatt på jorden; kortligen, allt från och med **profosser**, – vilka nu mera, sedan männen blivt någorstädes mera finkänsliga för äran, lära i sin tjänsteutövning böra företrädas av kvinnor – till och med **generaladjutanter**, så av armén som av flottorna, ännu förbehållna mankötet med sina krigsofficersståndkragar, **aiguilletter** och andra den moderna vapenärans sängvärmare. Dock inne-

fattar jag ej häruti plymerna, – ej en gång dem, som äro gjorde, jämlikt »[Faellesbrodrens snack](#)«, av manhaftiga fjädrar; de tyda på något högre, de tyda på gammal adel, ungt mod och ridderlig lättfärdighet. Stackars fåglar! i leven för plockningens jämlikhetssystem. Men det är ej första gången [roturen](#) sirar ut sig med den gamla adelns medfödda prydnader; ty nekas kan det ej, att [lördagsbarnet](#) människan, som därtillmed är ett fyra-bensarbete, far fram som [en jakobin](#), då hon beskattar och äter upp de [en hel skapelsedag äldre fåglarna](#).

Icke något [skolfuxeri](#), sade alltid min förre patron, och däri hade han oförlikneligen rätt. Lätt måste världsmänniskan vara som en fågel, bleve hon än därigenom stum som en fisk. Vad betyder väl det? Vid maktens syndafall följa ju [kreaturem](#) i alla fall med i släptåg, änskönt icke något enda av dem låtit tankens orm förleda sig att gapa över förståndets äpple; men lejon, vargar och björnar kunna väl ej i all evighet, under förebärande av naturens oskyldighetstillstånd, inskränkas till gräs. De måste hava kött, till och med dricka blod. Öppna sig likväl icke granare utsikter för herrar revisorer, avlöper det visst ej utan anmärkning, att så dyr anrättning är på samma räkning kostad på nötboskap och markattor, – ja till och med på får av en viss klass, ehuru deras torparefysionomier uppenbarligen stämplat dem att ätas av andra, icke att äta andra.

När nu [syn](#) och besiktning skall hållas, likasom förra gången, slipper jag åtminstone, efter all anledning, genast [riddaresyn](#), i vars dom ändring ej må sökas. Ännu minnes jag den förra. Främst ordföranden, herr hovmarskalken, som ej utan all nytta betraktat ljuskronorna samt [lustrerna](#) på det Kongl. Hovet, och sålunda visste helt nätta saker om upplysningen; vidare de fyra andra [lagfarne och ojävaktige](#) män: tanterna Vivica, Lona, Sara och Barbro, vilka gemensamt utsågo den av farmor egenhändig utspunna tråden till ett förseglingssnöre i kabinettet, en guldtråd i en kammarherreknapp, en tofs i tronehimmelen

och en adertondel i den veke, som årligen den 20 December tändes och ryker i upplysningens välbeprisade lampa; samt detta allt fäderneslandet till **båtnad**, emedan man av en **rådstar** kan göra så många underkjortlar, att den kvinnliga **descendensen**, så på spinnrocks- som på svärdssidan, kan därmed i trenne **ättleder** hålla sig skäligen varm.

Dessutom vill jag från Uppsala. Jag vill något bättre, än höra ett evinnerligt **kärlekskurr** av **vitterlekens småsvenner**; änskönt det är muntert att se, huruledes dessa smäktande **människo- adagior**, med kinder som pioner och ansikten som **fullmåna- den**, hava ett dagligt tråk och bråk med aningens trängtan, ej märkande att deras ändamålslösa pojkrånad icke är något varken mera eller mindre, än förklingande toner av den till fru Venus' hov ledande spelemannens musik^{*)}. Glammande under tiden mycket högvisligen om susningen i Edens palmer, lunka de beskedligt efter ljuden från sinnlighetens pipa och tycka sig, i sällskap med vissa självkanoniserade helgon, vida förnämligare och **reputerligare** att påse, än andra människobarn, de där med **enahanda avsikt trampa Norrbro under skumrasket**. Mig äcklas vid detta folket, vid dessa helgon utan gloria, vid dessa riddare utan svärd. Icke är konsten en kryddpåse, att lägga på spenabarns magar, då de lida av **kållesot**, såsom **bondpraktikan** säger; ej heller är hon en **vättjosten** för träskedar, när korven i ärterna skall sönderdelas; ej heller en sultan för blomsterofficerare; en sykorg för **demoiseller** av bägge könen; ett **herbarium** av smörblomster och palsternackor för medelmåttans **gräsläsare**; eller en kopparmugg för andlige **bettlare**, vari de, stående vid grinden, kunna av de förbipasserandes vägakost insamla så många allmosor, att därav kan kokas en försvarlig

^{*)} Var och en som läst *Der getreue Eckart und der Tannenbäuser* av Tieck, torde erinra sig sagan om berget, varuti fru Venus, fördriven från Olympen, sedermera höll sitt hov; och dit en spelman, blåsande på en pipa, lockade alla dem, som förnummo de sällsamma tonerna av hans musik.

bänkvälling, så till hämtning som att äta på stället. Till en lejonamun hörer ej ett harehjärta; och därmed punkt.

Kammarluften avsätter mögel på både kropp och själ. Om den förra gäller domarereglan: **hött är med ingo bött**. Den är själv ej annat än ett stort mögelstånd, en förruttnelsens blomning, en svamp för att insamla livets honungsdagg, så ljuv till namnet, så vidrig till smaken. Men själen – själen, huru vämjelig, om ett helt snår av små begär och små tankar får tillfälle att där innästla sig. Heliga aftonrodnad! må det icke komma så långt! Efter den stupande solen uppvälla ju från västern de purpurlågor, över vilka känslans **degel** sättes, då tårarne skola sovras och det jordiska i tankarna bortdunsta. På botten träffas då guldet – ett rent människohjärta. Vål sade min förre **patron**, att det äger ingen rang, ty det nämnes ej i **hovkalendern**. Ur evighetens kalender lär det likväl icke uteslutas; också upprättas ej denne av någon stolt akademi för vetandet, den upprättas av trons ödmjuka brödragille. Trösta dig därför, du gamla gumma, med den randiga koftan och de vidlyftiga **kjortelsäckarna**, du som sviktar på dina darrande knän där borta vid dörren, emedan du saknar en skilling att köpa dig plats i Hans boning, som utdrev dem, vilka köpte och sålde i templet. Måhända kan du en gång få **en taburett**, – en taburett för evigheten, förstår du!

III.

Slaggmyra den 6 juni 18**

Den 1 dennes åt jag frukost i sällskap med trenne *besynnerligen* goda vänner, som, stadda i den övertygelsen, att de under min handledning belett hela världen, icke märkt att världen egentligen belog så dem, som mig. Också nu bestodo de kalaset. Vi omfamnade varandra och skrattade, vi skrattade och upplyfte kofferten på kärran. Äntligen satte jag mig gränslösa över denna min klädkammare, mitt bibliotek, mitt familjarkiv, korteligen mitt ärvda *stamhus*. Man är stolt då man från tinnarna av sin borg betraktar världen; om också denna borg icke rymmer mer än två skjortor, ty den tredje hade jag på mig, ett par byxor, *Schenbergs Lexikon*, *Scriveres Sjalaskatt* och *Morsus Diaboli* eller *den lede djävulens bett*. Jämte dessa medförde jag några och tjugo buntar egna skrifter, varav likväl ej mer än titlarna finnas för det närvarande utarbetade.

Trött vid ensligheten i mina vänners sällskap, gick jag genast ut i samkväm. *Den fjärlvingade gudinnan* tog vänligt emot mig och framställde mig för sina gäster, av vilka jag redan kände flera. Världens stigande sol utbredde en skymning, varunder känslan satte sig vid klaveret; hon spelade sorgens vals och lustigt dansade vi om på rosenmolnen. Sanning och skönhet vällde fram ur tonerna, och rättvisa och konst omkretsade hjärtat, till dess att aningen därom antog form, glödde för livet och lågade för döden.

Emellertid hade jag anlant till Enköping. »Det var väl själva f-n till hovrätt att vara dum;« skrek *hållkarlen*, i det han slog ett dagblad i bordet och jag trädde inom dörren till hållstugan. »Ja, nog hade vi dömt mycket klokare om vi suttit i rätten;« så yttrade sig en smed. »Men alldeles förbannat är det, att fastän

avisskrivarna säga dem, huru de skola döma, så döma de ändå efter sina egna huvuden,« utbrast en avskedad **rustmästare**; och samtliga tillstådesvarande **skoffickare**- och skraddaregesäller samt brandvakter hörde allt detta med den hänryckning, som så ofta igenfinnes på vissa, naturligtvis utländska, riddarhus, när en **impromptutalare** ropar till sin, icke i **ena kulo**, utan i hans ficka under fyra dagar begravne och redo luktande oration: »**Lazare, kom här ut!**« Visserligen sade de ej något, men på samma sätt, som man av gastarnas anletsdrag och svängningar på käftarna kan, under **spökjulottan**, se vilken psalm de sjunga, så tyckte jag mig märka, att dessa hälsade fåkunnighetens nyfödda ljus och egenkärlekens morgonstjärna, var för sig gnolande:

**Uns ist ganz kannibalisch wohl
Als wie fünfhundert Säue!**

»**Värdaste kristne!**« så tog jag till orda, »solen skall nedergå över profeterna och dagen över dem mörk varda«, säger profeten Mika. »Låter eder icke av de stora uppenbarelser förhåvas:« så varnar Paulus de korintier; »ty i liggen på **basiliskäggom** och väven **dvärgsnät**:« ropar profeten Esaias; »men de som mätte vordo, de vordo sålde för bröd«, läses i 1 Samuelsboks 2 kap. 5 vers. — — — »Å hut! din demokrabit!« skrek en skomakaregesäll, »understår du dig att tala illa om nationens frihet och dess avisskrivare?« samt knuffade mig i detsamma i nacken, så att jag tumlade framåt. »Ja, det är en förbannad aristokrat, som sätter sig opp mot höga överheten;« ropade nattväktaren, under det han högg mig för truten, så att jag stupade baklänges på golvet. **Nu fattade stormen** det mänskliga sinnet inom hållstugan, och folkslagen uppstodo där med rytande mod. En tavla såg man, likväl blott av mitt fall, men med rykande blod, när liberalismens hasselskog kändes orkanlikt

susa kring min **lekamen**; och medan övertygelsens balsam göts över min kropp, för att äntligen hinna mitt hjärta, förnam jag dessa avbrutna ord: »En köpt och föraktlig slav.« – »rock och **styckade byxor**« – »medelmåttans självkärlek« – »tidens havregrynsoppa« – »**Stockholms Posten**« – »**Anmärkaren**.« – Summan av denna liberalitet gjorde alla mina försök att värja mig till intet, och jag måste slutligen ned på mitt anlete för att tillbedja **dagens Dagon**, med hans gyllene möss och gyllene **ardzar**. Stum och orörlig låg jag i stoftet för den mäktige. – »Är han död?« frågade hållkarlen efter en stunds vila. »Nej, ännu lever den satans jakobinen, som bara vill folkets förtryck!« sade smeden, tilläggande: »han tålde väl än **ett badd**.« »Det kan vara nog,« genmålte hållkarlen, »han har emellertid lärt sig, att människor finnas, som, ledda av våra avisskrivare, tänka stort och ädelt i offentliga ämnen.« Därpå sparkade han till mig med underrättelse, att kärran var färdig. Icke utan möda kom jag upp, och i själva dörren **betackade jag mig** för nådigt straff, med denna vers av **Silverstolpes Socrat**:

» – – gå, Fördom! lagerkrönt,
Res skyar mot den dag, som på ditt öga stuckit –
Och Du, som tror ännu att sanning blir belönt,
Se här, jag räcker dig den bägare jag druckit.«

»Jo, jo, upplysningen sprider sig allt mer och mer«, svarade hållkarlen och såg efter mig.

En medlidsam bonde hjälpte mig upp på kärran och länte mig ett hästtäckte att svepa omkring mig, emedan jag innerligen frös efter den förrunna bloden. Jag orkade ej mera sitta, jag nödgades att luta mig framstupa över kofferten, till vilken, min trognaste följeslagare, jag i denna min bedrövelsestund höll följande tal: »Åldrige, fast något murknade Herr koffert! Människornas tal äro olika läsarter i Naturens eviga bok, och

människornas handlingar äro figurer till upplysning därav. Än stickas dessa i koppar av en [Forssell](#), än åter skäras de i träd av herr -. Store träsnidare! Du täljer ju ut dygderna i formar, och Du låter ju besmörja dem med färger? Tro ej, store träsnidare! [klaffaren](#), som säger, att virket till din form har du icke tagit av livsens träd, som står mitt i lustgården, utan av enfaldighetens buske, vilken växer utom den, hart nära egenkärlekens [getpors](#); och att det röda i din färgblandning har du ej hämtat ur kärlekens i evighet flödande blodström, utan från [livets kvicksilverhytta](#), där egoismens skönaste [cinober avsättes](#), för att frammåla en morgonrodnad för hatets vinterdag. Tro dem ej, Du, det bästa av Kongl. Uppfostringskommitténs kompendier! Skär åt oss, o store träsnidare! ett beläte av den nu härskande upplysningen och bemåla henne med alla dagens färger. Nog känner Du henne? Hon börjar sin bana som en pudel, men pudelns kärna är en resande skolast. Visserligen är hon trångbröstad, samt här och där något mycket apaktig; men icke desto mindre bäva de mäktige för henne*). Står en man fram med hjärna i huvudet och hjärta i bröstet, och ritar en kraftig femudd på tröskeln för henne, då är hon [besnärjd](#); och ur sina håll måste rättorna fram för att hjälpa henne och gnaga bort kraftens segerdrag. Men icke var det i går, som hjärnan bodde under en rådshatt, och huru många hjärtan bo under [kraschaner](#)? För dig, vördnadsvärde koffert, vill jag ej fördölja, att ännu finnes en annan upplysning; hon är född vid solens uppgång, likasom den andra vid dess nedgång; men morgonbarnet är en vildsin-

*) De som läst Goethes Faust erinra sig säkerligen, huruledes Mefistofeles först sällade sig till Faust, i skepnad och egenskap av en artig och väl dresserad pudel, men inkommen i Fausts härbärke, ändrade uppförande, då denne kände sig livad av kärlek för Gud och nästan. Av pudeln blev sedermera [en resande skolastikus](#), vilken, utbredande sig över varjehanda, likväl ej förmådde överstiga en på tröskeln till rummet händelsevis befintlig femudd (pentagramma), utan måste, för att komma ut, påkalla hjälp av rättornas behärskare, som jämväl sände sina undersätare till hans bistånd och befriande.

nad byting, hon tronar på en svärdspets, för att vara himmelen så mycket närmare. Låt henne därför vara obesvärad; hon bränner, om du nalkas henne med orena händer. Mäktige formsnidare! **skär du flitigt skymningens avel**; avsättning får Du, ty hon förestår nu skafferiet, och gesällerna, samt gesällernas gesäller äro glupskt hungriga. **Salutem**, vördnadsvärde herr koffert!«

På Slaggmyra avtorkade jag mina stövlar och inkom i förmaket, där min fru patronessa befann sig.

»Herr professor Taurenius **anmäler sin vördnad**;« sade jag bugande.

»Är det herren, som skall bliva informator?« frågade mig en hög, axelbred samt med väldiga bröst och **kupiga länder** rikligen välsignad figur, korteligen själva **den nordiska Hertha**, i detsamma hon reste sig upp ur soffan.

»Ja;« svarade jag, och framträdde för att vördnadsfullt kyssa handen.

»Jag har glömt att fråga min man om edert namn;« fortfor damen.

»Zachäus Schenander;« yttrade jag, »eders nåd till tjänst.«

»Huru kan man heta Zachäus Schenander?« sporde hennes nåd mig häftigt till.

»Tillåt mig, eders nåd!« genmälde jag, »att upplysa orsaken därtill«, och fortfor: »Min avlidne, salige fader, som var extra lanttullsbesökare vid Kisa under marknadstiderna – –«

»Huru kan man hava en extra lanttullsbesökare till fader?« inföll hennes nåd, icke utan en viss **spotskhet**.

»Jo, att sådant låter sig göra;« invände jag – »därpå är jag ett levande exempel.«

»**Fortfar!**« **täcktes** hennes nåd säga; och jag fortfor: »min salige herr fader var **5 fot och 2 tum lång**, samt nog **undersätsig** till växten, men hade gärna velat bliva något högre i världen, än extra besökare under marknadstiderna. Som jag nu blev den

första frukten av hans äkta förening, så beslöt han, vid min födelse, att jag borde bliva här i jämmerdalen vad han gärna velat, men icke kunnat. Han utnämnde mig således i sitt sinne till ett högt ämbete på jorden – till en överinspektor för sjö- eller lanttullarne; och för att ännu mera förvissa mig därom, kallade han mig **Zachäus**, efter en liten och tjock **överinspektor i Jeriko**, vilken, på det att han skulle få se Kristus, lopp framför honom och steg upp i ett mullbärsträd, varifrån han likväl **antydde** att kliva ned.«

»Men,« avbröt mig hennes nåd, »Zachäus är i alla fall ett barbariskt namn. Det är mig omöjligt att fördraga sådana. Därför ger jag alltid mina pigor mera poetiska namn, i stället för de utslitna Brita, Greta eller Kajsa, varmed de flytta till mig. Således kallas nu kökspigan Alida, bryggerskan Hertha, ladugårdspigan Stella och barnpigian har alltid hetat Selma. Skulle ej, min vän! för att göra mig till viljes, också behaga ändra sitt, och, i stället för det vidskepliga Zachäus, antaga ett mera upplyst, t. ex. Alfonso, Amadeo, Bernardo eller något dylikt.«

»Det är mig omöjligt, min nådigaste!« invände jag, »likväl kunde jag, om eders nåd är därmed betjänt, tills vidare kalla mig **Balthasar eller Barnabas**.«

»Gud bevara oss!« ropade hennes nåd. »Men, min herre!« fortfor hon, »ni har väl huvudsakligast lagt er på vitterheten. Ty jag bör säga er, att jag är uppfödd i en av de briljantaste **pensioner** i Stockholm. Vi fingo lära allt, att sy **klumpsöm** och gissa **charader**. Också gick **en expeditions-sekreterare** dagligen ut och in hos oss. Han var den vittraste av alla expeditions-sekreterare, som då funnos i huvudstaden. För mig fattade han ett synnerligt tycke; och om mina nerver icke varit så svaga och retliga samt rimmen kommit emellan, så hade han lärt mig att riktigt skriva vers, nu stannade vi bara vid erotiska herdesånger. Emellertid är det denna lyckliga underbyggnad, som gjort, att vårt hus anses såsom det mest upplysta i hela orten,

och som givit mig nog själsstyrka, att, emellan dessa klippor och tallskogar, försaka allt noblare umgänge och leva för min plikt, mina barn, min religion; – ja«

»**Religionens vikt** var aldrig jävad vorden,
Men hon är sann, sofist, om hon behövs på jorden;
Så sann som ditt förnuft och som behovets röst
För samhället av dygd, och dygderna av tröst.«

»Vad säger herren om denna vers och dess författare?«

»Om författaren kan jag rättvisligen ej säga annat, än vad han själv säger om sig: eller att han är framkallad till ett slags varelse i vitterheten.« Men **motpartiet** saknar ej heller sådana, således uppmanar t.ex. **en ung mästare**, med lika mycken sans som sanning:

»**Och att din sång må kraft** och mod **förbreda**,
Var själv en man bland fria männers skara,
Och lär med eget huvud stå och falla.«

»Ack!« utbrast nu fru brukspatronessan: »**Det är visst mästaren** för sångarkungen – den sublime mästaren! Han är just härifrån länet.«

»Det tror jag ej,« svarade jag, »åtminstone har jag ej märkt denna, **bland de övriga flyttfåglarna**.«

»Minnes herren sångarkungen?« fortfor hennes nåd. »Ack mitt hjärta! mitt svaga och lättörda hjärta! **först det utdödda hovet**, och så sorlet, sedermera sångarljuset i gruset, vidare ruinerna och slutligen konung Farao, som sken i vågorna. Det är för rörande!«

»Vatten i vatten!« yttrade jag, med tillägg; »även jag är rörd, djupt rörd, – jag gråter, men det är endast över ödets stränghet.«

»Ödets stränghet?« utbrast hennes nåd, med vass stämma.

»Ja,« svarade jag; »ty ehuru hyggligt det är att se, det hovpoeten ej gjorde sig mycket besvär, utan tog den första krans han hade till hands, så fruktar jag likväl, ty det heter ju:

»Till grönskande ängar, till ljummande våg,
Till skuggande palmer står åter vår håg;
Där vila vi ut.«

»Vilka äro de som vila ut?« frågade hennes nåd.

»Flyttfåglarne;« sade jag.

»Jag tror herren är lika främmande för snillet, som för smaken;« genmälde hennes nåd.

»Visserligen,« fortfor jag, »är jag en främling för snillet, eller snillet för mig; och var skulle jag väl hava gjort dess bekantskap. Det är champagnevin har man sagt mig; och champagne, så hörde jag av min salige fader extra lanttullsbesökaren, skall länge hava varit ansett såsom överflöd här i landet; särdeles sedan Kongl. Maj:ts förnyade nådiga kungörelse, emot denna varas bruk och nyttjande, utkom under den XX dagen i mars månad 1786. Smaken åter, min nådiga! är för den som kan smälta den, en *delicieuse* fårmjölkskaka. Därtill tager man bara ett kvarter insyltad eller enfaldig fårmjolk, är den skånsk, så mycket bättre; tolv lod sur inbilskhets, lika mycket rivet hovsocker och skalet av medelmåttiga kunskafer; alltsammans vispas väl tillhoppa och formen smörjes med smicker, så att den blir väl glatt och hal. För mera prydlighets skull kan man vid anrättningen förgylla den något, varefter den serveras huru man behagar; såsom den glömdes sång till dem, som söka ett odödligt namn, den drömlöses drömmar, eller den blindes höga visa anbelangande vad han icke såg.«

»Jag undrar icke på att min herre har ett blått öga;« inföll min patronessa. »Herren är just över måttan kvick.« »Det var

rätt väl att du kom,« ropade frun till den i detsamma inträdande brukspatron Fjäderström: »Herr Schenander, vår nye informator, har en hel stund behagat roa sig på min bekostnad.« I detsamma rusade frun på dörren.

»Det är obehagligt; min herre!« sade herr Fjäderström, »att vår bekantskap – – inom vårt hus – – hm!«

»Oändligen obehagligt;« svarade jag.

»Likväl hoppas jag;« fortfor brukspatronen.

»Också jag har hopp;« tillade jag.

»Jag hoppas att det går snart över;« yttrade sig vidare min blivande patron. »Min hustru är något häftig. Hon har fört det med sig ur stora världen, vari hennes fader, som var kontrollör vid stora sjötullverket, **lät educera henne**. Rättar herr magistrern sig endast efter hennes smak, så blir allt gott igen; men hon har mycken smak, det måste jag säga.«

»Olyckligtvis var smaken ämnet för det samtal, varunder ödet ville, det jag skulle förtörna hennes nåd;« yttrade jag.

»Herren hyllar då intet smaken?« illskrek i detsamma min patron, – »denna vanmäktiga smak, som saknar all styrka. Herren hyllar kraften; – den höga nordiska kraften, som nu talar på riksdagarna. För mig, som själv är kraftfull, är det en glädje att se kraftfulla människor;« och under allt detta höjde herr patron sig på tåspetsarna, så att han nådde nästan axlarne på mig.

Dör jag här på stället – tänkte jag för mig själv – så omkommer jag av antingen för mycken jord eller för mycket vatten. F-n vet, vilketdera kan vara bättre! Emellertid utropade jag: »Nåväl, kraften! Ja det är hon, som nu nyttjar hovdräkt; det är hon, som tydligare än hela världssystemet, röjer Herrans allmakt i de svaga; det är hon, som stöper om statsformer som bly, och skriver tjocka böcker om det hon icke vet. Ja vore ej tanken – forskningen och **löjet** – men **biden** leda troll! han – den lille – den store – den oredige – den« – –

Lyckligtvis avbröts vårt samtal av en piga, som tillkännagav, att the vore serverat.

Vi inträdde i ett annat rum. Där funnos frun, tvenne röd-blommiga pojkar och en flicka.

Och flickan? Min vän! högt sprutade blodet ur mitt hjärta, ty djupt trängde en tagg av kärlekens vita ros därin. Men ändå trängde han icke nog djupt. Därför lät jag inbillningen med ändliga armar omfatta det oändliga; hon omfattade rosen, den omätliga rosen, inom vars blad hela världen rymmes, och tryckte henne närmare, – allt närmare mitt hjärta; och ju mera det marterades, ju häftigare det vindades under plågan, ju sällare var jag. Mina ögon drucko styrka ur de renaste azurkällor, och mod ur den friaste blick; men de drucko även vällust och död ur de sprittande rosorna. Det är ljuvt att dö – att vila under en rosenbuske! När hösten då nalkas, när den ihåliga graven, varpå vi vandra, sjunker undan oss, då är rosen jämväl förbi, och dess blad falla bort och kringströs av vindarna. Då faller ett måhända på hjärtat, på det sig vilande hjärtat. Där får det då ligga stilla. Livets våg böljar ej mera. Vad skulle väl då röra det? Evighetens, – tror du? Nej, visst icke. Den är så stor, den går så lika, där äger ingen dyning rum.

»Tag hit kortleken!« sade fru brukspatronessan åt flickan. »Jag skall se efter om vi få främmande i morgon.« Och på mig kastade flickan en blick, och den talade och den sade: »Främpling, tro henne ej! Hon har icke något att göra med morgondagen; hon har knappast något att beställa med den närvarande.«

Kortleken framlades.

»I vilken färg går min herre?« frågade frun.

»I spader;« – svarade jag – ty »spader betyder ju ett spjut;« och för mig själv tänkte jag: Väl är du ingen hövitsman, som med ditt spjut stinger efter de dödas hjärtan, men efter de levandes kroppar lärer du sticka så mycket raskare.

»Och du, Marie! är, som förr, Spader Dame?»« fortfor hennes nåd.

»Ja,« yttrade flickan och såg på mig, men vad den blicken betydde, förmådde jag icke tolka.

Goda Spader Dame! sade jag för mig själv: också ditt hjärta har denna jordiskt-eteriska hövdingsskvinna säkert mångfaldiga gånger öppnat, och därur har flutit både kärlekens blod och tårarnes vatten. Jag ser det på dig, ty, för att speja i ditt milda blå öga, behöves ingen efter Kongl. Maj:ts nådiga tjänstgöringsreglemente utlärd spion. De **hieroglyfer** jag upptäcker inom ditt bröst, har jag förr läst; jag känner dem fullkomligt. Naturens hand inhögg dem väl ej, – ty naturen hugger ej något; – men hon tecknade dem i kalken på den låga och osynliga förgätmigej; och skriften blir evigt läslig. Töm endast känslans försoningsdryck, och med öga, med hjärta, ja med hela din själ skall du läsa och förstå oskuldens blickar.

»Kors! i morgon kommer visst icke kapten Leyonbraak!« utropade hennes nåd, med en hög och **romanesk känslöshävning**.

»Nå, nå!« svarade fruns äkta man; tilläggande saktmodliga: »man måste offra så i kapellet, att kyrkan får något med.«

»Men,« skrek nu hennes nåd med häftighet: »vad skall detta betyda? Spader dam och spader kung ligga alldeles för varandra och emellan dem hjärteress, hjärtertia samt hjärter dam; således bara kärleksbrev, förtroende och vänskap. Det ser vackert ut. Jaså, spadertia är där också; den betyder döden.«

Döden! döden! Vad betyder döden? frågade jag mig själv. O! måtte jag skyndsamt kunna fylla min **aerostatiska maskin** med tankar, med inbillningar, att den höjer sig, att den undandraget sig de nyfiknas blickar och ilar uppåt! uppåt! Genom stormar, genom töcken, genom dimmor, genom kyla, så högt och nära ljuset, att alla sinnen förvirras och sammansmälta i ett enda, – kärlekens sinne, som omfattar dem alla och förenar

dem alla, för att i stoftet, efter deras förgängelse, sätta ett frö för evigheten.

»Jag tror Spader Dame rodnar«, så behagade hennes nåd uttrycka sig; och Spader Dame liknade verkligen en **sprittande** ros. Då androg undertecknad ljudeligen: »När yttersta domen en gång anländer, min nådigaste! så är intet tvivel, att ju den röda färgen bliver den rådande för dagen. Icke blott på den vänstra sidan, varest, efter all anledning, ordensband, **talarer** och snusdosor komma att bliva ganska klara och skinande, utan jämväl på den högra; ty rött är den eviga kärlekens återsken, röd är naturens brudfärg, röd är evighetens morgonrodnad, och måste livet vara en lilja, så är ock döden en ros.«

På hennes nåds panna läste jag med tre tums långa bokstäver skrivet ordet: **väderfödare!**

Jag måste fortsätta, och jag fortfor: »Den yttersta dagen, eders nåd! är alldeles icke att befara, emedan vi varenda dag stå över den. **Kolpojken** därute på backen arbetar och strävar rätt landsnyttigt, **trevet** och berömvärt, i afton somnar han som en stock, innan han knappt fått de trasiga plaggen utav sig; **därmed är hans stav bruten**. Få se om jag knäcker min lika lätt över **Håkan Sjögrens Grammatica latina**. Detta är orsaken, varför livet har rosor och varför den eviga vilan återspeglar sig på jorden. Då kraftens yngre broder, solen, utur scharlakansrummet anträder sitt kröningståg, då sätter människan sig till doms över sig själv; och då ljusfursten nedstiger bakom **purpurpaulunet**, då är **fatalie-timman** förbi och **förvunnen** ropar **supplikanten** om **leutation**. Den kan vinnas, ty i kärleken satte den Evige en överleutations-kommissarie, som likväl sällan själv utövar sin tjänst, utan merendels uppdrager den åt andra. Åt den blomstrande flickan gav han fullmakt **in blanco**. Den är bekräftad med hans **riksklämman**, med den omätliga rosen, som med sina av livets ambra doftande blad omsluter den oändliga kärleken; men när nu kärlekens **substitut** skall utöva sitt **ombe-**

trodda kall, då visar han först fram sin fullmakt, och då han slår opp den, kan svaranden av återglansen på domarens kind sluta om jäv äger rum eller icke.«

»Vad herr magistrern yttrade om kraften,« utbrast min herr patron, »var mycket vackert sagt, men, tänk! ändå begriper jag det ej.«

»Icke heller jag«, inföll undertecknad.

»Då tycker jag, att herrarna gjorde bäst uti, att sluta sina discusser;« anmärkte patronessan och inräknade korten; varpå vi slutade.

Se så! ännu en sekund – ännu en – den är förbi; nu nedsjönk sista gnistan av aftonrodnaden. Men i mitt bröst dansar solen såsom om påskmorgonen, då hon jublar dödens och mörkets besegrare till mötes. Och du – blida Spader Dame! Du vet ej, att det egentligen är du och ingen annan sol som dansar där. Du har genomträngt hela min själ, och din bild har utsträckt sig, ända till yttersta begränsningen av min varelse. God natt!

IV.

Slaggmyra den 8 juni 18**

När man målar helgon – icke jordiska helgon, sådana som sätta sin helighet i försakelse och bara försaka; ty medveten försakelse är sällan ej annat, än egen ansökning om fullmakt på helgonanamn, heder och värdighet, utan **tour** och befodringsrätt; – utan, när man målar helgon, som icke känna, ännu mindre skria om sin helighet, så målar man i själva verket, oskyldiga leksaker ur människans barnaålder, för människans barnaålder. Sagan tror, att när barnet ler i sömnen, då talar det med en fordoms bekantskap, – med en ängel; och när fröjden antingen flyter i långsamt heliga vågor, lik Ganges, eller kastar sina Etnalågor högt över livets förbrända lava, vid betraktandet av konstens försök att **skelettera** den eviga skönheten, då är det endast **reminiscenser**, höstblommor och oläsbara namnteckningar i människans stambok av samma forna vänner. Konstnären **tåtar efter dem**; han gör helgon. Ibland lyckas han; men ej får han då teckna efter levande modeller, icke efter döda modeller, icke i lä av en konstakademis **stångpiska**; nej, dessa bilder måste han hämta ur sitt eget hjärta; och med sitt eget hjärteblod målar han glorian. Hell dig, målare, på duk, eller i sten, med toner eller med ord! Om du gäldar evigheten ditt lån, om du målar för henne.

Vad vill jag med kortet, som jag nära två timmars tid hållit i handen? Skall jag spela **lanter** med ödet om min sällhet? **gråpojs** med skickelsen om min framtid? Då är spaderdame ingen klöverknekt, ingen hovfullmakt, och ej heller något öppet kreditbrev. Den fyller ej talet. Nej, hellre **Farao!** der gäller var och en för sig, det vill jag försöka. Bliver jag avslagen – nå väl, då är jag förlorad – förlorad! – Ack denna målning,

denna Pallas! Hon sprang ej ur **åkslungarens hjärna**, hon krälade fram under en hovmans **hattställare** för att fylla en galen konungs. Väl bekomme! Därför fick hon ingen gloria; ty i uppfinnarens bröst klappade icke något hjärta, hovetikettens pendelur knäppte endast där, och det var **bomoljan** till dess smörjande, som rann i ådrorna; således ingen gloria. Men min **Pallas** skall ändå ej sakna sin **nimbus**. Jag påkostar den själv.

Goda Spader Dame! ägde jag något mera att giva dig! Jag bjuder dig ej livet. Då älskaren bjuder sin älskarinna sitt liv, säger han en dårskap. Har man en gång älskat och förmår likväl att leva, sedan kärleken mördats, då var besagda kärlek ej annat än en aftonlig längtan och trängtan, med vederbörlig tjusning och berusning, efter kvällsward eller morgonkaffe; en högt förnäm metkrok för en rik borgaredotter, eller en gråkall vårdag av livet, eller ock något av det världsbekanta fikonlövet, som, vid arvskiftet efter gamle fader Adam, föll på mångas lott. Men också förtjänar en så **obefängd** älskare något stort, t. ex. en nattmössa, jämte tillhörande röda band, med guldtofsar, för att knyta den med under hakan. Leve han länge och väl! **flore-re och grönske han**, såsom ett utväxlingshjul i statsmaskinen, en krok att hänga ordnar på och en plog i ett lantbruksgille; ja måtte han dö i en hög ålder och svepas i granris, till ett **vedermäle av** medborgerlig hovsamhet.

Vad är det för ett blått berg, som jag ser där borta? Aha, nu förstår jag. Det är gränsen emellan det förflutna och det närvarande. Här har jag tallskog och granskog, och något lövskog, för känsliga hjärtan till äroportar åt höga överheten, då den färdas genom orten; där borta, bakom berget, där hava de palmer och höga blommor. I dem leka barnen. Jag hade ock en lekvän. En gång tumlade vi lustigt om emellan bladen av en ros; men vi voro oförsiktiga. I blommans botten stod dödens **järnkalk**, den slog vi omkull. Vi nedsölade våra vingar; man

tog dem ifrån oss, man bannade oss och man körde bort oss, till dess att vi åter bliva rene igen.

Nu har jag träffat min lekvän. Det är Spader Dame. Mitt uti Ishavet, där jag sam emellan flytande berg och glupande valar, vilka sins emellan, med lika så mycket snille och smak, som sans och artighet, avhandla de viktigaste ämnen, kände jag en ljum vårvind och [över mitt huvud sjöng isfågeln](#). Han sjunger besynnerligt. Enkla klagande ljud darra i rymden. Så darrar ock människans hjärta, när det ej äger en vän, som klappar det, en älskande, som kysser det. Jag kysser hennes, [kysser hon ock icke mitt](#); skall hon väl någonsin kyssa det? Lika gott! Med kyssarna leder jag blixten från molnen och ned i mitt bröst. Arma hjärta! Du är ingen avkylare, det märker jag. Den värmegrad du en gång fått, den behåller du, den ökar du, till dess att ett helt [orangeri](#) av fromhetens palmer, konstens lagrar och kärlekens myrten uppväxer utur dig. Det är rätt. Vid anblicken därav är kärleken ingen blek minnesbild, som endast skimrar fram ur en [laterna magica](#); ingen hägring av förtrollade landskap, utan grund, utan botten; intet stjärnskott i den lägre luftrymden; ingen Eva skapad av en tjuguarig Adam, under hans blodfullhet.

Något högre, – något ädlare är kärleken. Nu känner jag det. Varför skulle jag beskriva eller lysa efter den. Han växlar kläder, så ofta som molnet, då den nedgående solen bestänker det med sin färgrika pensel. Är han en gång rymd, var ertappas han? Om man än förmådde att med en länsmans noggrannhet [annotera](#) den himmelska rymmaren, och uppläste kungörelsen därom i tjugu kyrkosocknar. Han är fri, som den virvlande snön; vore han alltid lika ren.

Nej, flicka! din bild viker ej ur min tanke! Jag utsår förhoppningar såsom frön, och sätter framtida utsikter såsom plantor. I blicken är du med mig. Under din hand livas fröet och växer plantan; och jag – – – jag ser redan allt i full blomma, jag flätar

rika kransar, jag kröner dig med violer, med hyacinter, och mig själv bekransar jag med ax och druvor. Jag förmår ej att bära min salighet. Yr tumlar jag utom livets gränser och vill meddela hela naturen begreppet om min sällhet.

Är det trollrunor jag ristar? Jag förskräckes vid genomläsningen av vad jag skrivit. Är jag vansinnig av kärlek? Jag måste vara det. Så förekommer det mig. Svara mig, bäste vän! Broder! förstår du? Nu erinrar jag mig att du ej kan det. Redan äro trenne år förflutna, sedan du drunknade. Då jag såg dig för första gången – såg dig uppdragas ur Fyrisån, med ditt milda anlete, dina bleknade läppar – och din [Hylas-skapnad](#); då beslöt jag att taga dig till vän, alldenstund man nödvändigt måste äga en dylik i världen, och jag hitintills befunnit mig utan en sådan klenod, – **NB.** om man förstår att värdera den. Sedermera har jag menat så redligt med dig. Jag har så ofta skrivit dig till*). Svar har jag väl aldrig fått; men jag väntar det. Säkert griper du dig an denna gången. Jag är angelägen därom.

Ack, Spader Dame! Spader Dame! i skenet av din bild skådar min själ så ljust, att den upptäcker **ett nät över mitt huvud**. Är det sinnevärldens, vari skönheten och styrkan skola av konvensans Vulcanus besnärjas? Är det vansinnighetens, som hotar att fånga mig, eller oss bägge? Lev väl!

*¹) Härav torde Läsaren finna, att dessa brev i själva verket endast äro en dagbok, förd i brevform.

V.

Slaggmyra den 19 Juni 18**

Spader Dame är icke dotter av den [stackote](#) brukspatronen med kraft och den lunsiga brukspatronessan, med känsla. Själv har hon i dag sagt mig det. Vingade flögo orden från hjärta till hjärta; djupt trängde de; – djupare än tiden; djupare än världen. – De fästade sig för evigheten, där pilarna taga rot och bliva levande träd, med blommor och frukt, eller lika [Arons grönskande stav](#), godkända anvisningar på ägande fordringar i glädjens eviga sparbank. Men varför utbetalas de så sällan? Eller förstår människan ej att göra sina anspråk gällande? Nu har kärleken godkänt mina. Icke mera begärens son och passionernas broder fyller han hjärtat med cypervin, för att narra ett rus på den himmelska jungfrun – fantasien. En offerpräst står han vid det åt henne under tankens [dôm](#) uppresta altaret, samt [skärar](#) genom sitt rökverk det jordiska livet. Även offer bringar han; de frambäras på purpurläppar, darrande mot varandras möte, och på kinder, rodnande för överlåtelsens skuld-fria kyssar.

På altaret har jag framburit förstlingen av mina känslor, och tacknämligen såg guden till offret; ty salighetens första morgonrodnad uppsteg och färgade min kind, och kärlekens första dag föll ur flickans ögon. Ensamma stodo vi i världen; en värld för liten för vår glädje, för låg för våra förhoppningar. Jag höll hennes hand, hon höll min. Bägge glömde vi tagelskjortan, varmed sorgen späker vår lekamen. Vi skrinlade oss själva, såsom helgon för evigheten, och kring oss instämde hela naturen i en enda hymn. Tonerna darrade, såsom näktergalens avskedssång. Jag tryckte Spader Dame mot mitt bröst; våra läppar nådde varandra. Då märkte jag, att tonerna voro förсед-

da med vingar och buro oss, och högt svävade vi uppåt – uppåt! Jag återsåg kärlekens omätliga ros och igenkände bladen, emellan vilka vi fordom lekt. På rosens botten stod ej mera dödens järnkalk; nej, livets gyllene kalk stod där i stället, och dess glans spridde sig långt utom rymdens mest avlägsna stjärna. Vi fattade kalken och satte den till våra läppar; men vem mäktar att skåda i dess botten?

»Marie, var håller du hus!« Så utlät sig hennes nåd, ståndande på trappan till förstugan, samt fortfor, sedan flickan framkommit ur trädgården: »Kapten Leyonbraak är här och har väntat på dig en hel timme.«

Jaså, ännu ett offer: tänkte jag för mig själv, då jag såg huru **fermt** brukspatronessan fattade flickans hand, som mekaniskt överlämnades. – Nej, våld måste med våld styras: fortfor jag, samt begav mig in uti förmaket, där en hjälte, med galonerad krage och isgrå kinder, aiguilletter och löshår, befann sig. Med en **pusserligt** öm känslighet höll han flickans hand, och jag märkte tydligen, att orden **figurerade för** flickan, men tankarna skulle figurera för fru brukspatronessan.

»Vad hava gossarne läst i dag?« frågade frun, då jag inträdde.

»Jag har nyss hållit på med **amo**,« – svarade jag.

»Ack!« inföll herr kapten Leyonbraak, »av detta himmelska ord har man ju gjort **amour** och **amourette**?«

Hennes nåd antog en min, som borde likna rosen i sin sprickning, men övergick slutligen till en vanlig **kattfot**, då jag svarade: »förlåt mig, herr kapten! **Cajsa Warg säger** uttryckligen, att till amouretter **tager man ryggmärgen av oxe**.«

»Herr Schenander tyckes vara väl hemma i kokkonsten;« – utbrast hennes nåd; »lär man sådant på marknaderna i Kisa?«

»Kisa, – eders nåd!« sade jag, »är ingen **guld-kust**; varken äter man opp dem händelsen kastat i ens våld, ej heller drives där någon människohandel.«

»Kisa ligger ju på vägen åt det stora **lägret**?« anmärkte kaptenen, som tycktes hava ledsamt.

»**Visserligen**«, yttrade jag: »det ligger strax bredvid det stora slipverket.«

»Vad vill det säga?« sporde hennes nåd mig till.

Varpå jag genmälte: »Ingenting. Jag anser få inrättningar så lofvärda som slipverk. I synnerhet få kiselstenar därigenom en så oförliknelig glans, att ingen samlare av dylika behöver sedermera skämmas för dem – i sitt kabinet. Diamanter bliva de väl ej därigenom, därom är jag förvissad; men intet i världen, anarki i stenriket undantagen, hindrar att de kunna konstitueras till diamanter. Eller vad tror herr kapten?«

»Mycket beror på infattningen«, sade kaptenen, stickande, på ett över måttan sirligt sätt, sin hand emellan Mariés båda händer.

»Allt beror på infattningen,« – fortfor jag – »för den som behöver infattning; men även utom den, blir diamanten en diamant. Kännaren förstår att värdera hans vatten, mildt som ömhetens första tår. Vore han blott så fast, som den sanna kärlekens föresatser! Men de gamle trodde, att han kunde upplösas av bockblod. Jag önskade den emellertid ett hyggligare dödssätt.«

Hennes nåd täcktes yttra: »Bara gossarna ej företaga sig något **oskickligt** där uppe på kammaren.«

Jag bugade mig och gick.

VI.

Slaggmyra den 18 Aug. 18**

Såld är hon; och det för något ännu lumpnare än en gryn-välling, – för mindre än trettio **silverpenningar**. Hon är såld för en vällustig kvinnas aftonlek och en svag mans morgonlugn.

Emot mitt uppsåt blev jag vittne till mäklare-avhandlingen. **Hon tingade icke länge** – mäklerskan, och ej heller var det mycket att uppehålla sig med; det rörde ju blott en annan människas välfärd.

Vändande ryggen mot fönstret, sade i dag hennes nåd, utan att märka, det jag tillfälligtvis befann mig i yttre rummet: »Min bästa Fjäderström! Kapten Leyonbraak begär Maries hand.«

»Han begär och får mycket här i huset:« invände herr brukspatronen.

»Vad säger herren?« skrek nu frun. »Jag förmodar ej,« – fortsatte hon – »att herren besvärar mig med så förnärmande misstankar. Med den uppfostran jag fått, med de känslor jag äger – du vet huru svag jag är – dina misstankar – min nervbyggnad – jag fruktar« –

»Söta Gretha – – min ädla Heloise! skulle jag säga,« – inföll nu brukspatronen. »Lugna dig! Du känner, huru fasligt jag älskar dig; och ägde jag ännu icke så mycket kvar av förfädernas stolthet och mod, så skulle jag icke kunna älska dig så innerligen, som jag nu gör. Men, ser du! så måste den kraftfulle mannen på fornnordisk sed hylla kvinnan, i synnerhet kvinnan i sin fullkomlighet; – – och se, det är du.«

»Med hela min känslighet; så långt denna svaga kroppsbyggnad medgiver« – utropade frun, – »tillhör dig!«

Här ovan uppå lutade de sig tillsammans och räckte hennes

huvud över hans axel, då denna **Psyche omarmade sin Amor**; vid vilken högtidliga akt de sågo var för sig ut, som önskade de, att riva pepparrot.

Det kallas att lägga mitt hjärta i svartan mull, utan att först varna det med ett: **av-jord-äst-du-kommen!** tänkte jag för mig själv. Emellertid måste jag på förhand fira festligheten av brukspatronsparets **guldbröllop**, ty jag såg **begängelsen** därav klart för mig; jag begynte därför att hoppa på ett ben omkring salen, sjungande med hög röst:

Wer soll Bräutigam sein?
Zaunkönig soll Bräutigam sein!
 Zaunkönig sprach zu ihnen
 Hinwieder, den Beiden:
 Ich bin ein sehr kleiner Kerl,
 Kann nicht Bräutigam sein,
 Ich kann nicht der Bräutigam sein.

De kommo nu bägge i dörren, och jag förfogade mig ut. Kun- nande man härav **ljusligen intaga**, det den gamle kuren, att stö- pa bly över gastkramade, är något mera än blott skrock. Var och en får då sitt tillbaka: gästen sin kärlekstryckning, männi- skan sitt bly, som därjämte, i sina former, utvisar gästens figur. I en enda minut genomgick nu brukspatronessan, under min ledning, en eljest långsam stålkur för sina svaga känslor; och blyet, som brukspatronen fick på sin lott, kan med full säkerhet användas i **den moderna forndomens tidevarv**, till och med i något huvud. Jag kan därför – nu mera

– – »dö nöjd, jag har gjort nytta.«

Jag har nämligen förebyggt stora olägenheter för näringarna, Järnkontoret samt rikets exporthandel; och **passevolansverket** har jag befriat från en kännbar kostnad. Genom de tårar en så sensibel själ, som brukspatronessan, varit nödsakad att, jämlikt

naturens ordning, gjuta vid ett så **touchant** tillfälle, hade, då vattenkolonnen förut var nog hög i hjulrännan, bakvatten tvi-velsutan förorsakats och masugnen stannat – jag lämnar åt **brukssocieteten** att bedöma skadan; – och om brukspatronens fornkraft brutit efter fornsed uti bärsärkaraseri, så hade väl mer än ett kompani indelt manskap måst till hans styrande upp-bådas.

Se! detta har jag förekommit; men kan jag väl förekomma, att ett **oförvarat korrektionshjon** bemäktigar sig min stol i him-melen, och att en narr dansar sönder strängarna på mitt hjärtas harpa. Den spegel, som fruktan härför håller emot mig, för-vandlar mina dagar till faste-, bot- och bönedagar, samt mina nätter till skärtorsdagsnätter, då tvivlets lösgivna demoner hål-la sin lektuga i mitt hjärta. Allt försöka de att **oskära**; och när det ej lyckas dem, då uppväcka de stormar och regnbyar. De önska att bryta min lilja – min evighetsros, men ännu skyddar jag henne. Goda Spader Dame! Måtte du även kunna värna din! Sedan fläta vi dem tillsammans – till en krans för livet, – till en krona för odödligheten; och när då den ena blommans glans återspeglas av den andra, då – – – jag förmår ej att säga mera. –

Din trofaste

Z.S.

VII.

Slaggmyra den 27 Sept. 18**

I dag avslutade fru brukspatronessan och kaptenen Leyonbraak, ävensom herr brukspatronen, i enrum säkert en helig allians; ty då de utkommo såg den ena ut, som den i England tillärda snörlivsmakerskan N.N., den där dock förmäles nu skola hava ledsnat vid metiern; på den andre stodo fingrarna ännu krokiga efter lackverket; och vad bihanget anbelangar, så liknade det ackurat en tarvlig skomakaregesäll, då han skall svärja borgare-eden och därför bär värja vid sidan.

Om jag visste, att de gjort något mera än övat sig att upprepa de tänkvärda orden: »tre pepparkorn i en kopparpotta;« så rev jag säkert nattmössorna av dem. Nu låter jag dem tills vidare därmed pryda sig, i den ljuva förhoppning, att när kopparen blir varm, brännes pepparen opp; ty guld ej annat är än mull. Sela!

»Herr kapten har ännu smör kvar på läpparna;« sade jag åt kapten Leyonbraak, då han utkom. »Smör?« frågade han. »Något fett är det emellertid, som herr kaptenen åtnjutit. Gud låte det ej bekomma herr kaptenen illa!«

»Verkligen, herr informator!« så tilltalade mig frun: »är man mera än en gång frestad att tro, det ni ser i syne. Om jag ej redan märkt, huru litet värde ni sätter på en vald upplysning, så skulle jag låna er en Svensk Odalmans äldsta försök om spökrädslan: nu skall jag denna afton i stället skicka er Knigges bok om umgänget med människor, kanske den ej hunnit till Kisa, när ni reste därifrån?«

»Sannerligen,« bedyrade jag, »om jag menade något ont med kaptenen; det smärtade mig endast, att en så kapital del av lejonet skulle lida avbräck. Men, fortfor jag, vid vilken tid på

aftnarna är man mest oförhindrad att studera umgänget med människan? Jag är angelägen, att ett så **kostbart extrakt** blir i rättan tid intaget.«

»Det skadar ej att studera den hela dagen igenom:« trodde frun; och samtalet tog en annan vändning.

Redan i går viskade Marie till mig, att Leyonbraak begärt hennes hand, att hennes farbror ej fått säga något därvid och att hennes farbrors hustru, i ett mycket hjärtligt samtal, rått henne att emottaga detta anbud. Allt detta var ett verk av tvenne timmar. Åt kaptenen och åt de andra båda hade hon sagt, att hon icke älskade honom, och att hon aldrig skulle kunna älska honom; men tanten hade invänt: det sådant väl kunde giva sig med tiden, i synnerhet som kaptenen blev, genom Maries arv, i tillfälle att fullfölja sin karriär, och kunde om tre eller fyra år vara överste eller landshövding.

»Låt honom behålla åkertäpporna som syndalön!« sade jag åt Marie; »och låt honom få sedellapparna på köpet. Betala slavhandlaren din ranson, i annat fall utställer han dig offentligen i bazaren. Vad gräver man för dina penningar, – din grav menar du? – Det är långt till dess! Då är hoppet redan sålt och penningarna förtärda. Nu gräves bara en varggrop. Där blommar ingen himmel. Från aftonen till morgonen och från morgonen till aftonen måste det oskyldiga lammets, som fastbindes till **lockmat**, höra vargarnas tjut, se deras glupande ögon och känna deras rovlystna andedräkt. Rena lamm! bliver du ej verkligen uppslukad, så uppslukar din egen fruktan dig tusende gånger, och du dör för att åter dö. Nej, flicka! lev för att leva. Livets harv ristar nog djupt ändå sina fåror i det veka människohjärtat; varför skola vi själva belasta den med sorgens stenar. Tror du ej, att hon ändå uppvänder **alven** på det. Låt den halka på ytan, så mycket möjligt är. Faller välsignelsens dagg ovanefter, så bliver skörden i alla fall ymnig; och är **bärgningsvädret** svårt, så hjälper det ej att breda en guldgalonerad rock

över lasset, regnet slår strax igenom och säden bliver i alla fall skämd.

Vad vill du inhösta av livet? Endast en av dess frukter förmår att mogna; det är kärleken. När döden framträder med kastskoveln, då faller den omogna frukten bland agnarna och förkastas. Förkasta dig ej själv. Kärlek och mod äro bröder; allt förmå de att besegra, om de vilja --«

»Gud! min tant, min tant!« ropade Spader Dame. »Jag fruktar allt. Man skiljer oss åt:« snyftade hon och slet sig ur min famn.

VIII.

Kråkbygget d. 17 Oktob. 18**

Så fort jag hinner till mitt län, sedan jag nämligen blivit landshövding, ärnar jag att i en sträng kungörelse antyda torpare och [backstugusittare](#), att vara försedda med försvarliga tak över sina ved- och redskapsskjul, på det att bortkörda informatorer, vilkas hjärtan, under omstjälpling av lyckans skjutskärra, där de arma syndarna bliva i vad fall som helst nog skadade, råkat få en eller annan [kontusion](#), måge, när de låna hus på dylika ställen, med något större bekvämlighet kunna påsätta vänskapens [koppglas](#) och bliva kvitt det sammanlupna blodet. Tunnan, som tjänar mig till skrivbord, har jag redan rullat tvenne varv kring huset, och ändå falla himmelens tårar på papperet. Är det icke nog fuktat av mina egna?

Dunkla gråterskor! som [bedokade](#) och med likfärds-steg framträden på fästet för att bortskymma himmelens blänkande ögon, [vi](#) kommen I nu? Dock, jag förstår eder. I ären barmhär-tiga! Mitt hjärta gråter blod, jag känner det; mina ögon — — men se! blodet viljen I borttvätta, på det att jag ej skall se det, förvandlas till en varg och sönderslita mig själv och mitt släkte. Ack! kunde jag, likasom I, försmälta i vatten! Men denna kropp är ännu för hård, för att vissna som ett blomster och bortdunsta lik en vårbäck.

Varför fick människan kött och ben och senor? Och varför fick hon blod? Varför göts detta flytande järn i hennes ådror? Skedde det i den avsikt, att hon skulle uppglödgas av sorgen och så mycket längre uthärda lidandet? Vore hon endast en molnfläck, som vinden sammanskockade och vinden förströdde. O! då kunde hon upplösa sig själv i tårar, som gävo blommorna liv och skymmande trotsade den trotsigt glänsande solen.

En trasig stackare, som äger tak, har **varkunnat sig** över en mindre trasig, som ej äger det; och därför sitter jag här, för att tala med dig, ende trofaste vän!

Redan i går afton frågade brukspatronen mig, om jag ville göra honom sällskap på jakt? »Varför icke: svarade jag, ehuru det är synd om de stackars hararna, vilkas uniform, lik stads-vaktens, alltid får sitta emellan. I dag begåvo vi oss åstad och hemkommo vid middagstiden. Patronessan och Spader Dame voro oförmodat bortresta till en släkting. Endast Leyonbraak var hemma, med ett ansikte som en **gevaldigers**, då det lyckats honom, att lura en till avrättsplatsen vandrande syndare, på sista vinglasen.

Efter måltiden förmälte sig brukspatronen åstunda ett enskilt samtal med undertecknad. Vi begåvo oss in i hans rum.

Med en kvävd stämma sade då mannen: »Min bästa herr Schenander! jag beklagar oändligen att mina gossar ej kunna hava det nöjet – äran – glädjen – att **profitera av** herr magisterns **information**; min hustru och jag hava beslutit ett annat arrangement med dem.«

»Min godaste herr brukspatron!« svarade jag: »sorgens betydande undanbedes; och av bredden på de svarta kanterna kring brevet ser jag huru djup saknaden är. Men därom är icke nu frågan. Jag älskar eder brorsdotter – likväl icke för hennes bruksandelars, icke för hennes utestående kapitalers skull. Hon älskar mig. Tillåt oss att hoppas, och ni skall i mig finna den mest tacksamme släkting och vän.«

»Men, min Herre!« invände nu brukspatronen, »sådant hör jag nu för första gången och kan så mycket mindre föreställa mig sanningen därav, som min hustru äger min systerdotters fullkomligaste förtroende, och hon icke heller känner det minsta därom.«

Härvid tog jag till orda: »Att den charmanta fru brukspatronessan ej känner det minsta därom, förundrar mig alldeles

icke. Det hör till världens lopp. I går läste jag för gossarna utur bibliska historien, att fastän Josefs bröder togo hans **brokota kjortel** och läto bära den till deras fader, och sade: denna have vi funnit, se om det är din sons kjortel, och fastän gubben ropade: ett ont djur haver ätit upp honom, ett vilddjur haver rivit honom, så var likväl alltsammans blott ett knep, ty han var ej uppäten, han var endast såld, men det ville ingen vidkännas.«

Nu tillsporde brukspatronen mig: »Vilka anspråk kan ni väl göra på en flicka med Maries förmögenhet?»

Jag genmälte: »Också gör jag endast anspråk på flickan. Ja, jag är beredd att genom ett i bästa form författat gåvobrev överlåta egendomarna, så i våto som torro, närby och fjärran, med allt vad därunder av ålder lytt eller lagligen tillvinnas kan, åt fru brukspatronessans fria disposition. Hon vet säkerligen att bringa medlen i rörelse; emedan man ej bör binda till munnen på oxen, som tröskar.«

Nu rörde det sig utanför dörren, och brukspatronens röst, som fallit i moll, höjde sig åter till dur, då han yttrade: »Herre, erinra er, att ni har en man med kraft att göra med.«

»Kraft!« utropade jag och fortfor därpå: »Hur vill den tala om kraft, som icke en gång har full ägande rätt till sina benkläder.«

»Jag blir överfallen!« skrek nu brukspatronen. I ögonblicket öppnades dörren och herr kapten Leyonbraak inträdde; då utlät sig patronen vidare med stapplande stämma: »Jag blir bemött i mitt eget hus med hot och smädesord.«

»Vad är ni för en karl?» röt nu kaptenen med en röst, så ömt försmältande, som kommenderade han i ett fältslag: lägg an!

»Jag är **kontingentborgare**«, svarade jag, »och handlar med eggjärn. Månne sabeln, herr kapten spämt på sig, kan vara god? Vi skola försöka« – Och därmed grep jag mannen, samt nedsatte honom bakom kakelugnen, så att vedträden dansade kring rummet.

»Jöns! Måns! Matts! Petter! För Guds skull!« kommenderade herr kapten nu bakifrån kakelugnen, varpå den i förstugan posterade reserven inryckte.

»Kasta ut karlen!« bjöd brukspatronen; vilket jämväl, oaktat allt mitt motstånd, skedde.

Då man slutligen hann ut på gården med mig, var en vagn framkörd. Icke utan brådska satte de bägge herrarne sig där i och avreste.

Tusendetals **lyktgubbar** dansade nu omkring mig, och vart jag vände min blick nöp hånet efter mig med glödande tänger. Vänskapen är en sköld: sade jag för mig själv. Bakom den måste jag nu flykta. Således begav jag mig ned till stranden, avklädde mig och kastade mig i sjön.

Då, bästa vän! erfor jag vilka lindrande omslag vänskapen förstår att lägga kring det svidande människohjärtat. Med varje isflinga, som berörde mitt bröst, kände jag din omarmning; och i vågornas fläktar kring mina kinder märkte jag din kalla andedräkt, då du kysste mig. Då blev jag så sval, jag blev så redig; jag visste vad jag borde göra. Jag såg mig om efter vattenliljor, efter näckrosor. De förra hade tanten Vintern kört ut på visiter i främmande länder; de senare hade Näcken plockat, för att ur deras **kalkar** dricka sig ett aftonrus till issönnen. Men tömmer han än ditt hela livs gyllene kalk, så når han likväl ej vänskapens silverskål. Därför, huru ljuv är icke vänskapen!

Uppkommen på min kammare fann jag i ett **förseglat omslag** min lön, samt 50 **R:dr** till respenningar. Detta var signalen till uppbrott.

Först brände jag mina arbeten, breven till dig undantagna. Sedermera antände jag Sjalaskatten. Det drog länge ut innan den hann att förstöras; men den måste bliva till aska, och sedan jag en god stund med en **plutonisk** iver marterat den, återstod slutligen endast de svarta kolen, varpå tusentals stjärnor gnist-

rade, lupo förbi varandra och försvunno; likasom tusende tankar födas och omkomma, innan själen hinner att tillintetgöra sin skatt, för att på den avbrända platsen efter ungdomens **salomoniska tempel**, med dess helgedom och **kerubimer**, merendels ej finna annat än – ett andeligt rep och en andelig krok. Jag hade säkerligen blivit **mjältsjuk**, om jag haft tid därtill; nu måste jag taga avsked av min koffert, som jag överlät till kassakista **åt fattigstuguhjonen**. Detta var så ömt, så rörande, att om en öm själ varit vittne därtill, hade tårträngdhetens slussverk säkert blivit öppnade, så att en hel flotta av vemodighetens **sågblockar** fritt därigenom kunnat transporteras till närmaste **sonnettvarv**.

Den Lede Djävulens Bett fick fru brukspatronessan, försett med en så lydande inskrift: »Till en ringa åminnelse överlämnas denna bok åt dygdädla fru brukspatronessan Greta Heloisa Fjäderström, född Clapsell. Herren förläne henne nåd och kraft, att så läsa och förstå denna bok, att hon må en gång, på den yttersta dagen, bliva delaktig av de saligas arvedel!«

Till brukspatronen återställde jag de femtio riksdalrarna, med ödmjuk anhållan, det täcktes han, så framt kapten Leyonbraak ej behagade emottaga penningarna, såsom vådabot för dess krigiska kynne, **inköpa därför en krukomakares åker** till främmandes begravning.

Det sista var en dumhet; ty kan icke brukspatronen därav draga den slutsats, att jag i hemlighet varit **egennyttig**? Vad är jag själv annat än en främling? Främmande för människorna, främmande för mitt eget hjärta? Kan icke brukspatronen nu säga: han vill ej betala för gravplats, när han dör; och brukspatronessan tillägger otvivelaktigt: Du skall få se, min söte vän, att han också vill hava klockringningen för intet. Men, var vid god tröst, nådigaste patronessa! Jag får ingen klockringning; ej heller gör jag med den. Medan jag lever, tyckas förhållandena så flitigt ringa, med storklockor och lillklockor, med

vällingsklockor och passionsklockor, ja även med skällor, att det ännu oupphörligen brusar för mina öron. Vad du själv var i den disharmoniska konserten, vill jag icke nu bedöma. Åtminstone vet jag likväl, att vid stöpningen av dig har ingen medlid-sam ängel offrat en bit himmelskt silver uti gjutgodset. Då hade väl din klang anslagit något hjärta; ty icke rör det hjärtat, om någon oförmodat kommer med sin götiska skinnpäls för nära en sparbössa vid tullbommen och flux griper efter den.

Däremot, var klingar väl Spader Dames milda änglastämma? Och klingar den väl mitt namn? Anslår väl en halvkvävd suck hennes hjärta, darrande inom hennes bröst, såsom ljudets våg dallrar i rymden?

När man är allt för barmhärtig, bliver tiggaren oförnöjd. Jag bönfaller ej mera om löspenningar; jag kräver guld. Dock när jag närmare betänker det, så begär jag ej mera, än vad jag för-mår återbära. Jag är en växlare. Jag vill omsätta känslor, jag vill växla kyssar, jag vill realisera förhoppningar; och jag erinrar mig ej, att banken – jorden – är tom på verkligt mynt.

IX.

Kråkbygget d. 30 Nov. 18**.

Rekognosceringen jag gjorde var besvärlig, men den lyckades förträffligt; tack vare soldaten, som lånte mig den permissions-sedel, under vars utnötta skydd, jag genomströvat orten, och upptäckt, att min prinsessa sitter, likasom andra prinsessor i romaner, fången, just icke i något förtrollat slott, utan helt enkelt på ett arrenderat boställe.

Till den ädle Leyonbraaks magra tant är hon förd, och vaktmästerliga blickar skjuta oupphörligen från karingens ögon, över, under, omkring och förbi flickan, ända bort på **nevöns** landshövdinge- eller överste- fullmakt. Stackars Spader Dame! Åt dig har man icke bäddat för väl, då man lade dig i ormagård. Likväl förtvivlar jag ej; ty legenden berättar, att lejonets blodtörst och ormars vissling upphörde, och att de förödmjukade sig, då man nedkastade helige martyrer, vilddjuren till mat och världens behärskare **till gamman**.

Åter måste jag ut. Jag måste försöka att se henne; eller, om gumman så kringvärvt hennes glänsande ungdomsfjäril med ålderdomens spindelnät, att hon icke kan röra sig, utan att fastna i dessa samt ömkligen förtäras, på det att de utsugna och blodlösa vingarne måtte gagna en surrande **scarabée** på hans flykt från fädernehuset, till – fädernehuset; då måste hon hava det brev jag nu tillskrivit henne.

Goda flicka! så säger jag däri. Tror du, att **eolsharpan** är förstörd, emedan vinden icke alltid kysser hennes strängar? Tror du, att våren flyktat, emedan natten gråtit sina frosttårar på de sprittande blommornas ögon? Tror du, att rymdens stjärnor äro förgångna, emedan molnens bårtäcken dragas över himmelens valv? Och tror du, att den mäktige dött, emedan lik-

maskar kräla opp på jorden? Nej, Marie! När sorgens vindar anslå hjärtat, då först – annars svårligen – höras de bävande tonerna, och av vemod sjunker människan ända till salighet. Och vad vore väl kärleken utan moln? eller oskulden utan tårar? Sänker den mäktiges öga sig nedåt, så förfogar masken sig åter i jorden, för att – för att – för att bliva överste över andra maskar.

Att skiljas är detsamma som att dö, – det är den egentliga döden, för vilken hela naturen ryser. Blott över de döda hava likmaskarne makt. Lev, goda flicka! förstå att leva! Likmasken blir icke fjäril, blir han än överste; och endast på fjärilvingar svävar Psyche, hon må sväva den jordiske eller den himmelske Amor till möte.

Icke, goda Marie! måste vi förneka vår mästare. Vem vet om stoftets kärlek kan förlåta. När hangället skallar, då kommer ångern och slår sönder de korsfästas ben. Därför, ve oss! om vi misströstade, om någon av oss bedyrade: jag känner icke den, om vilken I talen. Kärleken är ett lamm i fromhet. Nå väl! men han är ock en elefant i styrka, och ett lejon i mod. Låt ej inspärta djurens konung i en bur, spåkåringar till fröjd och pojkar till fromma.

X.

Kråkbygget den 11 Jan. 18**.

En länsman är en dryg barlast i aktern på en arm syndares levnadsjulle; i synnerhet när strömmen kröker sig så tvärt och är så smal, att man, även utan all last, bliver **esomoftast** tvungen att sätta på land, för att kunna **regera** farkosten.

Min länsman är sannolikt en **envoyé extraordinaire** från min kapten, ärnad icke att inleda mig i **snöpliga** allianser och **konventioner**, utan för att bortleda mig, i egenskap av passlös eller lösdrivare, till något **konungens fäste eller hus**. Och **min egid**, min utur det lärda riddarhus-arkivet utlösta stamtavla, **svettduken** som **överantvordades** mig av **rektor magnificus**, och var på han, lik en annan helig Veronica, **avbelästat Minervas uggl**a, korteligen mitt **studentbrev** gick förlorat bland lågorna, då jag lät eld och svavel regna över Sjalaskatten, samt förvandlade *Morsus diaboli* till en **saltstod**, på det att min patronessa ej skulle lida **mangel**, under sina sötebrödsdagar.

Nu vore det en stor anledning att gräva en brunn på smärtans utmark och, som en stadsvakt vid Stortorgsbrunnen, pumpa vatten uti tårekrukorna för landets döttrar. En trogen **kurtisör**, som insättes på korrektionshus! Var finnes väl en ömkligare gestalt under solen? Med vem kan väl han, på ett dylikt ställe, hava en ljuv och salig konversation? Huru långt kunna väl hans suckar nå? Utom murarna nämligen. Är det väl tänkbart, att han kan, under nattens milda stillhet, låta undfalla sig ett heroiskt eller sensibelt utrop, utan att bliva ålagd tystnad av de övriga på sömn begivne själarne? Hans drömmar – viskar en liten rosenkindad snärta; – men är det först så alldeles givet att han har några? och dessutom: vem kan lita på att dessa äro poetiska. Måhända var den äran endast förbehållen **herr skal-**

den Lindeberg, att få aderton kautionister, vilka förklarade sig ansvariga, en för alla och alla för en, såsom för **proprie skuld**, för poesien i hans andeliga nattvakor.

Lättast vore det att lämna orten. Men kan jag det? Jag är fasttrollad vid denna trakt. Mina tankar omsväva henne; mina aningar utgå från henne. Snöns blänkande renhet, granens **fortvarande** grönska och fågelns sorgsna rop uppmana minnet av henne, såsom en ande ur min själ; och hon framstår, och jag bävar, och jag älskar, och av sig själva röra sig mina fötter mot den ort där hon vistas. Men jag får icke se henne. Mitt brev framkom; det märker jag; ty genom länsmannens täta resor och förfrågningar i grannskapet, vill kaptenen lämna mig ett **recipisse** därpå, men framkom det till henne?

Gärna satte jag mig på berghällen, öppnade väst och skjorta samt lät nordanvinden värma sig vid mitt hjärta, under villkor att han, såsom en **brevdragare**, medförde ett brev, en hälsning eller – endast en suck från Spader Dame. Huru är hon nu inblandad i korten? Huru måste dessa **tagas utav**, på det att hon ej må falla för den **lumpnaste hacka**, som ödet och makten någonsin stämplat till trumf. Jag måste se till. Frommaste Hack-tant! Själ en hacka. Man säger, att du ser ut som falskhetens titelvinjett. Så mycket bättre. Då kan ej sällskapslivets grosshandlare i minut bjuda ut dig för något bättre än du är. Vänta, jag vill gästa dig. **Icke såsom Björn Järnsida gästade Carl den Skallote** – för att åtkomma dina tennstop. Jag lämnar tennet till ideal för någon målare, som påtagit sig att måla silver. Jag ärnar gästa dig, såsom själamålare. Jag har länge övertänkt ett porträtt av Hin Håles farmor. Min nådigaste! tager säkert ej illa upp? Ödmjukaste tjänare.

XI.

Smygestads Länsmans-boställe d. 6 Juni 18**.

När jag i dag vaknade, ropade jag mycket stormodigt till mig själv: **Brutus!** du sover! tilläggande halvhögt: vad än värre är, Brutus! du tycker om dig i sömnen. Nu förekom det mig, som vilade, icke det romerska folkets, utan min flickas, frihet på mig. Jag reste mig opp, samt ställde mig att betrakta halmkärven, varpå jag nära ett halvt år varje natt legat, för att drömma och taga drömmar för handlingar. Därpå började jag att sjunga:

»Vad pärlar i mitt öga,
Vad klingar själens ve?
Ett M, ett I, ett N, ett N, ett E.«

Härav mäkta styrkt smorde jag mina stövlar, betackade mig för gott härbärke och begav mig åstad för att **avkonterfeja** tant Leyonbraak.

Under vägen uppsteg en hög lovsång till den Mäktige från fåglarnes **silverorgor**, och jag hörde huru skogen därtill sjöng sin koral. Då blev mitt hjärta så lätt, lättare än lufthavet, varuti vi simma; och mitt öga blev så klart, uppåt blickade jag. Då **anticiperade** min själ några ögonblick av sin himmelfärd. En blå sky samlade sig under mina fötter; ett högrött aftonmoln glänste på avstånd. Det var Maries vagga, däri skulle hon sövas för evigheten. Uppåt blickade jag åter. Himmelens portar såg jag öppna. Ingen nyckel fanns för att stänga dem, icke något svärd brann för att avskära vägen. Men icke kunde jag hinna porten. Ack! suckade jag, min själ är icke lätt nog; ännu fäster jordens töckniga luft mig vid mullen. Innan bägges våra skyar

sammansmälta till en enda, innan bägges viljor förvandlas till tvenne vingar åt samma ängel, måste din förlåta, måste du bedja för dina fiender. Jag hejdade mig ej längre, jag skyndade mig in i skogen, jag kastade mig på knä bakom ett träd. Förlåt mig, herr kapten! förlåt mig fru brukspatronessa! suckade jag. Nu hatar jag eder icke. Mitt hjärta är mera öppet, mera sällt; än att jag nu skulle kunna fläta tistlar i edra blomsterkransar, slå sönder edert högtids-porslin och spilla vin på damastduken. Ehuru väl jag vet, det hövligheten bjuder värdinnan förklara, att sådant icke skadar, emedan den är fläckig nog förut. Är det icke så min nådigaste brukspatronessa? –

Aj, f-n! skrek jag högt till i detsamma, emedan mitt ben häftigt sved. Jag såg mig omkring. Jag hade ej märkt, det jag befann mig i grannskapet av en myrstack. En myra hade krälat upp på mig. Den där vill säkert bli överste eller landshövding, sade jag för mig själv, samt släppte henne varsamt tillbaka till sina övriga medborgare, av vilka en och var med större idoghet, än som sammanlagt belöper sig på ett helt lantbruksgille, mödade sig för allmänt väl.

Jag gick vidare. Snart gol en glimmande tupp från ett kyrkotorn. Där är fridens boning, tänkte jag, tänd du ock ditt offer åt friden. Folket skyndade sig in med blickar, festliga som morgonens; klockans bjudning hördes på avstånd. Jag inträdde. Jag var hänförd av frid och kärlek. Äntligen läste prästen: Genom inbrott hava tjuvar hos Jöns Jönsson i Skuggeby stulit en skinnpäls, två stubbar, och en karpus, jämte soldatens kronomundering. Den, som om tjuven eller det stulna får någon kunskap, give det tillkänna hos undertecknad kronolänsman. För övrigt kringstryker här i trakten en okänd mansperson, klädd i blå rock, svarta långbyxor och gul väst, med svart hatt på huvudet. Smygestad av länsmankontoret – –

Matthias Hahlenblad.

Församlingen upphov sina ögon och såg på mig, och jag såg ävenledes på mig själv; ty se det var jag, som var den föreställda personen. Klockaren lämnade nu på en gång åt prästen de övriga kungörelserna, nedträdde från predikstolen och vinkade till sig tvenne armstyva bonddrängar. Efter ett kort samtal utgingo dessa utur kyrkan, med blickar, så modigt bjudande, som de tvivelsutan fordom kastades av konung Salomos högstbetrodde män: handelsexpediterna.

Jag däremot satte mig beskedligt i en bänk, och bondpojken, som var mig närmast, makade sig fem kvarter ifrån mig.

Som gudstjänsten slutade, skyndade prästen sig ur kyrkan, och jag vände mig till en bonde, i vars ansikte jag trodde mig läsa minsta harmen över den stulna karpusen. »Var bor länsman?» frågade jag. – »Ungefär halvannan mil härifrån«, lydde svaret. – »Jag måste tala vid den gynnaren, skaffa mig någon som visar mig vägen;« fortfor jag. – »Tjuven skall väl arresteras först?» ropade flera stämmor. – »Tjuv?» utbröt jag, i det jag grep den närmast stående i bröstet. – »Då han vill själv gå till kronolänsmannen,« invände bonden, »så behöves det väl ej?» »Men sex eller åtta man måste väl följa honom;« yrkade de andre. Den första bonden genmälte: »att fyra tycktes vara nog.« Förslaget gillades och tåget anträdde.

Vår väg förde oss förbi Skuggeby. Där kom Jöns Jönssons hustru ut, för att se på tjuven, som stulit hennes kronomundering och karpus. Man gjorde halt och sedan gumman länge betraktat mig, sade hon: »fastän du är en tjuv så ser du likväl rätt ärlig ut. Om du vill säga mig var kronmunderingen och karpusen finnas, så skall du få behålla skinnpälsten och få en sup på köpet.« »Min beskedliga rusthållaremor!« svarade jag: »du har väl läst i Bibeln, att då konung Herodes, som var helt rätt och slätt en fjärdingsman eller kvartersfurste, begick sin födelsedag, skulle unga mademoiselle Herodias dansa på lina inför honom. Men sådant ville ej lyckas, emedan skosulorna voro

osmorda. Smörj dem; bjöd fjärdingsfursten, och tjugusju hovmarskalkar skyndade att hämta krita. Man fann ingen; och all den stund krita saknades, men dansen skulle gå, fördens skull högg man endast huvudet av Johannes Döparen, av vars blod den skönas skor blevo så parfymerade och inbalsamerade, att hon dansade med en säkerhet och färdighet, som endast kan jämföras med hämndgirighetens *glissader* och *pas de Zephire* inför makten. Därav följer likväl ej, varken att Johannes understått sig att tillbedja änglarna på jorden, eller förhålla konungens fullmakter. Sammaledes haver jag ej heller *rappat undan* vingarna för en galgfågel, eller ridit ner näsan på en *stövelknekt*. Herr kommissarien Mathias Hahlenblad skall nog få höra, att det var en oskuldskyss som jag insög, och ett *patent* på Guds rike som jag ville lösa. Emellertid, märker jag, att jag är med mina fötter *förd i ena snaro och vandrar i nätet*, ty *dårnas löje*, omkring mig är såsom sprakande av törne under grytone.«

»Kära tjuv!« fortfor gumman; »Tag fram karpusen. Kronolänsmannen vet att vi ärnat skänka den åt honom; efter som hans fru skall till hösten hava en ny päls fodrad med *hiller-skinn*. Får han intet karpusen, så går det dig aldrig väl.«

»Kära mor!« återtog jag till orda: »Din karpus kan jag omöjligen förära herr länsmanen, men jag ärnar att i alla fall hålla honom varm om huvudet.«

»Det är ej han, som skall hava karpusen, det är frun, som fått ett så *rart övertyg* av nådig Kapten Leyonbraak:« invände gumman.

»Vill du ej bekänna så får du marschera!« skrek en bonddräng, och tåget fortsattes.

Närmare kvällen ankommo vi hit, och jag infördes till herr hovrättskommisarien.

»Är det min gunstige herre;« sporde mig länsmanen till, »som stryker omkring i distriktet? Var har ni edert pass?«

»Är det min gunstige herre;« – frågade jag i min ordning – , »som låtit efterlysa mig såsom tjuv av en kronomundering och en karpus?«

»Svara karl!« skrek länsmannen.

»Svara karl!« skrek jag.

»Fram med passet eller handklovarna på«, pep länsmannen.

»Pråla sakta i byn, bönderna äro druckna;« röt jag och tog ett steg framåt.

»Jag har intet låtit lysa efter herren såsom tjuv:« ordade länsmannen. »Jag har låtit efterlysa det stulna; och till iakttagande av mina plikter att vaka för allmänt väl, samt tillse det en och var sysselsätter sig med ett lovligt **näringsfång**, ävensom ej betungar landet med tiggande, har jag, genom min kungörelse, gjort innevånarna i de kringliggande socknarna uppmärksamma därpå, att en person här kringstryker, utan höga överhetens lov och minne.« Nu framtog han kungörelsen, och en punkt befann sig emellan stölden och min person.

»Ni har rätt, min bästa herr **Pontius Pilatus**. Var har ni tvättfatet?« sade jag.

»Jag heter intet Pontius Pilatus«, svarade kronones länsman. »Jag heter Matthias Hahlenblad.«

»Men om ni låter **nobilitera** er,« inföll jag: »så kan ni upp- taga namnet. Det är alldeles icke okänt i vissa överhus, riddarehus eller **pairkamrar**. Flera familjer hava det mera än en gång i sina **genealogier**.«

»Var är passet?« sporde länsmannen.

»Jag är student.« svarade jag.

»Var är studentbrevet?« frågade länsmannen.

»Då Gud lät **regna eld och svavel över Sodom och Gomorra**,« anmärkte jag, »så flydde Lot och glömde alla sina säkerhetskort samt medborgerliga rättigheter efter sig. De brunno upp.«

»Inga dumma invändningar; utan fram med passet.« Skriade länsmannen.

»Känner herren ordspråket: vig i munnen, men med bävande brynja«, frågade jag.

»Papperen fram eller stryk!« ropade länsmannen, i det han sträckte handen inåt min bröstficka.

»Ni misstager er«, yttrade jag och förde min hand mot mannens strupe. »Jag bliver icke författare till någon Blanca, eller mattheten i sitt flor, men jag kan likväl skriva en tragedi; vill herren så skall jag kalla den: Sju för tu och kontant på stället, och på köpet, uppföra den genast.«

»Ni har brev i fickan.« utlät sig länsmannen: »Kan hända är studentbrevet däribland?«

»Ja, brev har jag;« genmälte jag, »men varken studentbrev eller kärleksbrev, ifall ni är lika angelägen om bägge slagen. Dessutom förbjuder mitt fromma hjärta mig, att alldeles icke visa herren breven. De äro skrivna av en död till en levande; de medföra otvivelaktigt döden, så framt man ej förstår att rista trollrunor på vänstra bröstet. Men huru kan en täljkniv skära på sig själv. Det är mycket bättre att läsa brev från döda till döda. Däruti härska mycken sans, mycken smak och mycken köld, så att tankarna stelna under tiden och förvandla sig till fagra rosor, sådana som ni ser på fönsterrutorna om vintren. Man fryser ordentligen, om man ej kommit sig över en god skinnpäls; har man då fått övertyget till skänks, så vill man ibland se ut som en hederlig karl, eller en hederlig karls hustru.«

»Detta«, sade länsmannen, »är ej svar på min fråga. Breven måste jag se.«

»Omöjligt;« inföll jag, »men ni kan i alla fall rapportera, att ni läst dem, och att däri var skrivet: Det var en gång en konung från rika Arabien, vilken hade en prinsessa från Amerika till gemål. När som de hade varit tillsammans uti ett års tid, blev drottningen fruktsam och skulle föda. Då hade konungen stor lust« — — —

»Det är ju början till [historien om Lunkentus](#)?« utbrast läns-
mannen.

»Alldeles;« genmälte jag; »herren [friar ju också för sergean-
ten](#).«

»Jag beklagar er,« fortfor länsmannen; »om ni ej kan göra
bättre reda för er person vid förhöret hos höga landshövdinge-
ämbetet, dit jag måste förpassa herren.«

Innan jag hann att svara utgick länsmannen, i vars ställe
tvenne drängar inträdde och fattade posten vid dörren.

[Ingen dygd är större än tålmodet](#), sade jag för mig själv, det
står uppenbarligen i ett ode att läsa på [prosa](#). Lät nu se att du
vackert låter din själ åka kana på känslans [glanskis](#)! Jag försökte
och det lyckades mig till den grad, att medan jag förlustade
mina fötter, gagnade jag med mina händer, ty jag skulle nysta
upp en hel härva med trasslade idéer om alltsamman. Men jag
fick ingen reda därpå; därför satte jag mig att skriva dig till.
Dock godnatt! Mera hade jag väl att säga, men man består ej
arrestanter ljus. God natt!

XII.

Hultet den 8 Juni 18**.

Kronolänsmannen återkom sent på natten, och följande dagen anträdde vi resan till landskansliet. Stolt var just icke denna färd, ej heller lysande. Kronolänsmannen och jag åkte tillsammans och bakom oss satt ett människobarn, seende ackurat ut, lika såsom en **fångförare**.

»Har herren läst **det sista poemet, som vann priset**?« frågade jag. »Nej;« lydde länsmannens svar. »Det är ett skönt poem,« fortfor jag. »Däri forslas sånggudinnan på samma sätt som jag. Det sublima i poemet och min nådige herre likna varandra såsom tvenne bär; det sköna har ett obeskrivligt tycke av fångvaktaren här bakom; allt är redbart såsom ämbetsvagnen, vari vi tre färdas, och ordståten är såsom vagnens ljud på landsvägen.« Jag började därefter att upprepa skaldestycket, då länsmannen fann den ädle skalden hava saknat varken snille eller smak.

Men det var ej på det poetiska, som kronolänsmannens håg nu lekte; ty ehuru de akademiska tusenskönornas blad voro för mera prydlighets skull, förskönade med **pikerjärn**, så dröjde hans blick ej vid dem, utan **krafsade sig koxande** framåt landsvägen. Äntligen mötte vi en hönsbur på fyra hjul. Länsmannen höllt stilla, för att låta dem köra förbi oss. I detsamma den var mitt för oss, hördes därur ett gällt skrik. Jag trodde mig igenkänna Maries röst, men ett ansikte, vedervärdigt som F–ns hovmarkatta, tittade och betraktade mig.

»Det var fröken Leyonbraak!« sade länsmannen. »Jaså:« svarade jag. »Är det solförmörkelse i dag?« frågade jag, efter en stunds tystnad, kronolänsmannen. Han såg på mig, han såg på solen. Men det var verkligen solförmörkelse; ty jag kunde med möda skönja ett enda föremål utom mig. En kolsvart igel

låg vid mitt hjärta och sög blod, och min själ svävade, förskrämd såsom **Noaks första duva**, över en förödd människo-värld, med dess morgon och afton, med dess blommor och tårar. Ljus såg jag ej; hopp såg jag ej heller. Jag sjönk från djup till djup, från avgrund till avgrund; och förmådde likväl ej att hissna, så – sammanfrusen var min känsla.

Vi framhunno till landshövdingesätet, och jag uppfördes på kansliet. Där gjorde man mig frågor. Vad jag svarade vet jag ej. Utan sansens vetenskap halkade orden över min tunga, men giftiga och kyliga, såsom ormar, borrarade tankarna sig fram och åter inom mitt bröst, och där fanns ej mera smärta eller tårar att läska dem med, att muta dem med. Jag minnes ej mera, än att landshövdingen slutligen sade till länsmanen: »huru kunde ni anmäla denne såsom en farlig människa, och i förbindelse till främmande makter? Han är ju ett komplett fån. Det hade blivit en vacker historia, ty om intet landssekreteraren varit, så hade han kommit in i hemliga rapporten. En annan gång ser ni bättre upp med edra misstänkta!« Men till mig yttrade han: »Var ej så rädd! Ni blir nu förpassad till Uppsala och, är ni verkligen student, så kommer ni strax lös.«

Det var en natt utan skymning, – utan aftonrodnad: sade jag för mig själv, då jag, sittande på en fångförarekärra, i dag befann mig på vägen åt Uppsala. Ack! ingen stjärna! suckade det i mitt bröst – ingen stjärna! återskallade det ur mitt ihåliga hjärta. De svavelblå flammorna, som hastigt fladdrade upp på horisonten, fortfor jag, voro ju endast gnistor ur en helveteseld; stygga voro de skuggor, som avlöste dem. Beständigt omväxlade de och ur varje grinade en djävulsfysionomi. Snedspatserande drogo de av åt hemlandet. Dock någre blevo kvar; de skulle väva gobelinstapeter till min brudkammare. Vilken teckning? Vilka färger? Vilka idéer? En stackare med Guds nåde, som befaller att utplåna hjälteansiktet på åskslungaren och i stället ditmåla nollan, vari decimalbråket av hans förstånd

säges hava sitt tillhåll; en Medusa som förvandlar mänskligheten till sten, vänskapen till sten och kärleken till sten; en kalv, som tror livets blommor skapade, på det att han månne trampa på dem, äta upp dem och ligga ned dem. Fy F-n! herr Kalv! dig kan jag en gång, bleve du än en kröningsoxe, träda upp på ett spett. Förstår du mig? En mullvad, som blivit intagen i konseljen. Jag behöver ingen planritning för min framtid, jag har nog av den, som mullvaden ritade upp för mig. Vål var han blind; men man magnetiserade honom, och han ser tämligen bra med magen.

Nu kan det vara nog med **exklamationer**. De **lisa** ej, de **risa** ej. Vad röra de bödeln, han vrider ändå armarna ur led, under tortyren, han glödgar ändå kallsinnigt sitt järn, och gnider till och med litet salt in i såren. Och uslingarna på jorden, de likna sina sysslingar de onda andarna, och de -- de straffas ej av eder; de sluka eder såsom ostron, och väva sig purpurmantlar av förbannelser.

Ängel! min ängel! Är du avfallen från Gud? Är du kastad i det yttersta mörkret? Dig ser jag ej; men vill jag väl se dig? Nej! Säkert avskyr du mig. Icke utan användande av *quatuor species* på sitt vis lockade man mig på fångförens kärra, och nog voro siffrorna med i beräkningen, då elakhetens faster tog dig och satte dig vid sin sida, och drog ut med dig, på det att du skulle frestas och svettas blod, och nedfalla och tillbedja denna världens härlighet.

Gud ske lov! att du är avdånad. Din själ är räddad, om också likmasken föder sig av din kropp. Men länge skall han ej göra det. Mitt yttre liv måste jag försvara, för att kunna för dig uppoffra mitt inre. Då jag avtvått de fläckar, varmed mina kläder blevo nedsölade vid den lede djävulens bitt efter mig, står jag åter framför dig. Jag bär dig ur lågorna; sjönke än jorden under mina fötter och störtade än himmelens valv över mitt huvud.

Hav mod! så skriver jag nu till henne. Jag är ren, som den eviga snön på alpens toppar; jag ville vara stark, som den därifrån störtande lavinen. Detta skriver jag. O, måtte hon hava mod!

XIII.

Uppsala d. 12 Juni 18**.

Jag är framkommen. Jag är fri. Men jag gläder mig ej åt min frihet. Jag skulle försmå den, så framt den ej vore ett medel att återse – att återvinna – min själs avgud.

Du vill – d.v.s. jag vill hava en beskrivning om resan; – Jo pytt! eller en skildring av mina känslor; – hå kors! Jag har redan beskrivit mera än jag borde. Mina brev äro ej ämnade till en känslösam mademoiselles aftonlektyr, medan hon upplägger sina papiljotter; eller till en vemodig sonnettrimmares morgonbrasa, innan han giver sig åstad att gunga på alldagliga tankar och rim, likasom på sin hustrus barm. *Nescit occasum*, betydde en gång: han vet ej att sluta; skulle det ej också kunna betyda: varför började han?

Således åter här; men mina ögon se nu annorlunda än de förra gångerna. Allt är en ödemark, där den ena lyktgubben svävar opp efter den andra. Vad tycken I om dem? Gossar små! Mig – – mig åter behaga de icke. Kärleken dansar ut bruden för ungdomen; han är ej mera yngling, han är en stadig man, likväl ej så stadig, som det av skalderna rosade dygdernas träbeläte. Molnen äro frusna till rosor framför min sol, därför är det så mörkt i världen. Jag ser så litet. På min barndoms *Otaheiti* har en vulkan utbrustit, ön är sprängd, hon är ödelagd. Men annorstädes på livets vida ocean har väl en annan blivit bildad i stället. Jag måste giva mig ut på en upptäcktsresa efter denna, och finner jag henne, så vill jag där hissa trohetens flagga, skjuta *dubbel svensk lösen* med mina suckar och spendera friskt med tårar; och sedan jag således i bästa form satt mig i besittning av min egendom, kallar jag den S:t Maria,

där vill jag leva, där vill jag dö; – bliva vi tvenne: god morgon ljusa dag! är jag ensam: god afton mörka natt!

Men jag trampar ju själv smärtans press, för att få vin i mina bägrar och dricka mig rusig därav. Vi gör jag det? Därför gör jag det, emedan vinet ger mod. Av druvans tårar eldas de dödliga att glömma ett liv, som ofta ej är annat än en enda långsamt rinnande tår över den flydda sällheten, och vilken blott söker en annan, på det att de, ökade i massa och tyngd, må skynda i fallet. Låt dem falla. **Människans huvudhår äro räknade**, hennes tårar icke. Likväl falla de ej ofrukt samma på jorden, falla de än på maktens hälleberg, på rikedomens klapperstenar, eller på egoismens bördiga sandfält. De undgå likmaskarne; det gör ej huvudet utan hjärna, ehuru det betäckes med en krona, och bröstet utan hjärta, änskönt det beskärmas av en stjärna.

Dock, vem förmår att hålla rättvisans våg? Själv i en beständig höjning och sänkning på livets bölja, märker ej människan, att hon själv bär vågen med darrande hand, utan tror vågens sviktning antyda en undervikt på det himmelska manna, som gavs henne, såsom vägakost uppå resan.

Varför fruktar jag? Varför vill jag kring mitt hjärta smida ett **stålharnesk** av reflexioner, och härda det i **förnufts slutens** köld? Tror jag icke Marie vara den ovanifrån nedstigna dygden? Och är ej troheten en dygd? Jag har ju förstått henne? Jag har ju sett henne vid sidan av sina systrar – Evas döttrar. En var rikare på skönhet, men hon satte blått på grönt och guld på gult, det smärtade ögat; en annan var rikare på talanger, men då hon spelade, lät hon vänstra ringfingret mest synas, det oroade hjärtat. De fleste ställde sig i solen; solrosor, tänkte jag, äro drägliga endast på avstånd.

Du åter, Marie! ställde dig i skuggan, i aftonglansen. Du såg efter den ringaste blomman. Det hänryckte mig. Kvinnan är ju ingen rosenbuske. En sippa är hon, men en sippa, uppblommad i den eviga kärlekens hand och utslagen vid den eviga tro-

hetens hjärta. Vet hon vad hon är och söker hon ej att förbyta sig till en **frynisk** tusensköna – eller till en amasonisk svärds-lilja, – o! då trycker jag henne till mitt bröst, och behöver hon regn för att fuktas, för att växa; välan, i mitt hjärta rinner blod, det kan ock rinna ur det, för dig, min själs avgud! Avgud, säger jag. Ack, förlåt mig. Skyddsgud! beder jag. Om du förstår att du är det, och vad dig då tillhör.

I morgon, bäste vän! återvänder jag till **land. Därifrån skriver jag, – min dödsdom med blodiga initialer. Hu! God natt så länge! Du bleke broder!

XIV.

Innan jag förra natten gick från Uppsala, såg jag stället, där du svalkade det jordiska så länge, att det utkyldes för det himmelska; där du i förlitande på att vara lättare än vattnet, satte kroppen i pant, utan att själen sedermera löste den tillbaka; och där du firade din vatteninvigning och döpte dig själv i Jordan, för att hastigt hinna det förlovade landet. Där lade jag mig på stranden. Ett töcken vilade över ån. Jag märkte en viss rörelse där bakom; jag sköt förhänget något undan, jag tittade in. På andra sidan av ridån var maskeradbal. Blodlösa kusiner, nattens offer och bebyggare, förlustade sig med dans, och Näcken själv anförde orkestern, som bestod av idel svarta kattor. Det var en dråplig musik: gräsliga toner flaxade såsom flädermöss om varandra i luften. Nå, men balen sen? Det var en riktig hovbal. På intet ansikte log kärlek, i intet öga brann liv. Blott tre steg till; och du har betalt din entrébiljett, viskade jag vid mig själv. Men vad? frågade jag mig vidare: men icke tordes jag svara. Jag kände redan likasom ett skydrag sänka sig ur molnen ned på mitt huvud. Jag hastade därifrån, jag sprang till din grav.

Där åter, huru lugnt? huru stilla? Ett silverflor täckte nejden, likasom det tillkommande täcker människans framtid. I denna töckenvärld lever vårt doftväsende, verkar och haver sin varelse. Stränga vind! Vi är din anda så kylig och kall? Varför skingrar du den levande ångan ur den döda jorden? Men också dig, flyktiga vind! gör man orätt. Man anklagar dig utan fog, och dömer, utan att höra dig. Icke skingrar du det, som är djupt bäddat vid modrens bröst, och varöver hon brett sin halsduk, den tre alnar djupa. Får barnet där ej heller vara i fred, så oroas det av ingen annan, än människan, som ville vara överste, jämväl över likmaskarna. Jag lade mig framstupa på jorden; jag

tryckte mina ögon till gräset över din sjunkna grav. Huru dum är icke människan, tänkte jag för mig själv, då hon lovar evig vänskap och förskriver sig till evig trohet. Är icke graven redan sjunken? Är icke kullen jämnad med marken?

Hej, frihet och jämlikhet! ropade jag och sprang upp. Därför supa vi brännvin ur invigda kalkar, och beskänka våra små Clo-rissor med mässjortor. Se, det är verkligheten; det kallas att ådagalägga synnerlig skicklighet och utmärkt välförhållande i sin landshövdinge- eller överstebeställning. Vad betyder det, att tusende och tusende, och ytterligare mång' tusende, sårade och kvidande överridas, när Makten kommenderar: marsch! och Fjäsket i ögonblicket repeterar: marsch-marsch! De högborna äro undanburna, endast roturen ligger kvar. Men, vad hjälper det? Alle äro ändå ofrälse för döden; han har aldrig beviljat någon skattefrihet. Med samma järnpenna antecknar han i sin mantalslängd, så väl den unga hjälten, som med en koketts miner sitter till häst och förer ett kavalleri-regemente, som stadsvaktssoldaten, den där rullar bort lumpbalar till Tumba pappersbruk. Slutligen kommer ändå uppborrdagen. O, ve! ingen tillgång! prompt utmätning! och, huru går det med panten? vem inropar den? — — — Emellertid är det ett lustigt leverne. — Vem har väl lov att sörja, att bedrövas, att smärtas, att klaga, att skrika, att pipa och tjuta? Nej, dansa måste man, sjunga måste man, jubilera och bunga måste man. Därför valsade jag också från graven med mig själv och sjöng därtill utur Bellman:

Håll uti ringen Malena:
Hurra lustigt håll nu god min!
Bergströmskan hoppar allena.
Skena till helvete, skena — — —
Kors tocke flängmål, din Satan!
Nattyget blåste åt gatan.

Aj en palt står där vid gardin.
 Sluta med polskan, var tyster,
 Paltarne! – aj, kära syster!
 Tockna baler gör vår ruin.

Den 17.

Denna dagen har varit lycklig. Jag har gått fem mil; men om jag säger, att jag gått dem, så ljuger jag. Sprungit dem har jag. Ännu hugger mjälten mig; men vad är en mjälte mot en kapten? och vem mister ej hellre fotsulorna, än sin älskarinna?

Men ehuru jag så flängde åstad, satt jag likväl lugn, som ett barn på sin barnstol, och lekte med mina dockor. Icke vågade jag att sprätta sönder någon enda av dem, ty jag ville ej se av vilka klutar de voro **sammanflickade**; men de granna lappar fantasien kastade åt mig, begagnade jag, för att ännu mera pryda mina hoppfulla aningar. En barnslig salighet gjöt sig omkring mig, och jag grep efter den med händerna, för att hava något med mig hem till Marie; men vad grep jag efter?

Den 18.

I dag har jag vidare tillryggalagt tre mil och något däröver, således nära en fjärdedel av min väg; men jag är varm – jag brinner. Morgonen var så skön. Solen log och jag hoppades i Maries ställe. Ljuva majvågor av frid och försonlighet svallade i min barm, och min känsla vilade så fredlig; som ett slumrande barn i sin vagg. Jag ilade framåt; jag räknade stegen. Jag behövde ej att taga aderton tusende på milen. Lantmäterikontoret måste ha misstagit sig, eller ock, vad som är sannolikast – ilade lantmätaren, som utstakade vägen, icke att rädda någon älskarinna, stadd i giftermåls-skeppsbrott. Han gick för betalning. Se där gåtans upplösning! En verklighetens upplösning,

så tarvlig, men treven, att den måste fröjda även dessa förnäm-
ligare lykttändare i staten, vilka, mot en betingad summa, åta-
git sig att hålla förvaringsglasen, inom vilka sanningsljuset
förordnas att skimra, behörigen fria från all klarhet och all
förvillande glans.

Men vilka sköna bilder målade jag ej på de ljusblå moln, var-
med kärlekens himmelska dag omgav mig? Och detta oaktat är
målarekonsten, den må visa sig på väv, på ekebräder, ja till och
med på hjärtats mjällaste yta, ej annat än en stadigvarande
lögn. Dess närhet, dess avstånd, dess fjärran, alltsamman ligger
oss lika nära. Målas något på hjärtat, vad ligger oss då närma-
re? På mitt tecknades med de mildaste färger en Mariebild.
Intet biföremål blir där huvudföremål, främst sitter den heliga
jungfrun; hon tronar på oskuld och hon ler kärlek.

Syndfria bedrägeri! skuldlösa synvilla! Efter dig trånar min
själ. Till dig färdas min tanke, dragen av diktens svanor. Ser
du silverspannet glänsa på avstånd? Men varför glänser det?
Jo, diktens svanor äro oskuldens svanor. Därför glänsa de på
avstånd; och charen, vari konsten färdas, är blott en guldlåga
uppblossande ur fantasiens morgonrodnad. Men lågan är
stark; hell dig, Prometheus! förgäves stal du ej eld från solen.

Vad vill madamen här med kopparkastrullen? Jaså, det är
alldagligheten, som vill uppvärma sin söndagskål. Räcker den
ända till fredagen, då har hon visst ingen god med sig i sin kru-
ka. Jaså, herren med de grå kinderna och de gyllne aiguilletter-
na ärnar att kalasa. Bed honom akta sig! Den tunna röda
näsan, den skräddarsaxenliga munnen, utan läppar, utan pur-
pur, den avmejade kinden, varav endast havrestubben står kvar,
och det fräcka samt såsom en Fahludemant slipade ögat, bevi-
sa att jordfrukter äro skadlige. Bjud honom ej på kål, ehuru
ofta den än värmes, smakar den ändock av söndagen, och vår
kaptän är visst född på en söckendag. Han ser spöken om han
kommer i slanger med söndagen. Bjud honom kött! Han vill ju

bliva överste; då måste han bese drabbningar, vore det än utom skotthåll, och erövra ordnar, jämväl på en kurirkärra. Köttmat trakterade brukspatronessan honom med; han vill hava mera. Mera getrygg åt vår kapten!

Men jag uppehåller dig allt för länge. Du vill sova; det vill säga: jag uppehåller mig själv, jag vill sova. – Nog har du redan sovit en tid; – Stackars vän! Det är jag som vakar; men jag vill icke sova. Jag är så het; jag är kastad i den brinnande ugnen och ingen, vid min sida vandrande, ängel sprider omkring mig trons heliga svalka.

Den 29 Nov.

Ett plump misstag har jag begått i min kalkyl på människan och dess krafter. Jag erinrade mig ej, att denna räkning måste ske i bråk, och att man får därvid hava avseende både på nämnaren, – själen, och täljaren, – kroppen. Den sista glömde jag utav, och det är sannolikt, att det är han som hämnat sig; ty här ligger jag sjuk, utarmad och utan både kropps- och själskrafter. På fullt allvar begrundar jag, om icke människan bort vid skapelsen förses, likasom vissa monstruösa kalvar, med tvenne huvuden, för att påminnas om frändskapen med änglarna och frändskapen med markattorna. Sköna kusiner! de senare; det lär du väl ej neka, men välmenande säga de sig vara och sällskapslika äro de. Nu har jag emellertid tillräckligt av eder *complimenter-bok*, eder *Parleur Français*, edert konversationslexikon, eller hov-, dop-, kyrkotagnings-, krönings- och begravnings- ceremoniel. Som kinesiska dockor nicka I under såväl solsken som regn, väderspänningar som migrän. Rättnu ger jag eder allesamman hin! Mot väggen vände jag mig, för att betrakta de figurer, som kunna tillhopadiktas ur mossan i vägg-springorna. Däri har jag läst underliga trollskrifter och sett ännu underligare trollsyner. Alla gapa de på mig; alla sticka de

ut sina långa trubbnäsor mot mig och snoka efter mig, och alla fina de så håniskt emot mig. Vad vilja de mig? Är jag vorden till ett begabberi, till en Markall, för det att jag först sett himmelen öppen och den mildaste ängel skåda efter mig. Vad angår det eder? I bruna mossgubbar, I springornas hovrättsråd!

Utåt vill jag vända mig; där i rummet är ett annat liv. Där fladdra små vita fjärilar om varandra. Lustigt valsa de på ögonblickets muntra picknick. De dumma människorna säga, att det är snöflingorna jag ser utanför fönstren. Men jag förstår det bättre. Icke medföra snöflingorna några hälsningar från en älskarinna; men mina fjärilar göra det. På sina vingar bära de små kärleksbrev. På den enas läser jag med guldbokstäver: kärlek; på den andras står med blodbokstäver skrivet: trohet, evig trohet; och du lilla där längst borta! menar du ej att jag av dina himmelsblå linjer och streck kan dechiffra ordet: oskuld? Där ser du orsaken, varför jag är så lugn. Icke kunna fjärilarna ljuga? Vem kan misstro vårens och kärlekens bryllingar om bedrägeri? Jag känner nog att våren glödgar och att kärleken håller sin honungskalk över de luftigt uppdansande flammorna. Han helgar försoningens vin. Kommer och dricker! ropar han: och väl dem, som då nederfalla och med bävande läppar nalkas den sig själv lutande kalken. De få tvenne hjärtan i stället för ett; men bägge sammansmälta, bägge förena sig till ett enda. De leva såsom dödliga, dubbla i denna världen; men leva de ock dubbla i en annan? Visserligen, varför skulle vi eljest passera livets milslånga snöfält.

Snö? Snö? Snö? Vad återförer mig beständigt till minnet av snö, av vinter och av kyla? Kunna människorna hava rätt? Är det isflingorna jag ser? ve! om så vore. – Om allt vore sant: om blommorna och gräset vore bortfrusna, om hjärtat bleve lagt å lönn, hjälplöst och övergivet, på livets oöverskådliga ljunghed: och om det där överfölls av förtvivlans nattmörker och piska-

des av glömskans snöslagg. Den slår djupa sår; men snön smälter ju. Han upplöses i tårar, och tårarna hava ju sin salighet; en salighet över löjets. De förra söka och finna understundom diamanter i hjärtats djupaste schakt; vad uträttar det senare? Merendels dansar det bara en lättfärdig [slängpolska](#) kring läpparna.

Ej mera av det slaget. Basta!

Den 11 December.

I dag har min rena jungfru överstått sitt prov och gjort sin himmelsfärd. Det var en martyr i lågan, men den segrade. Den himmelska beväpnade sig med sanning och stridde med tårar – hon vann.

Därför avskakar jag i dag det sköldpaddskal, varmed sjukdomen fjättrat min kropp. Fort till min Marie! Flyg ängel! skutta markatta! Vilket du behagar. Endast, framåt! framåt! till den älskade.

Den 14 Jan.

Hon är gift. Förstår du mig? Hon stod brud den 11 i förra månaden. Hon är Leyonbraaks maka. Hon är majorska. Hon bliver överstinna. Hon ville hava den föreställda personen, Alphonso Alonso Leyonbraak till sin äkta man, samt älskade honom i nöd och lust. Förstår du det? Men du förstår ingenting, du kalla, döda varelse! du ligger i graven och gottar dig. Du äter mull – – du äter opp mor din, jorden – – och jag äter djävlarernas skådebröd. Moses glömde berätta, att sedan ormen och kvinnan dinerat tillsammans av kunskapens träd på gott och ont, höll hon till godo en liten efterrätt av förtvivlans gelé. Huru hon använde, delade och lät sin portion löpa i arv från släkte till släkte, känner man. Men vad som blev över i karotten

nedförde ormen i Satans **rosenkammare**, där **Belsebubs jungfrukyss** paraderar som spegel. Mitt därunder, på hatets kalla marmorbord, står ännu karotten omgiven med **de sju fyllda vredens skålar**. Dagligen **parteras** gelén ut och ingives de usla dödliga; käpphästarna, varpå hämnden, sorgen och mörkret så obarmhärtigt rida. Men om natten står åter skålen så full, som det tråg, varur galten **Särimner** äter varje kväll sig en ny kropp av götisk kraft och bastanhet. Nu har jag fått min portion av den urgamla efterrätten; men den vill icke ned, den fastnar i svalget; – ett slag i ryggen – ännu ett; aj! Du har en bestialisk näve, hårda öde!

Varför får jag ej stöpa mina **kulor** i fred! Tror du ej att jag märkte, huruledes just i detsamma jag hällde det smälta blyet ur stöpsleven i kulformen, ett sjögrönt ansikte med blått skägg tittade mig över axeln, ända in i ansiktet, ända in i ögat. Det var du. Jag kände dig nog. Också kastade jag blyet i elden. Jag träffar ju ej. Likväl hade jag endast behövt tvenne kulor och dödens förbannelse över dem. Kanske hellre en tredje, läspar du, kalle dödman! Nej, nej; visst ingen; – mannen med de tunna läpparna, den nya **Atropos** med aiguilletter, har ju redan varit framme med sin sax.

Du vill det, du dödman! Du vill så mycket gärna bädda syskonsäng med skönheten och dricka kusinskål med oskulden. Vad, dricken I där nere? Där, i mörkret? Dit ingen solstråle hinner; dit ingen värme tränger. Ären I även där rusige? O, ve! då är livet ett rus; och döden är också ett rus! När bliva vi **rediga**?

Nej, min bleke vän! utan ögon, utan läppar. Läs du ditt Fadervår därnere. Ditt dagliga bröd har du, i mullen; och andra hava sitt i dig? Vi komma väl alla en gång under deras dykeri- och bärgnings-kompani; tillåt emellertid skönheten att leva, medan den lever. Hon är ju egentligen ej annat, än en liten stackars gulfisk, spärrad inom ungdomens bräckliga

glasvalv. Då tidens lia får susande däröver, är glaset i blinken bräckt och livets böljor förrunna. Fisken blir då liggande på det torra, han sprattlar till en gång, han dör och färgen är borta. Må den vara borta, blott själen icke är någon flygfisk, som ej förmår att svinga sig mot den eviga rymden, utan plumpar tillbaka ned i lidelsernas hav.

Är icke detta mycket förståndigt talat; och varför är jag så förståndig? För att glömma mig själv, eller henne, som lovade att älska en annan, icke mig, i nöd och lust.

O! att hon ville bädda sin brudsäng med snö, och breda över den ett [schabrak](#) med guldgaloner och tofsar! att hon försköt det rosenblad Amor plockar i fantasiens trädgård och någon gång nedför på jorden, till ett brudtäckte, på det att de älskande må undgå att skyla sig med blygselns fikonalöv! Ser hon då ej, att det är jag som blivit översnöad? Att det är jag som bär drivan, varpå hon vilar med en Cleopatras välbehag? Och jag lever under snön? Mina lemmar äro stelnade, men mina tankar rasa såsom blodlystne tigrar inom min själ. Slit då sönder dig själv, arme satan! eftersom du ej har något annat att göra; det kan vara ett [artigt](#) tidsfördriv. Då kan du få dricka av dina egna tårar. Huru tror du väl att de skulle smaka? Säkert som nektar; det är ju hon, som [kredensar dig](#) pokalen.

Men vet du väl, om hon ej rycktes ur sitt morgon-Eden för att bliva din [Blods-Hebe](#)? Och är du säker därpå, att ingen [kyndig](#) pojke eller [flättjefull](#) kvinna strök lastens sot över din bild, för att skrämma henne ifrån den varma barmen? [Bryt icke staven](#) innan du rannsakat, och härja ej med eld och svärd, innan du förklarar krig. Måhända skådar hon ännu med aningens [fjærrglas](#) efter din aftonstjärna med ett mildt tindrande ljus?

Välän då. Jag vill närma mig henne; jag vill erfara vad hon känner. Är hon lycklig, må då även jag på avstånd skåda den milda glansen av hennes lyckas dager och fröjda mig däråt och le och drömma om sällhet och om salighet. Min kärlek är ju

SPADER DAME

ingen gnidare, som emottager skänker för att behålla dem och för att bevaka dem, såsom en missunnsam drake, godset. Genast uppbryter jag till hennes vistelseort. Jag flyger ej mera; varsamt framsmyger jag emellan de töckengestalter min fantasi hopsamlar av livets kalla nattluft.

XV.

Brostugan d. 16 Febr.

Här andas man en ypperlig och frisk luft, och mitt hjärta slår lättare, fastän mina knän darra; men också har jag till en halv mil förkortat det tomma och kalla avståndet, vilket så gärna lägger sig, lik en farkost lastad med gravbyggnadsmaterialier emellan tvenne älskande hjärtan, och, då de flamma av känslor, vänder emot dem spetsarna av de åskledare, som skola skydda detta palats för ödsligheten, denna fyrbåk för människans skeppsbrutna anspråk på lycka.

Närmare går jag likväl ej. Jag har gråtit på vägen, och tårarna hava dämpat min första brand. Då uppsteg en tjock och mörk rök; men av den bildade jag en regnbåge – ett försoningstecken. [Uppstiger hon på denna Bifrost till himmelen](#), då äro tårarna ej förgäves utgjutna och jorden har då ej druckit sällare. Vad gör det väl, om mitt hjärta blöder, om det även förblöder? Av kärlek förblöder det; och kärleken varar i alla fall längre än verkligheten. Det är kärleken, som förvarar blommorna av livet, – det är verkligheten, som låter sig nöja med frukterna; men lyckas det mig att rädda en eller annan blomma, att förvara den ett eller annat år, så avstår jag gärna frukten. Vem svepes väl med frukter? Då man för andra gången iföres sina dopkläder, icke till döpelsen med vatten, utan döpelsen med jord, är man ju själv mognad och avfallen. Vem sätter frukt på frukt? Men därför sätter man en blomsterkrans på ungmöns huvud, och i ynglingens hand sticker man några rosor, då de överlämnas åt farmodren – jorden, för att ånyo frambäras till reningsaltaret.

Var finnes den starka hand, som mäktar vrida tidens ur tillbaka och göra det gjorda ogjort? Tror du att Han däroppe förstår det? Nej, ack nej! Susande fara moln förbi Hans tron; och

vad som är, och vad som komma skall, det söndrar sig ur molnen, människorna kalla det handlingar; men vad som varit, det varder, likasom budorden, inskrivet med Guds finger på tidens tavlor. Åt det kan ej en annan form givas; de fasta och brännande gestalterna kunna ej åter upplösas i moln, eller utplånas ur tingens kedja, om också den sista skuggan därav nedsjönk bortom minnets fjärran.

Nej. Jag kan ej avklippa de av himlen skänkta vingarna åt mina tankar, för att sedermera sätta dem i lära hos tålighetens dansmästare; jag kan icke traktera mina känslor med *à la glacier*, på det att de må sammanfrysa till sockeraltaren; ej heller inkvarterar jag mitt friska hjärta i ett *benhus* för att njuta svalka. Jag kan icke glömma. Därför skriver jag till henne. Måtte mina ögon vara starka nog att kunna uthärda med mina egna ord, och min hand tillräckligt säker för att texta initialerna av mitt eget sorgkort. Här har du mitt brev:

Nådigaste Fru!

Anser Ni Eder kunna, med frid i hjärtat och frid på Edra kinder, emottaga ett brev från mig; läs då igenom detta. Fruktar Ni åter endast aningen av rodnad, eller känner Ni den minsta skakning, som kunde röja att hjärtats i djupet brinnande vulkan är färdig att spruta tårarnas sjudande vatten, sluta här; därför slutar jag på denna sidan.

Du vänder bladet; Du fortfar. Välan då flicka! Så hava få älskat som jag, och få skola göra det. Men min kärlek är förbi. Ännu återstå väl några flyktiga minnen, men även dessa skola förrinna lika en tynande aftonrodnad, så snart jag erfar att Du handlat i överensstämmelse med din egen vilja, och hoppas att bliva lycklig. Jag återvänder till världen, för att i ett av livets mångfaldiga yrken söka min fortkomst. Jag önskar blott att få medtaga en tröst, den att Ni är nöjd, eller tror Eder kunna bli va det.

Så lydde det brev jag avskickade; och nu hit med handen! ty talar jag ej **fåvitsk** vishet, som en diplomat, som en snögubbe, som en dödman, eller förenar jag ej allas klokskap; åtminstone inser jag ej något skäl, varför denna ymnighet av fattigdom ej skulle stå att förena? – Giv mig ditt dödande handslag! Klockan 12 i natt går jag på kyrkogården. Kom mig då till möte! Lägg dina **ramlande** knotor på mitt glödande hjärta, att det må stelna under dödens köld och förgås. Tröst ville jag tala till henne, då ingen tröst bodde inom mig. Jag ville för henne ringa fridens klockor, medan jorden under mig brann och lågorna svedde mitt hjärta. Likväl kan det ej förtäras – ej upphöra. Äro då de brandsegel sorgen slår däromkring, så dränkta i tårar, att lidandets flammor ej förmå att antända dem.

Budet dröjer länge, – mycket länge. Var uppehåller det sig? Har det tappat mitt brev? Har det förstört hennes svar. Jag står vid kratern av ett lågande Etna, och det dönar, tjuter, åskar och blixtrar i djupet. Var är **Cyklopen, vars rödbrända hand skall** måhända omsnärja mig med ett pappersblad och neddraga mig i mörkret, i det eviga mörkret.

Nu är det äntligen anlät, det ligger framför mig. Vad innehåller det? Uppslagskortet på ett helt levnadsspel. – Hjärter ess eller spader tia? Glädjen eller döden? – Redan bär ju stormen på sina vågor fladdrande blad, de äro efter en söndersliten levnadsblomma, och de sväva än hit, än dit, likasom de dödligas förhoppningar? Men huru länge förmår väl den levande anden, som far omkring jorden, att motstå den dödande tyngdkraften. De skimrande fragmenterna nedfalla snart på den från solens uppgång till dess nedgång utsträckta liksängen, bäddad så mjukt med stoft efter de döda, efter träd, efter blommor och månget förr klappande människohjärta. Varför frukta det svarta paradtäcket, när du är under det; då piskar dig ingen hagelskur, då lider du ej ett helvete i aningen. Döden är starkare än helvetet. Jag bränner opp brevet; tror jag. Feghet! Glömmer

du att världen är helt enkelt en liten uppfostringsanstalt, där man lärer att anstifta uppror mot sanningen och begå våldtäkt på skönheten. Trots herr magister!

Nu är det gjort*).

Min Vän!

Det sätt varpå jag blivit behandlad har givit mig rättighet att emottaga och läsa ditt brev. Jag tror dig vara lycklig eller nära att bliva det, då Du synes så lugn, och detta medvetande är den största, snart sagt, den enda tröst jag tager med mig in i min framtid.

Man har förehaft en ryslig tillställning emot oss. Gud! huru olycklig har jag ej därigenom blivit? Nu först, sedan det ej mera kan hjälpas, har jag fått veta alltsammans. Bland andre av Leyonbraak vårdslöst kastade papper har jag funnit ett brev från en kronolänsman; detta har upplyst mig om förhållandet.

För att förmå mig till förbindelse med honom, som jag då föraktade, men som jag nu hatar och avskyr, måste de först avlägsna dig. Huru därmed tillgick är mig obekant. Jag hörde blott omtalas, att Du överfallit och slagit min farbror i hans egna rum, och att han endast genom sina drängars hjälp kunnat räddas ur dina händer. Jag fördes till en gammal fröken Leyonbraak, där varje ord, som talades, var en lovsång över hennes brorsons förträffliga egenskaper och stora ömhet för mig. På detta avlägsna ställe såg jag ej på en längre tid någon främmande varelse; och enformigheten i mitt levnadssätt avbröts blott av min tants brev, som alltid innehöllo något elakt om dig. Därutav fick jag veta, att Du ännu vistades på orten; jag fann skälet därtill och glädde mig över din trohet. Likväl smärtade det mig, att Du varken skrev mig till, eller att jag erhöll svar på de flera brev jag till dig avsånde. Efter bröllo-

*) Följande brev fanns här inhäftat.

pet har kaptenen skämtat över den skicklighet, varmed min tant förstått att uppfånga både dina och mina brev.

Slutligen blevo berättelserna om de av dig begångna dåligheterna mera täta, och en söndag hörde jag, med den yttersta förskräckelse, en lysning efter dig uppläsas. Jag dignade ned i bänken, men fröken Leyonbraak uppväckte mig, för att omtala det du stulit kläder från en bonde. Jag vet ej vad jag hela den dagen gjorde eller sade, men den följande föreslog min fångvakterska, att med henne göra en visit hos en av hennes bekanta. Jag glädde mig åt att få se främmande ansikten och erfara något om dig. Den förste jag mötte var Du, omgiven av länsmannen och fångföraren. Vid denna åsyn förlorade jag all sans; det var mig omöjligt att komma mig före. Jag svarade ja till allt vad man ville; och äntligen stack kaptenen en ring på mitt finger, då alla sade att jag var förlovad. Ännu är jag i ovisshet, om så verkligen skett, eller ej; emedan hela denna tiden liknar en oredig dröm, varom jag ej kan göra mig en klar föreställning, utom det, att en dag gjorde min tant, sedan jag åter flyttat till Slaggmyra, ett stort kalas, då man gratulerade mig, eftersom det lyst för mig den dagen. Min fästman sade mig många fadda artigheter, men var utsökt förekommande mot min tant.

Men, barmhärtige Gud! vilket uppvaknande? Man klädde mig till brud och då kronan sattes på mitt huvud, återkom jag till sans. I en blink såg jag hela mitt rysliga öde. Nej, ropade jag och ryckte av mig kronan; jag blir aldrig hans maka, hellre i graven. Då kommo alla omkring mig, min farbror, prästen och flera andra. Alla sade de mig, att nu var mitt nekande för sent. Min och Leyonbraaks tant satte åter kronan på mig; och därvid erinrade jag mig, att på altartavlan i vår sockenkyrka är på samma sätt framställt, huru tvenne krigsknektar trycka törnekronan på Frälsarens huvud. Detta är din törnekrona, tänkte jag, och du har ändå ej lidit vad Han led; jag lugnade mig.

Minnet av dig framsteg, men jag ville icke tänka på dig. Huru vågar du påminna dig honom, en brottsling, vanhedrad i samhället, så förebrådde jag mig själv; men mitt hjärta viskade: han är oskyldig. Ack, varför hörde jag det icke? Är han oskyldig, sade jag för mig själv, så måste den Gud, som skyddar oskulden giva det tillkänna. Med denna tanke inträdde jag till vigningsakten. Förgäves väntade jag något underverk; och i det ögonblick jag skulle utsäga det avgörande ordet, framträngde för mig på en gång bilden av min gruvliga framtid. Jag svimmade. – När jag återkom till sans var jag redan gift och emottog gratulationerna därtill. Hade jag då känt huru det förhöll sig med dig, Gud vet, huru det då gått med mitt förstånd; men din förmenta brottslighet var det skäl, varmed jag sökte att lugna mitt hjärta.

Åtta dagar efter bröllopet var den vanliga marknaden i **. Dit reste vi allesamman. Knappt var jag ditkommen, innan Leyonbraak förelade mig ett papper att underskriva. Jag läste genom det, och fann ett köpekontrakt angående den största av mina egendomar. Jag vägrade att underskriva det. Men kaptenen sade mig, att, utan denna åtgärd, skulle han bliva olycklig, emedan han hade flera [utslag på sig](#). Jag frågade honom: om han då gjort mig lycklig? Lycklig eller icke lycklig, så skriver frun i alla fall under: yttrade han, fattade mig i axlarna och förde mig till bordet, nedsatte mig på en stol och gav mig en penna i handen. Ännu tvekade jag; men då fattade han min hand och förde den på papperet. Där stod nu mitt namn, och från ett annat rum inträdde tvenne av hans bekanta som även påteknade dokumentet, sannolikt bestyrkte de mitt frivilliga bifall.

Följande dagen trodde jag att både judar och kristne sammanträffat för att hålla marknad i det yttre rummet vi bebodde. Med alla hade kaptenen och brukspatronessan att enskilt samtala. Jag såg nu klarare än förr, att man inlöst andras skuld-

sedlar med mitt livs sällhet, och snart erhöll jag fullkomlig visshet därom. I det omnämnda brevet från kronolänsmannen läste jag, att det väl ej lyckats honom, att få dig fast för stölden, eftersom han länge varit den verklige tjuven på spåren, men i alla fall, hade landshövdingen, på hans framställning, sänt dig, såsom en passlös person, från orten; så att länsmanen uppfyllt sitt löfte och givit min man tid att bereda sina saker.

Min timliga och måhända eviga sällhet var således icke det enda offret min mans ungdomsdårskaper och laster fordrat. Din heder och kanske din framtids hela lycka lät han följa med på köpet. Men – jag vill ej tänka mera. Genom ett heligt och oupplösligt band är jag fästad vid honom; – och detta brev vore till och med en otrohet, – ett brott, så framt ej min man själv satt mig i nödvändighet, att genom en uppriktig bekännelse om förloppet rättfärdiga mig.

Lämna denna ort för alltid: Jag önskar ej att återse dig; men ännu en gång vill jag lämna dig underrättelse om mig, likväl då först, när de jordiska förbindelserna äro nära att slutas. Glöm mig, som kunde lämna rum åt misstankar om ditt hjärta, och sök att bliva lycklig. Farväl!

Marie.

XVI.

Det är ett år sedan du hörde något utav mig, och det är lika länge, om ej längre, sedan jag hörde något av mig själv. Jag läste hennes brev och tog till fötterna. Jag gick rakt fram och såg mig icke tillbaka. Äntligen voro penningarna slut och kläderna försålda; då låg en bondby framför mig. Dit gick jag in, uppsökte ordningsmannen, framtedde åtskilliga papper, och frågade: om man ej behövde en skolmästare, som ej begärde mera än så mycket mat, som **betarvades** för att ej svälta ihjäl, och så mycket kläder, som erfordrades för att ej ordentligen frysa sig fördärvad? Efter någon besinning antog han tillbudet på åtta dagar. Jag höll min provläsning och den lyckades. Man anviste mig en ensam stuga till bostad, och mat får jag skiftevis av bönderna. Nu tro bondhustrurna sig hava upptäckt, att jag är en student, som skolat läsa mig till präst, men därvid studerat så orimligt, att huvudet spruckit. Av hustrurna har jag erhållit mera skjortlärföt än jag behöver, och flickorna hava givit mig flera röda och gröna strumpeband, än jag sliter ut under hela min livstid.

Men, icke är det huvudet som spricker för det att man läser sig till präst; på sin höjd är det hjärtat. Och om det spricker? Nå väl, vad är det mera! Kallar ej en sprucken klocka Guds församling jämväl till andakt, och är ej ärkebiskopsmössan kliven ovan till?

Var har man krig? Så att jag må finna freden. Var talar dödsängelen bly- eller järn- ord till det klappande människohjärtat. Där är det säkert lugnt. Där vråker det döda havet med svarta vågor, och drar lärkan och duvan och hönan och gåsen ned till sig. Där tvättas de i salt, kokat av mödrars, systrars och brudars tårar, uti en särskild därtill invigd lerpotta för förtjäns-

ten. Däri kan man insalta fullmakter och ordenstecken, så att de hålla sig långt inpå vintren.

Köp emellertid inga drömmar, de äro dyrare än livet. Drömböcker kan man köpa, så många man behagar. De äro en ram, *en cadre*, såsom livdrabanterna, vari man kan inpassa sin livbeväring – drömmarna – när de bliva fullfjädrade. Eljest flyga de bort med själen, till och med med kroppen; och den stannar ej alltid som guvernör på ön *Barataria*, ibland släpas han bort, som *Cervantes själv, till slaveri i Algier*. Dock slaveri är ej sällan både inbringande och hälsosamt. Att slava är ju detsamma som att tjäna, att tjäna åter detsamma som att befalla. Fråga hövdingar och chefer. Jag är ju en komplett hövding. I stugan står främst min stol, varpå ingen törs sätta sig, och vid dörren hänger *karbasen*; denna härliga, förträffliga och verksamma *okulerkniv* till nya skott för dygd och laglydnad. Vilka vilda grenar skär den ej bort? Vilka övermodiga näpser den icke? Sublime skalk! Din skämtan förmår mycket, där hon allvar är.

Apropos! Vi hava ock en blind speleman här i byn. Med honom har jag druckit brorskål. Också har jag gjort honom till *fosforist*; och nu förer jag honom ut på ängarna, sätter honom mitt ibland blommorna och får honom sjunga *Atterboms Blommor*. Då hör jag på en gång tvenne särskilda sångare. En ljuv hänsmåltande kör av de små och för vinden vickande narnarna, vilkas osynliga tungor lalla barndomsvisor, och därjämte en solo av en behaglig blomsterflicka med sin korg. Men när nu harmonien vill läka hjärtat, då går jag till *spögubben*, för vilken jag upprepat så många träffande ställen ur Sjöberg, Silverstolpe och Leopold, att han blivit en fullkomlig akademiker. För honom angiver jag, att å ängarna är ett stort fantasteri å färde, då han ej underlåter att fösa hem blinda Nisse; men blommornas pip påstår han sig aldrig hava förmärkt, utan anser sådant för en av mig hopspunnen dikt, i avsikt att förleda honom till ängarnas nedtrampande, ohägn och därav följande

ansvar. Emellertid är det rätt tänkvärt, att ingendera vill kännas vid de allranyaste rosorna, utan påstår den blinde sångaren, att en så parfymerad natur för titulärjungfrur, d. v. s. bildade systrar i känslan, eller **latvärg** för de sjuka av kraft och friska av vanmakt, ligger hel och hållen inom spögubbens **gebiet**.

Men vad blommorna sjunga, det vet ej min blinde bror, spelemannen, ehuru han sitter mitt ibland dem. De sjunga kärleksvisor till fjärlarna och dryckesvisor om daggen. Stackars små, de äro rusiga av kärlek och drycker, fastän slipstenen går och lien vässas. Men männe ej döden ävenledes vässar sin; eller är jag så utblommad och förtorkad, att han ej finner det löna mödan, att svänga den över mig. Jag stryker håret undan; jag vänder örat åt öster, åt väster, åt söder och norr. Jag hörer icke ljudet av slipningen. Visste jag blott var han hade sin slipsten, dit ville jag gå, jag ville tigga mig något vatten av det, som tiden håller över stenen, då döden vässar lien. Det måste läska, det måste kväva. Skål I suckande bröder! I dag för intet; i morgon för penningar.

Ofta går jag klockan 12 om natten till korsvägen nedan för kyrkan. Där stannar jag. Sedan skrider jag, med avmätta steg, i likprocession efter mig själv, till den sist igenkastade graven. Där vill jag då begrava mitt minne; men jag bliver ej utav med det. Det går med mig, som med mannen i sagan, vilken tillät gästen att rida på sina axlar. Han fick bära honom, intill dess att han störtade; och vid varje försök, att göra sig bördan kvitt, klämde Riddaren och Kommendören av Natten de kalla knottorna emot bröstet, – emot hjärtat, intill dess att det äntligen förfrös och stelnade. Men mitt vill icke stelna. Är tanken på henne, som jag ej vill nämna och ej får nämna, ett ständigt brinnande **naftafält**, som värmer och livnärer mig. Men jag har nu ej tid att fråga; ty min blinde bror har lovat mig ett försök, att baklänges spela: **Nu vilar hela jorden!** Jag har bråttom. Farväl!

XVII.

Jag sitter och grunnar och grunnar, lägger tankar på mina förhoppningar och de förtäras därav. Under den långa natten frysa sig mina aningar till döds, de få icke mera låna hus i ett varmt bröst.

Nu vet jag emellertid vad *bumor* är. Ingenting annat, än dagens droppar, gråtna i en öppen grav: geniets förtvivlan: smärtans försök att på skämt bita sig själv: gudagnistans veklagan över livets lycksalighet: korteligen litet levrat blod, pressad ur hjärtat, genom skoskav under dansen med *den babyloniska mamsellen*. Därav bildar mången en ros och kastar den i tårarnas omätliga hav, där växer och utvidgar den sig i tusende blad, samt frambär blodskalkar åt vattnets *nationalkonvent*; men konventet säger, att mödan med *rosengryns tillredande* gör medborgsmannen väl förtjänt av samhället, och den menige hopen på gallerierna klappar bifall däråt, i hopp att få något reellt, någon grynvälling för sin förstfödslo rätt. Tårar, tårar! Var då detta eder bestämmelse? Men I växer; I störtan tillsammans över deras huvuden; I dränken livets makt, med dess hästar och resenärer; – men en liten blomma för känslan, – den, vattnen I!

Och allt detta lider jag för den allmänna säkerhetens skull? För statens skull? Känner jag då icke staten? Vet, glimmande *palladium* utanför frihetens tempel, att jag är årsbarn med *Jerusalems skomakare* och endast fyra dagar yngre än regerande kejsarinnan! Därför minnes jag, likasom vore det i går, hurulunda folket kom in för Pontius Pilatus och ropade: »vad är friheten utan säkerhet? Giv oss säkerhet, på det att vi måge njuta friheten.« Men Pilatus tvådde sina händer och dömde: »I polis-, över- och undergevaldiger, samt krono-, stads- och

landsbetjante! Gån ut och given folkena säkerhet!« Då gingo polisens **drott** ut och grepo Friheten. **Henne fingo de en piska i dess händer**, lade en **kavle** i dess mun och satte en förgylld krona på dess huvud, framställande henne för menigheten, under mycket ropande och skrikande: »Se detta är våldet! det hava vi funnit.« »Hell dig Pilatus!« svarade folket; »sätt den slynan på **spinnhuset**, på det att hon må vara nyttig för den allmänna nyttan:« ropade de ytterligare. Men emellertid framkommo Säkerheten och Självständigheten för att söka efter Friheten. Dem grepo drottarna även, såsom passlösa. Och Pilatus överantvordade Friheten och Säkerheten och Självständigheten åt sina **paltar**, och de togo dem tillsammans med rep och ledde dem till Nyttighetens boning, men korsfäste blevo de ej; vilket allt många ännu lära minnas, ävensom spenabarrens tungor komma att tala därom. Ja, Ja! Vilken hög **mellanbalk** reste ej länsmanen emellan mitt trängande människohjärta och Guds livande sol!

Således vill jag **gå uppåt Jerusalem**, för att fira **lövhyddohög-tiden**. Jag vill söka skugga under **Salems** palmer. Vad annat nyttigt kan jag väl företaga mig? Och för nyttan är ju människan född i livet, och nu – även efter döden. Upplysta Europa! Lyckliga mänsklighet! Stora tidevarv! Dig var äran av denna upptäckt förbehållen. Du fäste nyttans krans på hjältens bår och fann utvägen, att låta honom själv betäcka kostnaderna till sin tomma sarkofag. Se nyttans höga gudinna sträcker sin hand åt dig, ädla folk! som lever av prat och är stolt över slamret av dina hjältars alnslånga klacksporrar; nu har du benen att sälja efter dem, som dogo för din frihet. Men hon kysser dig, schackrande nation! som handlar med allt, med ära och ull, med löften och socker, och som därjämte producerar de största ministrar och ficktjuvar. Förr köpte du människoliv till kilar och klotsar under dina stolta vävstolar; **nu får du köpa människan till gödning på dina åkrar**. Men högst skattar jag eder

sällhet, I **dråplige** människovänner! som ävladens att göra nytta. I veten själva huru påkostande det var, därför sparaden I edert ädla nit till morgondagen. Nu är edert tid kommen. I slippa besväret, medan I leven. I kunnen nu gagna efter döden. **Sen I** Nyttans stora tempel – en benkvarn; och **hävdernas gudinna** – en **rättare**, beräknande huru många lass gödsel I haven motsvarat.

XVIII.

Svartebohl.

Nej! Där nöp jag endast sönder mig själv, utan att kunna slita hastigt, och satt, såsom en uggle, vid mitt eget stugufönster. Oupphörligt ropade jag: **klädvitt!** men ingen var till hands med svepduken. Människorna omkring mig sågo ut såsom borstnejlikor, därför måste jag åt staden, för att få betrakta tulipaner – granna tulipaner och giftiga riddaresporrar. **Väl säger Syrak:** gapa icke omkring i stadenom och löp icke hit och dit i var vrå; men jag känner den gamle herren. Han ansåg sig som förståndighetens tomtegubbe, vilken borde – idog myra – draga strå till strå; och förmodligen fick han därför gröt om julen, emedan det då ej ännu **kommit i svang**, att **åt skriveriets tomtar utdela dukater.**

Därpå sprang jag åt staden; där rände jag omkring och gapade mig slutligen sjuk. Hör på! först såg jag dumma bönder, som ville se ut som herrar; och dumma herrar, vilka i stället för att skriva sig till var sitt stamgods, **skrevo sig till ett enda – riksdiskonten.** Också var en gräslig mängd av jungfrur för handen. **Med ögonen sjöngo de psalmer för ungherrarna;** somliga: o herre! ho skall bo? – andre åter: med hastat lopp och dunkelt sken; ingen enda kvad: du snöda värld, farväl! Visst gingo två eller tre par arm i arm gnolande: ej större bröd oss kommer till; men dessa voro så förbannat dåligt klädda, att de övriga ej kunde **honnettement** ge sig i slanger med dem.

Alla förhållanden emellan mig och den förnämare världen voro avknutna genom mina röda och gröna strumpeband. De voro givna av ett gott hjärta; ett gott hjärta är ett enfaldigt hjärta. Det är enfalden, som den förnämare världen skyr, sannolikt emedan enfalden ej står att förena med plattheten. För-

näma dygd! spatsera du makligen din väg fram! Målet känna vi; du vill fånga lysmaskar på kräftstjärtar.

Över allt såg jag mig omkring. Omöjlig kan Spader Dame vara bland dessa vandrande dockor, som [moquera sig över](#) sina stillastående systrar hos svarvaren: så tröstade jag mig själv. Likväl sökte mitt öga henne. Mitt hjärta – borde det söka? Emellertid stupade solen och människorna tröttnade vid att önska, att betrakta, att förargas. Den ena begav sig bort efter den andra.

Nu var [dagens hjälte slagen](#), och nattens förenade, stora armé hade inryckt på himlavalvet. Stjärna prålade vid stjärna, likasom vid en riksfest; och mörkret stod lika praktfullt över jorden, som det står i tyrannernas själ. Nu grydde en mera charmant dager för tro och lydnad och andelig fattigdom, samt trogna undersåtars skattskyldighet till förnäma [bisoverskor](#), drängar och gycklare. Det är järnkorsets tid, det glittrar omgivet av gyllene strålar. – Emellertid sitter jag här så sorgsen. Jag rullar tankar på tankar, därav vill jag bygga ett berg och från det storma himmelen. Därifrån vill jag hämta det blodiga korset – Försoningens kors, som borttrycktes, på det att ingen kejsare, eller kejsaremoder skulle frestas, att åt detsamma bygga en kyrka, och genom helighet vanhelga sanningen. Men jag märker, att jag bygger utan grund, att jag ej står på fast botten. Jag måste befinna mig på en [klappbrygga](#), där man nyss tvättat en ung änkas [snibbhuva](#), eller på locket av en snusdosa, skänkt åt en minister för omtanke om enskilt väl i allmänt nit.

Men nu erinrar jag mig, att jag just i skymningen såg folket med from förlägenhet smyga sig in i ett hus. Det var säkert en kyrka, upprest åt samhällsordningen, ty laglydnad lyste i de besökandes blickar. Av denna predikan måste jag ock hava min andpart; varför skulle jag annars betala mina [mantalspenningar](#). På denna livliga dag, måste väl nattens eko svara i ljuva ackorder.

Jag inträdde. Hu! – Major Leyonbraak förrättade där gudstjänst. Han tjänade inför altaret och höll **fänighetens konungabok** i sina händer. Han lade boken på det gröna täcket, han öppnade den och läste: Mina söta bröder! I frodige kalvar från **Midian!** I **benåsnor** från **Gath!** Låtom oss **skatta** ollonen och stryka **mjölonlöven** från våra känsliga bröst. I sen här en tvättbalja för ödet: och om någon olyckligtvis råkat att rödfärga sig på kärleken, eller vitmena sig av sanningen, så är nu tillfälle att bli ren. **Kransen** altarets bräddar, och vi skola genom kärlek omfatta varandra och trösta varandra; emedan människosläktet nu lever i slaggtiden, och lyktgubbarne lärt sig att med stadig arm bära upplysningens facklor.

Nu lyftade han **sitt Missale** och fortfor: Se här en regeringsform, att grundligen studeras av **det första ståndet**. Så kan det avkyla sitt mannamod och uppglödga sitt tålomod; **den store Cato** studerade aldrig någon annan. Här är **kammarduk** att förtjäna **för det andra**; här är en ypperligen anrättad **kalvdans för det tredje**; och du, trevne **odlare!** är ej heller glömd. Känner du ej igen frön ur den trädgård, som, belägen **hart nära Träsktorget**, bjuder tröst åt guldhjärtan och skydd åt gipshjärtar? Även åt eder, I **orepresenterade!** räcker den. Varen därför lustiga och vid gott mod! Utpressad blodsvett, änkors tårar, rättvisans **städsloppening**, smickrets skörd och bedrägeriets **vederkänsla**, allt lägger jag i offerkistorna. Jag försmår intet, ej en gång en redlig mans hånblick, så framt den kan **göras kurant**.

Runt omkring stodo oxar, rävar, getabockar och mång' annor djur på tu ben, bredvid varandra. Med fromma ögon följde de högprästens minsta rörelser, och han såg sig omkring med en leende blick; guldets på kragen var borta, han hade för det köpt sig mera bly på kinderna.

En gammal man talade med en ung bock; men bocken stötte ifrån sig med hornen; därvid sade gubben: »då blir jag också

kvar,« samt intog en stol vid dörren. Jag ställde mig bakom honom.

»Käre du!« så tilltalade mig den gamle, »Vad vill du här? Gå din väg och omtala ej för någon att du besökt detta Sodom. Skynda dig! Dröjer du för länge, så är du förlorad.«

»Gamle herre!« tog jag till orda, »Det är längesen **hanen gol tredje resan** över mig, och däröver haver jag jämväl gråtit bitterliga; men då jag blev slagen och fången av **hundturkarnas** trognaste hundvänner, räddade jag det heliga standaret, varpå min himlajungfrus bild är målad. Ännu är det snö vitt och rent som samvetet. Det var väl, ty vad man bryter om söndagen, får man betala om måndagen. Nu har jag likväl fått f-n eller någon annan av maktvärldens **klappurhelgon** framför mig. Hu! varför gick **mylingen** ej in i dödens mörker, innan han insupit så mycket av livets mörker, att han kunde, likasom en nattens **bologneser-sten**, skina av dunkel under dagens ljus.«

»Detta förstår jag väl ej;« svarade gubben. »Men,« fortfor han, »om ni därmed förstår den där gunstige herrn fram vid bordet, så har ni visst ej orätt. Hela hans **diktan och traktan** går ut på att förleda ungdomen, och olyckligtvis låta även äldre personer förföra sig av honom. Många äro av honom ruinerade, med hustrur och barn. Nu följer han med en kaffekokerska på marknaderna, under det att hans olyckliga hustru — —

Då jag nu började sjunga: »O! **rene Guds lamb! oskyldig**« — skrek Leyonbraak: tyst! och flera ädla segrare över skamrodnaden predikade ock över berörde rättvisones, genom många **mandater**, bestämda **liktext**. »Hans hustru?« frågade jag gubben. »Var finnes hon? Hon, som är hans hustru?«

Jag hörde **vargtoner** susa över ett snöhöljt slagfält, de samlade sig till ord och meningar, vilke jagade min själ fram och åter, lik en eftersatt mördare, under berättelsen: »Den stackaren ligger sjuk i ett torp ett par mil härifrån. Hon har ägt en förmögenhet, men den förskingrades snart, varefter herr majoren

företog sig att resa omkring på marknaderna. Då återvände hustrun till sina anförvanter, men där blev hon ej emottagen. Hon nödgades uppsöka honom, som då uppehöll sig här på orten. Vad som föreföll vid deras möte, vet man ej, ty hon har aldrig velat omtala det, men säkert är, att hon en afton inkom helt blodig i ett torp vid landsvägen. På detta ställe låg hon länge sjuk, och har sedermera där kvarstannat. Hon har väckt ett allmänt medlidande. Min gumma och jag hava flera gånger hälsat på henne.

»Min Gud!« utropade jag, »huru syndigt har jag förslösat den lede djävulens bett, men **krukomakarens åker är inköpt, ser jag!**«

Jag sprang ut, drog av mig skjortan och fick sälja den för 2 R:dr.

Med sedeln i handen framträdde jag till bordet. Den gamle mannen skyndade sig efter mig, och fattade mig i armen; »Vet du vad du gör?« varnade han mig.

Därtill svarade jag: »Se här, herre! min nakna kropp. Det är skjortan jag spelar om. Se, fromme herre! Se ej så förundrad på mig. Antag att det är min svepningsskjorta. Hon är i alla fall given likmaskarna till spillo. Nu skall herren få se, huru majoren där framme **anammar** den.«

»Herren är sjuk! Låt mig få er hem,« sade gubben.

»Ja, visst är jag sjuk;« yttrade jag, »Dödssjuk! Men jag kan ej dö. Förstår herren! att sådant härleder sig därav, att jag ej lever. En gång levde jag, då lyste solen över mitt hjärta; och min själ var ej något **pandämonium** av antiteser. Men **Mutter** på Förgyllda Känslan fick makt med min sol; den dränkte hon i tårar, på det att hennes huskatt skulle få äta stekrovor. Ser herren majoren där? På mitt bröst lades en gravsten. Aj! vad den trycker. Nu har min herre haft den godheten, att sätta en kofot under ena hörnet och lyft något därpå. Därav kommer det, att någon dager nu skiner in från natten. Det är ej så

mörkt om natten. Så inbillar sig endast den lycklige; den olycklige känner något ännu mörkare. Men i förtroende vill jag säga herren, att kärleken likväl ej dör. Han är en fjärl, han måste en gång fram ur puppan; han måste flyga; han måste bada sina vingar i ljus och med blomsterläppar uppfånga liljans doftande renhet. Här står jag och glömmet å min hund. Han kan måhända göra konst. Ett! tu! tre! *Pille!* «

Min sedel låg på bordet och spaderdam ovanpå.

»Spaderdam har vunnit;« – sade major Leyonbraak. *Jag gjorde ett paroli* på kortet.

»Damen har vunnit alla fyra gångerna«, suckade majoren, när spelet var slutat. »Jag begär ej likvid, hon torde få ligga till nästa spel:« svarade jag.

»Det är en ganska märkvärdig tur damen har,« sade majoren, då kortet föll på högra sidan om honom för sjätte gången. Det föll där även för den sjunde och åttonde.

»Det var f-n till bonde att hava tur!« utropade med kvinnlig stämma ett människobarn i byxor, men med ett ansikte så *insipit*, dumdrygt och utvattnat, som hade han och hans ättefäder i många uppstigande leder tjänat mänsklighet och fädernesland, genom en trägen tjänstgöring vid diverse dörrar. – »Du kör raka oxvägen till lyckan,« fortfor han. »Låt kortet ligga.« »*Gör åtminstone transporter*, om du ej begär likvid:« sade en annan åt mig. »Tag dina penningar och gå!« bad mig gubben. »Jag skall hjälpa dig. Nu har jag smak:« utbrast leende en ung man; vilken länge med tystnad betraktat de spelande, och av vars *fikna* blick och sorgsna uppmärksamhet tydligen lästes, att hans medel befunno sig i Leyonbraaks fickor.

»Icke på din *föreställning*, utan emedan nöden är stor och trösten ringa, låter jag limpottan stå:« tillropade jag den bleke mannen vid Leyonbraaks sida. »Du?« frågade han mig tillbaka: »när drucko vi brorskål?« – »Det skedde« svarade jag honom, »på *hinsidan* av *huvudskalleplatsen*, och hövitsmannen

stod fadder; men intet var det **den hövitsmannen**, som sedermera sade: (NB. sedan han sett många underverk): sannerliga är denne en rättfärdig man!« »Det är en galen skolmästare:« viskade någon. – »*Attention!*« bjöd Leyonbraak och spelet börjades.

»Det var nionde gången:« sade Leyonbraak, då damen vann. Flera omvände sina kort eller inbetalade sina insatser, för att med odelad uppmärksamhet kunna följa mitt spel. »Kors, för tusan!« ropade någon, – »det är oerhört! – tio gånger efter varandra.« På Leyonbraaks kinder nedsmälte blyet till aska och hans hand darrade, då en dam ytterligare föll på den vinnande sidan.

Flera, som emellertid vunnit, begärde att utbekomma sina penningar. – »**Gör likvid**, ty banken är sprängd om ni vinner:« viskade någon till mig. – »Tyst! tyst!« väste Leyonbraak. – »Tyst!« sade hans sidokamrat. – »Tyst!« befallde flere herrar med mustascher. – »Jag beder dig sluta:« sade gubben; och honom svarade jag: »Bröd eller död! Fattig man får ej vara blyg.«

Spelet fortgick. Endast spaderdam låg kvar på bordet. Nu återstodo blott fyra kort. »Tjugu R:dr, att damen vinner:« ropade en. »Femtio, att hon tappar:« skrek en annan. Man pratade, man sorlade. – »*Attention!*« stönade Leyonbraak och gjorde en lätt rörelse med handen. »Spadertia,« fortfor han. – »Hu! den betyder döden, sade en gång **likmaskens gudmor**:« utbrast jag.

Majoren fortsatte samma omärkliga rörelse och triumferade: »Spaderdam har tappat!«

»**Ja, du amurett av rävmärg!**« skrek jag. »Hon har förlorat. För andra gången har du bestulit henne.«

»Falskt spel!« ropade nu flera.

»För djävulen! Mine herrar!« sade majoren. »Det är Schenander. Det är en galen student. Han har åkt på fångkärra! Han har varit misstänkt för stöld.«

»Ja, du gudson!« svarade jag. »Jag är Schenander, men jag mördas ej av mitt namn, som Prinsen av M – utav sitt. Jag har åkt på fångkärria, på det att du skulle så mycket ledigare kvista förbi det sjunde budordet. Men tjuvens värja, är stjäla och svärja.«

»Mina herrar!« skrek nu Leyonbraak: »tillåt mig!« – »Tyst!« ropade flera; och nu tog han till orda: »Baron Gyllenook har sett« – – –

»Har sett och hjälpt dig«, inföll jag – »att för andra gången dyka slantar från henne, som du lovade att älska i lust och nöd. Det var hennes kort, jag spelade. Åt henne var vinsten bestämd. Min likskjorta låg på bordet framför dig. Förbarmande Gud, låt henne bära bröd åt den hungrande! Så bad jag i tysthet. Ack! frukten hon bar, var icke bröd. Ve dig och mig, om vi än en gång träffas!«

Alla tystnade. Leyonbraaks läppar gingo av och an, men orden kvarstannade på tungan.

»Vräk ut bondkaninen!« pep nu mannen med förmaksansiktet. »Leyonbraak skall ut! han har spelat falskt.« skallade det från andra sidan. »Tag penningarna av honom:« ropade någon; men denna gången gick det stort till, man släpade bort tjuvgods efter gyllene ok. Vissa herrar grepo fast i mig, andre åter i majoren. Eder blixtrade och örfilar slogo ned. Ordningens ögontjänare sågo sig nödsakade att påkalla ordning; och jag befann mig slutligen på gatan, efter att hava kraftigt bearbetat vapenbröderna med brakket efter lejonet.

Nu lopp jag vidare. Men icke lopp jag till skolstugan. Ut i vida världen är jag kommen, och därför sitter jag nu här hos en kolare.

Bäste vän! således har hon också dansat sina fötter blodiga på världens skravelis. Hon har färgat dess vitstrukna härlighet med sitt blod. Purpurn är dyr; han kostar mycket. Men så är det ej heller denna världens purpur, som genom en slik djäveldans med köldens andar förtjänas. Den är någon gång ej annat,

än ett vägvisararvode för främmande bajonetter till fäderneslandets hjärta; – en [valltrapp](#) åt sveket, när det rider ut på [See-lenverkooperi](#); – eller helt enkelt ett liktäcke [rappat](#) från en blödande anförvants bår. Hade du ej blivit för andra gången förrådd, skönaste Spader Dame! så hade du nu medel till sötgröt. Håll dig nu till vattengröten. Jag har själv ingenting; jag har ej en gång skjortan på kroppen.

Nåväl! Skjortan på kroppen? Var står det skrivet, att kroppen skall hava en skjorta? Varken hade du någon, då vi slöto vårt vänskapsförbund; ej heller hade Adam någon, då han sade den himmelska lustgården tusende sinom tusende millioner människors sista farväl. Frusna släkte! Beständigt ropar du på slädfällen. Kan du ej blöda ändå? Varför skall allt ske i hemlighet? Varför skall du hölja över såren. Hugg, som en ny [Perseus](#), huvudet av ditt sämre liv, för att bruka det som [Egid](#) för ditt bättre. Men under det du [ävlas](#) därmed, har mången riddare av skorpionen avlagt sitt prov, och månget huvud, med tankar i hjärnan och ljus i blicken, blivit, under den vekliga torneeringen, nedstött i stoftet, till allt som största [plaisir](#) för de sköna, – ja de sköna av staten, [sirade](#) för festens högtidlighets skull, icke med Venus' gördel utan med den heliga Dominici bälte*). Det var blott ett [mor-huvud](#): ropade han, den modige inom skrankorna! Vore det än ett änglahuvud, vad betyder det för en riddare av skorpionen. Han har så länge sett och återsett myndighetens svarta madonna – slavarnas himlajungfru – mitt ibland guld och stenar, att glansen bränt bort tårsäcken ur ögat, utan all skada för tårsäcken i magen. Men detta oaktat ser han förträffligt; såsom flädermössen har han ett annat sinne, varigenom han, mitt under mörkret, upptäcker dinéer och supéer. Var värdig, herr riddare! Bed och arbeta! Tro mig: bandet bliver bredare.

*) S:t Dominici gördel lär finnas i [Kyrkostaten](#) och vara god i barnsnöd.

XIX.

Goda flicka! Minnet av dig bliver min avskeds-handtryck åt världen, och min första hälsningskyss på evighetens av kärlek lågande hjärta. Över tusende gånger har solen väckt människan till hopp och fruktan, och det har blivit morgon och afton, och **Kongl. Vetenskapsakademien** har låtit den ena almanackan stupa kullerbytta efter den andra; sedan jag sist såg dig. Under tiden har jag mättat mig med högmod och med smärta och med inbilskhet och med jämmer. För dig har jag likväl ej sparat de renaste offer, dig har jag ägnat min suck till den Evige om midnatten, min tår vid dagens gryning. Men vilken giftig gadd rände ej den väsende tungan, genom sin »*attention*«, genom mitt ispansar. Jag uthärdar ej längre. Jag sliter tålmodets kompress från **mitt liv**; nu må det förblöda. **Epaminondas** slet spjutudden ur sitt bröst och dog, sedan han fått veta, att slaget var vunnet. Min strid är tappad, ohjälpligen **tappad**; – och från alla sidor kräla överste **Leyonbraaks pandurer** fram, för att få plundra bagaget. Må de få det. Det gamla gardet kunde dö, men det kunde ej sedermera hindra de modiga av antal, att bemästra sig de stjärnor, som tydde på heder, och sätta om dem i **kronfinkel**, på det att de ej måtte fördunkla dem, som tyda på nåd.

Nu begiver jag mig utav till Jerusalem. Älskade brud! Nöd-vändigt måste jag ju företaga mig något stort; och sedermera hälsar jag på **tullinspektoren i Jeriko**. Men först vill jag se dig, – ej tala vid dig; ty då kunde du säga: att du ej älskade honom i lust och nöd. Hu! Mina aningar sväva framför mig på korpvingar, och molnen äro havande med hagel, missväxt, utmättingsutslag och tårar. Icke är det rätt, att stjäla av dig din **Nio-be-blick**, det vet jag; förlåt mig! Mitt hjärta är vekt; och jag vill därav forma en stående bild av den smärtelösa sorgen.

O! så gå då! Det bliver din sista sommarkväll, barnsliga själ!
 Du firar den mitt ibland snö och isstycken. Nicka åt den fryntliga sångaren i luften, och kasta en slängkyss åt liljan och åt sippan. Måla dig ett liv av idel födelsedagar och bröllopsnätter, samt bind dem tillsammans med kransar, hämtade från de menlösas gravar. Fyll ditt bröst med svalkande tro och sjung en majsång för din upprörda känsla. Ännu en gång får du se henne. Endast, se! Nu får du ej önska mera. Behöver du då mera? Är ej den älskades blick och den älskades minne den heliga olja, varmed vi invigas åt ett bättre liv? --

Även honom kunde jag ----- *)

Utdrag av Protokollet hållet *
 Väster-Telge följande dagar i Januari
 och Februari månader 18 **.**

Den 25 Januari.

S. D. Tillkännagåvo vaktmästaren Andreas Høksten och stadsbetjänten Olof Näsqvist, att de **nästveke** aften på gatan anträffat en okänd mansperson, som förefallit dem misstänkt, varför de ock om dess pass honom tillsport, men som han därvid lämnat osäkra och opålitliga svar, alltså hade de funnit sig befogade att taga honom i säkert förvar; särdeles som de av hans tal och åtbörder kunnat sluta, det ägde han någon känedom om det här i staden nyligen föröfvade barnamord, vartill ingen annan baneman ännu vore funnen; och förekom nu samma person, som befanns vara något över sex fot lång och

*) Då Schenanders brevväxling här slutar, har man, för att någorlunda tillfredsställa läsaren, sökt genom de Schenanders inspärrande på därhuset rörande handlingar, ersätta denna brist. Att sådant ej kan fullkomligen ske, lär ursäktas, då man finner ett slags polisrannsaking i brottmål, för vars äkthet utg. ej går i borgen.

undersäsig till växten, med bruna ögon och svart hår, ehuru här och där något grånat, jämte bleka kinder och infallna läppar; varande han för övrigt klädd i en gammal och söndrig rock av grått **valmar**, utan knappar, gula skinnbyxor samt svart hatt på huvudet, likasom i saknad av skjorta och strumpor, men med röda strumpeband lindade kring benen.

Tillspord om dess namn och yrke; svarade han sig heta Gotthard Basilius Brakander och vara **extraprofoss** vid Kongl. Likmaskregementet. Antydd att tala sanning, förblev han icke destomindre vid sin första uppgift, under förebärande, det han nyligen hållit ståndrätt över förste majoren vid regementet; men beträffande det föröfvade barnamordet yttrade han, med en liknöjdhet, som påtagligen röjde hans medbrottslighet, det kunde han desto hellre icke äga någon kunskap därom, som Maria honom veterligen, aldrig framfött något barn, eljest vore han väl i stånd att låta barnet följa fadren efter.

Med anledning härav förekallades nu åter misstänkta pigan Maria Fröbusch, men kunde ej heller förmås att **vidkänna**, det hon med bemålde okända mansperson sammanavlat ifrågavarande oäkta barn, ännu mindre hade han varit henne behjälplig vid dess mördande, som hon alldeles förnekade. I följe varav, både den sig så kallande Brakander och Fröbusch allvarligen tillsades, att bekänna sanningen; då Fröbusch enständigt vidblev den förra berättelsen, men Brakander, under misstänkt hetta, jämte rodnad på kinderna, androg följande till protokollet med egna ord: Visst sköt han på mig, därför slog jag också ihjäl honom; men det var ingen som såg det, mera än du min intima vän med det sjögröna håret. Han log så ljuvligen mellan träden, när blodet rann tillsammans, och därav blev en drake, med det stelnade hjärtat till stjärt. **Pots sapperment!** Vad den bråkar? Aj! Aj! han är långt inne i bröstet. O! Ve! Mördare! Icke får du skåda uppåt stjärnorna, då kastar månen, det bleka försoningsvittnet, så stora stenar efter dig, att de falla ned på

jorden och förlama hjärnorna på ett helt vetenskapsgille; men stjärnorna taga molnens betjäntrock. — — Förständigad att ej längre uppehålla tiden, sedan han bekänt mordet, utan närmare utreda själva händelsen, samt om barnet blivit mördad i skogen och därefter kastat i vattnet, förebar Brakander, med fräckhet, sig ej hava begått något mord, emedan den ifrågavarande personen icke levat, alldenstund han icke ägt någon själ, utan bara varit en hopfrusen mumie efter en apa, med Konglig Fullmakt, buret till graven av två klumpiga cupidoner, gjorda av utslitna riksgäldssedlar.

Då den sig så kallade Brakander varken kunde genom förmaningar eller tillsägelser bevekas, att uppgiva sitt egentliga namn, samt erkänna sin förbrytelse, utan tvärtom föll rätten i talet med det vanvördeliga yttrandet, att då han var ett barn, så lekte han med liljor, nu åter skämtade han med dödsallar! *Salutem*, I ädle lagfarne! fanns för gott, det skulle han till häktet återföras; och uppsköts målet till nästkommande torsdag, varunder vaktmästaren vid häktet ägde, att med vanliga lämpor, förmå honom till en sannfärdig bekännelse av sine flera förövade brott.

Den 28 Januari.

S. D. Anmälde, att då vaktmästaren vid rådstuguhäktet, välbetrodde Ananias O. Prietz, velat denna morgon, på det bevekligaste föranleda arrestanten Brakander till vidgående av det förövade barnamordet, jämte flera brott, och till den ändan avhämtat honom till ett ensamt samt mera avlägset beläget rum, hade denne, av uppstudsighet och okynne, överfallit såväl honom, som de bägge tillstädesvarande fångknektarna, på sådant sätt, att sedan Brakander slagit och sparkat de senare, så att de måst lämna rummet, hade han tillreglat järndörren, med en innanför varande tjock fällbom, samt därefter dragit Prietz

till en i rummet, sedan äldre tider befintlig och av domstolar-na, när minderåriga gossar skola agas med ris, begagnad bänk, däri han, oaktat Prietz' motstånd, honom fastsatt, varefter han, Brakander, tillgripit en av de händelsevis för handen varande tvenne friska hasselkäppar, med vilka han börjat att på ett omänskligt samt laglöst sätt prygla Prietz, som enträget bett om förskoning, men i stället för att efterkomma sådant, hade meranämnde arrestant endast sjungande och hoppande, upprepat **en visa, vilken skall börjas med de orden:**

Lid då, dödlige! det är din lott.

Efter det att bägge käpparne voro sålunda förslitna, hade Brakander, som därjämte mot de övriga fångarna iakttagit en särdeles förbehållsamhet, och fördenskull ännu befanns **oförvunnen**, börjat att gråta och vrida händerna, samt ej allenast lössläppt Prietz, utan ock öppnat dörren, samt hjälpt Prietz till de utanför befintliga och med dörrens uppbrytande sysslosatte personer, då vaktmästaren Prietz' hustru påkallat hjälp av stadsvakten, och låtit Brakander med tjänliga fångslen beläggas.

Då Brakander nu sedermera infördes, under nödiga försiktighetsmått, förehöll ** honom hela vidden av dess ökade brottslighet, jämte det stränga ansvar därpå ofelbart följa skulle, med allvarlig erinran om nödvändigheten, att genom en allvarlig bekännelse gå ** ädla avsikter till möte; och medgav han, synbarligen rörd av samvetsagg, sig ej heta Brakander, utan vore detta namn, som orden föllo, för honom att betrakta, såsom en midnattsklocka, vilken städse ringde vid hans **spetsgård**; såsom en Petri tupp, **den där** gol sin ottesång i hans själ; och såsom ett galgrepp, vilket borde ständigt fräta hans hals, intilldess att livets glänsande fjärl ej mera förmådde att röra sina purpurvingar, utan nedföll, i den mörka natten, där ögat icke mera berusade sig av ljus, eller hoppet dansade som en

trollbyting från fingerspets till fingerspets, då han utsträckte sin hand mot solen.

Tillsagd att med mera redighet avgiva behöriga svar, fortfor Brakander: det hade hans avsikt aldrig varit, att slå ihjäl honom, utan först, sedan majoren skjutit på honom, hade Cerberus kastat sig i hans hjärta och bitit honom, varefter han fått vattuskräck, samt hållit både häst och karl. Första gången hade Brakander blott velat näpsa Spader Kung för det han stulit bort strumporna för Spader Dame, och lik en storinkvisitor stekt fötterna, samt sedermera tvungit henne att dansa marsyska med sig; men då kungen slingrat sig lik en ål ur hans händer och hängt upp sig själv i eder och böner, hade Brakander blygts vid att röra honom, utan låtit hjälten fara; då hade skottet smällt och kulan pipit förbi huvudet på honom, varpå djävulen efter ljudet därav, stämt sin violin och spelat upp en dans, därunder Brakander dansat rysligen, ja mycket värre än då han vid gravbrädden dansade med sig själv. I sammanhang varmed han satt efter majoren och hunnit upp honom, kastat honom ur slädan, samt bemött honom med hugg och slag, så att blå gnistor utspakat ur kroppen, på alla ställen där Brakanders hand träffat, vilka denne ansåg såsom gnistor efter den lede djävulens bett, dem han bultade ut. Slutligen hade den andre legat orörlig och ej andats mera, då djävulen strax börjat stryka på basen för Brakander, vilket var hela saken; utbristande härvid Brakander i ett fräckt skratt, handgripligen ådagaläggande, det vore han till varjehand missgärningar saker.

Emedan Brakanders förövade brottslighet icke kunde av denna orediga bekännelse med fullkomlig redighet inhämtas, ty förnyades ovanberörda förmaningar, att, medan han nu befann sig i ett ångerfullt tillstånd, erkänna alla de grova brott, varför han nu vore tilltalad. Vartill Brakander under ett brottsligt övermod utlät sig sålunda: Förlåt mig, Marie! Under din brudsäng grov man din grav. Jag grov den. Men vad kommer

det dig vid, gamle bror Grönhår! Ser du huru aftonrodnan lågar? De svävande molnen krönas nedifrån med guld och iklädas purpur. Historier! Det är den urlegitima nattens **courdräkt**. Det är eld och blod. Ser du, huru blodstänkt **firmamentet** lyser? Ser du lågorna? Vore jag redan en smådjävul, så stupade jag kullerbytta däri.

Sedan Brakander sålunda medgivit sig hava med pigan Fröbusch pläгат en närmare bekantskap, som fanns i förmaket närvarande, inkallades hon och tillsades att likaledes bekänna brottet; men vartill hon enständigt nekade, under förebärande, det hade hon aldrig sett Brakander, innan hon, tillika med honom, inför rätta inställdes. Brakander härom likaledes tillspord, nekade sig känna den föreställda personen, som, jämförelsevis med hans så kallade Marie, ej var annat, än ett förgyllt lingonris på en mamsellgrav, jämförelsevis med en blomsterkrans kring en gudinnas panna.

Som av dessa Brakanders yttranden samt övriga mot vederbörande ådagalagda uppförande, anledning med fog hämtas kunde, det vore han till sina sinnen icke väl förvarad, vartill även komme, att sådant styrktes genom hans egen, ehuru oreddigt gjorda, uppgift, det skulle han hava blivit av en med vattuskräck behäftad hund biten, alltså blev Brakander till sjukhuset avförd, för att där tilldelas behörig läkarevård; varemhelertid ** ville göra sig om dess föröfvade brottsligheter under rättad, och skulle Fröbusch likaledes i häkte förvaras.

Den 30 Januari.

S. D. Förekom vaktmästaren Ananias Prietz och anmälde, det han nu mera repat sig efter det omänskliga och laglösa bemötande han av arrestanten Brakander lidit, varför han yrkade den strängaste bestraffning, efter ** eget rättvisa gottfinnande; medförande han därjämte en packa med papper, dem det

lyckats honom att, medan Brakander sov, låta honom frånhända; förmodandes Prietz, att därav skulle lätteligen kunna intygas de farliga stämplingar, vartill Brakander otvivelaktigt vore baneman.

Sedermera skred ** till granskning av dessa sålunda inkomna skrifter, som funnos utgöra en samling av **koncepter** till brev, avsände till någon av Brakanders vänner, och ehuru dessa voro av en otydlig beskaffenhet, fann ** icke destomindre därutav, att arrestanten Brakander tillföre, under namn av Schenander, varit student och vidare skolmästare, därunder han befatat sig med förbjudna spel och råkat i missämja med herr majoren Leyonbraak; givandes berörde brev sammanlagda med Schenanders, den sig ock Brakander kallar, havde yttranden en skälig anledning till den förmodan, det skulle han, innan det föröfvade barnamordet, vilket pigan Fröbusch, jämlikt Prietz' uppgift, nu vore stadd på vägen att bekänna, likaledes avhänt eller sökt att avhända majoren livet; till upplysning varom skrivelse skulle avgå till konungens respektive befällningshavande i **, där herr majoren lär hava uppehållit sig, eller vara vid tull- eller postverken anställd, att om förhållandet därmed ** skyndsamligen underrätta.

Den 5 Februari.

S. D. Emottog ** en skrivelse från arrestanten Schenander, den sig ock Brakander kallar, så lydande: Glänsande **Glaskarbunkel** under den höga Säkerhets-kronan och Riddare! Det är för kvavt här inne. Jag vill dricka storm och berusa mig av blixtar. Varför är jag levande stängd i graven. Dit faller ingen dagdroppe oftare, än hon upplåtes för en ny gäst. – Bort med natten! Då återskalla ihåliga toner från minnen och tankar, såsom en ful likpredikan efter dagens handlingar. Prata om eld med ett isberg. Men det är ingen eld; det är blott dödsljus från fjäl-

len på ormarna, som knyta sig tillsamman i en stor kärleksknut av fasa, för att lysa Prietzen, då han med sina nycklar jordfäster den levande graven i mitt hjärta. – Majoren och han hava kysst brorskål på vars andras kärleksbälten, det såg jag, när jag sist chiromantiserade dem med humanitet. Han är ingen ojävig fångvaktare. Han tvättar aldrig händerna, men var dag frestar midfastan mig att yttra: säg att dessa stenar varda bröd. Om nätterna är kärleken som störst och målar bägges porträtt grått i grått, då en pandur av regementet slipper in, med fladdrande plymer av bly och sporrar av snäckben. Från tröskeln kommanderar han: giv akt att chargera i avancerande! och då chargera millioner tvivelsmål och styggelser efter mig, men kanaljerna skjuta som judar – ingen ger ett nådeskott eller en nådestöt, ty det är ju nåden, som dödar i ett välbeställt samhälle. Men ibland kommer den svavelklädda Nemesis och kastar sina järnvikter efter dem. Hu! då klingar en vinterstorm genom mitt bröst, och de kalla järnen bränna mig på benen. – Visst vill morgonen hälsa på mig, men den slipper ej in för statens faser. Låt mig få se bara en liten korpunge; det gör ingenting, om han också vill hämta sig en läckerbit ur mina ögon. Jag kan ju ej hjälpa henne; det anförtror jag åt min sjögröna vän, som nödvändigt vill hava igen breven. – Var har det frälsande Intet sitt Tabor? Ty lag och rätt skola väl finnas i landet. Var firar det sin förklaring? Var talar det om livet med de döda, under det att de levande sova. Var är döden efter döden. En morgon bittida, medan den första kärleken göt sitt arlaregn av tårar, red jag också ranka på solstrålarna och såg lärkans toner nedskjuta såsom liljeblixtar kring mig; likväl fångade läderlapparna opp dem och sålde dem för poesier av egen tillverkning. Nu är jag mätt på döden N:o 1. Var är N:o 2? Han knyter en brudkrans av glömska kring lågorna ur bröstet. – Det är osant, att jag gått framom tiden. Jag har ännu ej hunnit opp den. På andra sidan om livet hava vi satt möte med varandra vid en purpurknopp,

som ännu ej synes så stor som ett knappålshuvud. Där skola vi en vacker kväll mörda oss själva. Nog känna nådiga herrarna! att kärleken är ett självmord till hälften, för att få tvenne kroppar till en själ? – Således får jag besvära mig över den **Ottomanska Porten** och de visas ovishet. Skänk mig för Guds skull ett skedblad frisk luft, därför hava vi fått molnen och andra själasörjare. – Han spelte falskt, eljest hade jag väl ej slagit ihjäl någon; men skjortan hoppas jag få åter till instundande korståg, varförutan jag framhärdar eder tilltagsnaste rådvillhets instängde tjänare Zacheus Brakander; som skulle läggas till handlingarna.

Den 10 Februari.

S.D. Sedan nu pigan Fröbusch bekänt det häktade arrestanten Schenander, den sig och Brakander kallar, vore fader till det gemensamt med henne strax efter födseln mördade barnet, varvid jämväl en tredje, för Fröbusch obekant, person, men vilken hon i anseende därtill att håret varit grönaktigt, förmodade vara en kopparslagaregesäll, varit behjälplig, förekommo nu bemälde fångslade personer; men kunde Schenander, oaktat de allvarligaste föreställningar, ej förmås varken att vidgå Fröbuschs bekännelse, eller uppgiva, vem honom vid barnamordets verkställande tillhandagått; varför och alldenstund Schenander genom sina orediga och osammanhängande svar, däri han, likasom medelst ett förgripligt brev, missfirmat **, ökade de mot honom förekommande liknelser och bindande omständigheter, fördenskull skulle han ånyo till häktet återföras, för att till bekännelse beredas.

Den 29 Februari.

S.D. Sedan, genom gjord uppgift av husvärdens samt flera därom påkallade vittnen, anledning icke saknades, det skulle

kvinnspersonen Lisette Igellund, mantalsskriven hos gevaldigern Blomst hava framfött det sedermera mördade befunna gossebarnet, före kallades ånyo fångslade pigan Fröbusch, jämte häktade arrestanten Schenander, den sig ock Brakander kallar, och återtog nu Fröbusch, med ** tillstånd, sin förut avlagda bekännelse; men i anseende därtill, att hon genom falska uppgifters avgivande, misslett ** och ådagalagt ett lastbart uppförande, ävensom prov av mycken vanart, blev hon nu tills vidare, i synnerhet som hennes förra husbonde, under dess frånvaro, antagit ett annat tjänstehjon, till krono- spinn- och korrektionshuset förpassad.

Däremot och som, jämlikt ankommen skrivelse från Konungens Befallningshavande i **, fulltygat vore, genom herr majoren välborne Leyonbraaks egen uppgift, det Schenander, som då varit skolmästare och oförpassad avvikit orten, mot vars frejd för övrigt ingenting vore att anmärka, inlåtit sig vid tillfälle i spel med herr majoren, samt, då sådant ej till hans fördel utfallit, honom med hot och smädeord förnärmat; i sammanhang varmed han ock tilldelat hovjunkaren herr högvälborne friherre Gyllenook, med flera ståndspersoner, åtskilliga kindpustar, knuffningar och knubbningar, varefter Schenander på ett ensligt ställe å landsvägen, ställt sig i försåt för herr majoren och, sannolikt i avsikt att avhända dess penningar, honom överfallit, så att majoren måst, dels till hjälps påkallande avlossa en löst laddad pistol, dels ock, då Schenander förklarar sig honom mördra vilja, ställa sig såsom hade han redan död varit, varuppå Schenander i ett ursinnigt tillstånd begivit sig åt skogen; alltså och enär jämväl därtill kommer, ej mindre att Schenander, gjort sig känd för varjehanda mot en sund moralisk känsla stridande handlingar, såsom att kl. 12 om natten vistas på kyrkogårdar, jämte annor vidskepelse, varom hans brevväxling med en så kallad död ytterligare vittnar, än även, att vaktmästaren välbetrodde A. Prietz förklarar, det ägde han mycket

fog till misstankar, att Schenander vore till sina sinnen rubbad, vilket ett av *stadsphysicus*, herr doctor Aticus utgivet bevis likaledes upplyser, finner ordföranden skäligt, det må besagde Schenander avföras till något hospital för vansinniga, att där njuta nödig läkarevård.

In fidem

A.B.C. von Lügen.

Av vaktmästaren är sedermera den underrättelse lämnad, att Schenander, efter dess ankomst till dårhuset, varit i början svår att styra. En dag hade han märkt vaktmästarens dotter syssel-satt att plantera några blommor, och på begäran fått tillstånd att biträda henne. Efter den tiden hade hans uppförande helt och hållet förändrat sig. Han hade sökt sysselsättning och än arbetat i trädgården, än åter skrivit. Likväl hade hans sinnes-förvirring understundom varit synbar, då han utbrustit i högst besynnerliga tal till blommorna, fåglarna och molnen, ja till och med till de frusna rosorna på fönsterrutorna.

Med ett dårhushjon, som föreger sig vara Jungfru Maria, skall han ej sällan hava hållit så rörande samtal, att, ehuru de ej innehöllo annat än uppenbar galenskap, kunde dock vaktmästaren och andra förnuftiga människor, vilka åhörde dem, därunder ej avhålla sig från tårar; och hade samma vanvettiga kvinna, som kallade Schenander Johannes Döparen, efter hans död försjunkit i en djup sorg, och talade nu mera icke med någon.

En dag hade ett blekt och ej särdeles väl klätt fruntimmer ankommit till stället, och sökt underrättelser om Schenander. Emedan denne då var ganska redig, hade vaktmästaren infört henne till honom, som, vid dess åsyn kastat sig på knä, och, med sammanknäppta händer, till henne hållit en bön. Den främmande hade under tiden avsvimmat, och måst bortbäras av vaktmästaren, då Schenander, beständigt kvarliggande i samma

ställning, ej velat biträda honom. Återkommet till sans, hade fruntimret strax bortgått, efter givet löfte, att vidare underrätta sig om honom. Detta skedde likväl ej, utan hade vaktmästaren försport, att samma fruntimmer, som skall hava varit gift med en officer, kort därpå avlidit.

Efter detta besök, har Schenander ansett sig likasom renad från all synd, visat en synnerlig avsky för vatten, varuti, efter hans påstående, en honom förföljande gast dolde sig, och ej talat med någon annan än den sig troende Jungfru Maria. Då vaktmästaren en morgon inkommit, hade han funnit Schenander, rörd av slag, kämpande med döden, och på bordet liggande ett brev:

S. H. T. Herr [Regnbåge](#).

Broder Borgensman!

Således börjar det att dagas; och du står med betalningen i hand, för att infria ditt namn. Jag ser dig glänsa i din helgdagsdräkt av färgade tårar; de kyssas av solen; och av solen leva de. Vårt liv är också ej annat, än en väg av färgade tårar; de kyssas av hoppet och av hoppet leva vi. Fortsatta hopp! kedja av gråta önskningsar! Du fördunklas. Nattvarden är slutad, och gästerna längta efter sömnen.

Jag såg och tillbad henne. Icke talade hon; men jag talade, ty talet är levande stoftkorn, ur den sammanknådade massan av stoft, och stoftet förmenar, att denna partikel av stoft försätter berg såsom tron och lever som de ädlas minnen. Men änglarna äro ej stoftbarn.

Stryk rågan av måttet; – utspisande ängel! Jag har uppätit mitt både [syrade och osyrade bröd](#). Lät mig nu få njuta mitt [manna](#).

Huru länge skall kärilet förvaras i tabernaklet? De heliga äro gångna. Kasta törnet under grytorna.

Ängeln är redan uppfaren mot höjden. I natt såg jag den på oskuldens vingar. Den flög kärlekens flykt efter tron. Jag kände igen henne. Mullfrätaren har förlorat sin rätt. Allt är kvittat. Uppåt! Lycka till! Nu gäller det.

Ilar du också uppåt? Vita fjäril! du lämnar rosen. Det gör du rätt uti. Världens kärlek är röd; emedan blod släcker sig i blod. Uppåt! Skynda! – svävande förebud! den Evige betalar – – – –

Samvetets fantasi

En berättelse

Den 6 Juni 178* sutto på [ruinerna av Uppsala slott](#) tvenne ynglingar, betraktande den nedgående solen. Bägge skulle de lämna akademien; bägge skulle de inträda i det verkliga livet. Den ena hade samma dag undergått de lärdomsprov som berättigade honom att söka rikets civila ämbeten och tjänster; och vid tullen väntade på den andre vagnen, varpå han skulle avresa till Kristianstad, där han ärnade som officer genomgå graderna. Redan för flera år tillbaka hade de känt varandra; och under den akademiska tiden hade deras vänskap övergått till den innerliga förening, som utgör en av de många fördelar, varmed ungdomen blivit så rikligen begåvad, och vilka mannaåldern, måhända ej alltid utan skäl, räknar bland de förrådiska skänker, som livets [Nemesis](#) sedermera utan barmhärtighet återkräver med ränta.

»Vilken härlig afton!« ropade Erik. »Utom oss fröjdar sig naturen av solens sken, och inom oss leka hoppets bilder i glansen av en lycklig framtid. Våra första allvarliga önskningar äro nu uppfyllda. Så härlig uppgår ingen sol för den i mörker och sömn sänkta naturen, som aningen av kommande dagar spegla sig i min själ; ja, jag känner, att den så illa beryktade verkligheten lider oförskyllt och tadlas utan orsak. Om jag nu kunde överflytta mina känslor i ord för att meddela dig dem, bäste Gustaf! så skulle jag säga, att det förekommer mig, som vaknade jag ur en skön dröm, för att inslumra i en ännu skönare. Endast en omständighet smärtar mig, den nämligen, att vi just nu, eller i det ögonblick vårt liv börjar uppnå en högre betydelse, måste åtskiljas, och kunna ej således gemensamt fortsätta denna vår präktiga morgondröm.«

»Säg snarare«, svarade Gustav, »att vi ej kunna gemensamt

uppvakna ur den. Sannolikt äro vi mest i behov av vänskapens ledande hand, när vi uppslå våra ännu av ungdomens drömmar förvillade ögon mot verkligheten, och skåda framför oss denna förrådiska *sfinx*, som framställer sina gåtor för mänskligheten, icke för att få dem upplösta, utan på det att vi må ännu mera förvillade oss i dess irrgångar, förtvivla och förgöra oss själva.«

»Låt då bli att vakna«, invände Erik, »vi äga ju fantasien. Må vi utkora den till vår skyddsgudinna; må vi skämta med den under resan genom livet; och må vi, i vår dödsstund, trycka våra ögon mot hennes tjusande barm, fromt bedjande, det ville hon hålla sin skiftande slöja framför oss, i det ögonblick vi stupa ned i den mörka graven.«

»Denna din sista önskan«, sade Gustaf, »är icke det sämsta bland dina många försök att leka med *Fortunati önskehatt*. Tryggare nedstiger ingen i graven, än den, som ser henne beträckt med fantasiens rosenfärgade slöja. Men vad förer dig till dessa allvarsamma betraktelser.«

»Det vill jag säga dig«, genmälte Erik. »Så länge vi än varit bekanta, har jag dock för dig en hemlighet, vilken jag, innan vi för en längre tid åtskiljas, måste yppa, emedan det faller mig så före, som skulle den komma att hava ett viktigt inflytande på mitt framtida liv. Flera gånger *tillförne* har jag ärnat giva dig del av den; men blivit därifrån avhållen genom en viss blygsel, eller snarare en viss farhåga, att således lämna dig bevis emot dig för din gamla sats, det jag är en svärmare, ty jag förutsåg, att i detta fall skola erinringar av andra vara lika fruktlösa, som dem jag ej kunnat undgå någon gång göra mig själv. Du påminner dig, hur ofta jag ömsom prisat, ömsom åter *missfirmat* fantasien. Utan skäl har sådant ej skett, ty min har utgjort än min vällust, än åter min plåga. De tusende olika bilder, som där sväva, antaga understundom form och framskjuta för mitt slutna öga, ofta i behagliga, men oftare i obehagliga skepnader. Äger ej naturen någonting så skönt, som jag på det-

ta sätt fått se, så äger den ej heller de rysligt vedervärdiga föremål, varav denna fantasivärld tyckes mig vara överbefolkad.«

»Vad vill Du egentligen säga med denna **din parenthysus**?« frågade Gustaf. »Är det sanning, du berättar, eller är det en dikt, varmed du vill ännu till ett avsked roa dig?«

»Sanning!« svarade Erik. »Men mera än en gång har jag varit frestad att önska, att icke så vore.«

»Högst besynnerligt!« utropade Gustaf. »Något sådant har jag aldrig erfarit.«

»Men flera finnas«, yttrade Erik, »som blivit med denna slags synkraft eller synvillva av naturen välsignade eller straffade; jag vet ej vilketdera. Likväl förmå vi ej efter eget gottfinnande själva behärska denna – jag är färdig att kalla den – andevärld. Ofta infiner sig detta besynnerliga sällskap i otid; men utebliver däremot, när det som mest önskas. Lika oförtänt och långsamt framskjuter en ohygglig bild för ögat, som en skön hastigt försvinner.«

»Jag kan icke göra mig någon föreställning om detta tillstånd«, sade Gustaf.

»Och jag kan ej heller förklara det för dig«, fortfor Erik. »Att det är en verkan av inbillningen, finner jag; och överlämnar gärna förklaringen över sättet varpå sådant sker, åt dessa stora forskare, som med en högviktig min kläda det alldagliga i en lärd terminologi och sluta med att veta ungefär lika så mycket som jag och andra, vilka fått gåvan att känna naturens skönhet, såsom ersättning för utebliven spetsfundighet i avseende på sättet hur därmed tillgår; och måhända ej alla finna oss förfördelade vid skiftet. Emellertid fröjdar jag mig åt vad jag äger, men jag bör ej heller förtiga, att jag understundom bävar för denna besynnerliga **förvantskap**; ty ej sällan förekomma mig dessa slippriga och fladdrande väsenden, såsom varelsur en annan värld. Ve mig! om så vore. Och ve mig! om det lyckades dem att bemäktiga sig den behärskande trollstaven,

förnuftet; då vore jag förlorad. Ibland dem visar sig merendels både först och sist en grå man, med något i handen; denne väcker alltid hos mig en hemlig skräck, utan att jag därtill kan uppgiva orsaken.«

»Men, bäste Erik!« avbröt honom Gustaf, »detta är ju rent av galenskaper. Dock, när jag närmare betraktar sammanhanget, finner jag, det du ännu ej övergivit din gamla vana, att med ett ganska allvarligt och högtidligt utseende prata tok för dina vänner; likväl tyckes mig denna stunden vara minst lämplig därtill. Vi vilja avbryta, om du ej har annat att säga.«

»Bäste Gustaf!« svarade Erik; »med den grå mannen har det sin riktighet. Tro mig! jag skämtar ej. Men nu förstår jag ej själv, hur detta samtal kunnat antaga denna allvarsamma och svårmodiga vändning. Jag kom hit för att på detta ställe, var vi så ofta meddelat varandra våra önskningar och förhoppningar, nu, då de synas övergå till verklighet och mana oss åt olika håll i livet, taga måhända för en lång tid avsked av dig. Jag ville meddela dig den märkvärdigaste hemlighet jag ägde; men denna hemlighet har lagt sig som ett mörkt sorgflor emellan våra hjärtan. Dock, det är en följd av avskedets sorglighet; detta borde jag hava betänkt.«

»Det kan ock vara en följd av aningens magi«, invände Gustaf. »Den är ej den lättaste av de gåtor verkligheten givit oss att upplösa; och vem har väl ännu förmått det?«

»En ting faller mig in«, sade Erik. »Vi hava valt olika levnadsyrken. Det är möjligt, att vi framdeles träffa varandra; men det är ock lika möjligt, att våra vägar icke komma att sammanstöta. Låtom oss därför överenskomma att trettio år här-efter, om vi då leva, mötas på detta ställe, på denna dag och på denna stund. Hur olika lära vi då betrakta världen! Vilken rikskatt av erfarenhet måste vi icke då hava insamlat!«

»Jag antager ditt förslag«, svarade Gustaf. »Trettio år här-efter! Vilken tidrymd! Så hastigt nämnd, och så långsamt

framlevd. Då täcker ålderns snö våra lockar; kan hända har redan ålderns is lagt sig kring våra hjärtan. Då stå vi ej mera tvenne lekande ynglingar, som med förvetna blickar skåda in i livet. Nej, vi skola mötas tvenne **bedagade** män, som hunnit målet för sin nyfikenhet och lärt sig skaffa dessa på avstånd lysande härligheter; huru mången blomma är icke då fallen ur vår nuvarande umgängeskrans, och huru nära torde vi ej själva då vara skörden. Ju mera jag tänker på ditt förslag, ju mera gillar jag det. Leva vi, så måste vi träffas. Det är avgjort. Här har du min hand och mitt löfte, från vars uppfyllande inga andra än alldeles oövervinneliga hinder skola avhålla mig!«

»Här är även min hand och mitt löfte«, ropade Erik, och de tvenne vännerna åtföljdes till vagnen.

Ännu en gång omfamnade de ömt och innerligen varandra, innan de åtskildes; och just i detsamma vagnen körde av, ropade Gustaf: »Farväl, Erik! Glöm mig ej! Du skall alltid träffa mig sällskap med sanningen och rättvisan.« – »Mig«, svarade Erik, »finner du i sällskap med – med – med den grå mannen.« –

Vagnen sågs ej mera.

Trettio år därefter förde **Bergs-Rådet** och **riddaren** Gustaf^{**} sin yngste son till akademien. Om sin gamle vän Erik kände han ej mera, än att han, ej långt efter det han blivit officer, gått i främmande krigstjänst. Deras i början täta brevväxling hade straxt därefter blivit av politiska förhållanden avbruten; och med förvåning hade Gustaf icke allenast sett sin vän i offentliga tidningar antydas, att inställa sig till tjänstgöring vid sin **corps**, utan även kort därefter erfarit, det hade han, såsom utebliven, avförts ur rullorna. Väl hade han hört berättas, att Erik, som under kriget skördat ära och lagrar, återvänt till fäderneslandet; men alla forskningar om sanningen av detta rykte hade fruktlöst avlupit. Trenne gånger hade han fått sig tillsända verser, utan namn, utan datum och utan uppgift varifrån, men

dess lämnade ingen upplysning; och utan framgång hade han anställt forskningar efter deras anledning eller deras författare, ty breven hade alltid blivit lämnade av skjutsbönder, som åter emottagit dem av andra, och beskaffenheten av omslaget styrkte, att de lupit genom mångas händer.

För omkring tjuogoett år sedan hade han emottagit ett under namn av:

FÖRTVIVLAN

Blodet rinner,
 Bålet brinner:
 Det brinner – det brinner och lågorna frasa,
 I luftig dans kring flammen rasa
 De blodlösa spöken med skallande skratt;
 Och likväl ingen natt,
 Intet dunkel, ingen skugga, ingen gömma
 Att dölja, att glömma
 Varelsens tomma gestalt.
 De brinnande lågorna blodfärga allt.
 I blod simma himmelens gyllene skyar,
 Och dagen sin glans ur blod förnyar.
 Och rosen är färgad i blod.
 Se! kring jorden böljar – svallar en rykande flod
 Av dess söners blod,
 Av de ädlas blod.

Fall då, vita snö, i floden!
 Storma, kalla nordanvind!
 Kanske stelnar varma blodet,
 Fryser tåren på min kind.
 Vita snö! det är förgäves.

Blodet stelnar ej till is;
 Tåren ej av kölden kväves,
 På mitt brott den är bevis.

Kom då, kalla död! till möte.
 Jag ropar dig!
 Lägg mig till min moders sköte:
 Säkert skall hon söva mig.
 Nu ditt värde rätt jag skattar,
 Jag vet allt vad du förmår.
 Du skrattar,
 Och gäckande förbi mig går.

Av kalla mullen jag begär
 En bädd, en kylig bädd;
 En sten till huvudgärd beskär
 Mig, i min svepduk klädd!
 Min högtidsdräkt är jordens stoft;
 Men ej utur det rinner
 En blomma, i vars kalkars doft
 Ett kärleksoffer brinner.

Nej, det är mörker. Allting är öde.
 Ej är jag nog för mig själv.
 Levande, döda
 Gunga med fasa förbi mig på tidens älv.
 Ingen mig väntar, ingen mig kallar,
 Bölja på bölja evinnerligt svallar.
 Alla mig fly,
 Och lik en åskfull, hotande sky,
 Ser jag hämnnden, som ej försonar,
 Hämnaren, som mellan blodmoln tronar.

Vad vill du, tomma huvudskål?
 Du vinkar mig! – var är din bål?
 I ären skilda från varandra.
 Ännu jag ej vill ned i graven vandra.
 Jag vill det ej. Den milda tro,
 Det glada hopp, den säkra tröst
 Ej hos mig bo;
 Ej i mitt bröst
 I himmelsk fågning knoppas.
 Nej! Lid, tills du kan hoppas.
 Då bliver vägen mera klar,
 Och stjernan skimrar underbar.
 Vid ångerns milda fläktar
 Ej hjärtat mer försmäktar.

Ett par år därefter hade han fått sig tillsänt ett poem:

TRÖST

Re'n faller silversnön i flockar:
 Han svalkar huld mitt heta bröst;
 Och frostens krans i mina lockar
 Bebådar hjärtats köld och tröst.

Re'n elden slocknar, böljan stannar;
 Hon fjättrad är av isens band,
 Och re'n en aning övermannar
 Min inre känslas vilda brand.

Re'n morgonen med rosenfingrar
 Uppväcker tyst en solklar dag,
 Och värmens flod kring jorden slingrar;
 Och livet känner – även jag.

Ja, snön kan också blommor bära,
Blott tårars glöd den fröa får;
Och kvalets vågor stammen nära,
Tills knoppen i sin fågring står.

Som solar fram ur Skaparns tanke välva,
Så välva tankarna ur män'skans bröst;
Men mörker täcker dem, och hemska skälva
De såsom spöken för varandras röst;
Då samvetet sin spegel för dem håller,
Och fantasi'n dem viskar vad dem vållar.

Men fåfängt ropas ej de höga makter,
Som kasta ödets tärning om vår lott;
De vinka omärkt till de stränga vakter,
Som kring oss stå med färdigt spända skott,
Och kretsen vidgas och en stråle bryter
Från höjden ned – och tröstfull tåren flyter.

Han flyter – ja; och fantasiens ängel
Nedsänker sig på lugna azurskyn;
Han vidrör hjärtat med sin blomsterstängel
Och mörkret sjunker bakom fästets bryn.
En annan värld för häpna ögat strålar,
Sitt återsken i sista tåren målar.

Re'n skönjer jag de höga palmer,
Bland vilka hoppets tempel står;
Jag hör i aftontystnad psalmer,
Och lättare mitt hjärta slår.
Får jag ej än i templet träda,
Jag vid dess förgård lyssna får;
När fåglar små i skogen kväda,
Min sång med deras uppåt går.

Tro ej, att stjärnevalvet blänker
 Av kyla, som dess återbild
 I vågens djup; – nej, kärlek sänker
 Sig ned, som stjärnans hälsning mild.
 Han kysser oss, och trösten rinner,
 Som dagg från **Arons huvudhår**;
 Och inom oss den stjärna brinner,
 Som fram till Frälsarns krubba trår.

Mitt rädda hopp ock redan fylles,
 Till verklighet min trängtan går;
 Min sista kväll av sol förgylles,
 Och kärlek vid min sida står.
 Se! mörkrets demon från mig smyger,
 Jag hör ej mer förtvivilans röst;
 Mot höjden tröstens ängel flyger
 Med hoppets stjärna på sitt bröst.

För kort tillbaka tillsändes honom åter några verser, med överskrift:

HOPP

Emellan grus och slagg och kol och aska
 Med möda trängde spetsen av ett blad;
 En **kolarsven** det månade överraska,
 »Här finns ock liv«, han suckade så glad;
 »Vad regnet här ses bland förstöring vaska,
 »Bör växa härligt på en annan stad;«
 Han sade, och han varsamt roten räddar,
 Och i sin flickas blomstersäng den bäddar.

Och roten fästes, och mot höjden skjuter
 Med fröjd en sluten knopp på stängelns skaft.

Med friska tårar regnet den begjuter,
 Ur jordens dunkel drar den livets saft.
 Men ännu svepet blomman innesluter,
 Ej fångslet bräcker den med ungdomskraft.
 De älskande var afton knoppen skåda
 Och undra vad dess skönhet vill bebåda.

En morgon arla ut åt skogen vänder
 Med glättig hug och sång, vår kolarsven;
 En gubbe ser han, som med vissna händer
 I askan river, letar kring om den;
 Och än förtvivlans blick mot himlen sänder,
 Än stänker med sitt blod förstörelsen;
 Ty blod från varje finger nedåt rinner,
 Men hur han söker, ingenting han finner.

»Håll, gamle man! håll upp att längre rasa!«
 Så ropar kolarsvennen. – »Vem är där?»
 Den gamle frågar. »Yngling, fly och fasa!»
 »Nej«, svarar denne, »ej jag överger
 »Den tröst behöver.« – »Hör du lågan frasa?» –
 Den gamle gnisslar. »Hoppet är ej mer.
 »Förgängelsen förmår ej blommor bära
 »Och endast straffets frukt kan brottet skära.

»Allt är förbi! Ja, allt mig det bevisar,
 »Min sorg, min bön, min ånger fruktlös var.
 »Jag trodde: Bed! och himmelen dig lisar;
 »Jag bad och väntade av himlen svar.
 »Jag dåre! Vet: det hjärta fruktan isar,
 »Ej blod, ej tro för bönen äger kvar.
 »Nej! sucken som med våld ur hjärtat bryter
 »Mot bedjar'n som ett vredgat lejon ryter.«

»En gång, då med förtvivlan vild jag stridde,
 »Jag fann en torkad blomma på min stig,
 »Ett sken av hopp omkring min själ sig spridde;
 »Det frö du räddar – räddar det åt dig;
 »Du sätter det – och du ej ohörd kvidde –
 »Om rot det tager – sade jag åt mig.
 »Åt denna grushög jag det anförtrodde
 »Ty ännu tvivlet i mitt hjärta bodde.

»Men straffets **furier** evigt mig förfölja
 »Mer svart än marken kring oss är min själ.
 »Mitt frö är bortsköljt utav regnets bölja,
 »Mitt sista räddningshopp förbi! – farväl!«
 I skogens djup han skyndar att sig dölja:
 Sig efter honom kolarsvennen stjal,
 Och nalkas omärkt till hans dystra gömma
 Och viskar: »Lär att hoppas, lär att glömma!

»Din blomma räddad är, och härlig strålar
 »I solens sken dess outslagna knapp;
 »Framför min flickas fönster nu den prålar:
 »Jag fann den, och hon fostrade den opp.
 På gubbens kind ett sken av blod sig målar,
 Uti hans öga blänka tröst och hopp:
 Han fattar svennens hand och hemåt hastar,
 Och snart en tårad blick på knoppen kastar.

Vid blomman stannar han med knäppta händer,
 Och hela dagen han framför den står.
 Från fästet solen sina strålar sänder,
 Och liv och kärlek ur dess blickar går.
 I knoppen ock sin gnista livet tänder,
 Mot solen blottar den sitt silverhår.

Sin blick från henne kan ej gubben skilja:
Han ser – han ser – en ren och snövit lilja.

Ju mera den bestämda tiden, då Gustaf och Erik skulle träffa varandra närmade sig, ju allvarligare påminde den förre sig det givna löftet, och i hans själ tändes ett häftigt begär att få återse sin ungdomsvän. Drömmarna, som med åren lämnat honom, inställde sig åter, och varenda av dem framspeglade Erik i de mest besynnerliga lägen. Med varje dag blev Gustaf oroligare till sinnes; och då den 6 Juni inföll, avreste han, som redan är bekant, till Uppsala med sin son, vilken skulle påföljande terminen besöka universitetet.

Där satt nu Gustaf, på samma ställe, där han suttit för trettio år tillbaka. Över honom välvde sig samma leende himmel, framför honom glänste samma rika fält; **endast i hans grannskap** hade konsten åstadkommit betydliga förändringar. Tankfull såg han sig omkring, och hastigt flyttade mannen med de grånade lockarna sig tillbaka till de lätta ungdomsåren. Ännu en gång tyckte han sig vara en sorgfri yngling, med mod i hjärtat och glädje på läpparna. Hans förflutna levnad låg lik en utslagen karta för hans blick. Det förekom honom, som genomkämpade han åter igen med manlig styrka och flit de första prövoåren, och såg sina kunskaper och sin redlighet belönas. Han såg slutet på behovets dagar, och trodde sig för andra gången i sitt hus införa den älskade maka, som fullbordat hans lycka; och med dubbel glädje njöt han nu i svalkan livets nedåtstupande sol, sällheten av en allmän aktning och av väl-artade barn.

Försänkt i dessa tankar hade han ej märkt, att någon under tiden närmat sig honom, utan väcktes först av utropet: »Min gunstige herre har låtit länge vänta på sig!« Han såg upp, och framför honom stod en hög gestalt, med likblekt ansikte och isgrått hår. Under de vita och buskiga ögonbrynen brann det

svarta ögat ännu skarpare och vildare än fordom. Blott på rösten igenkände han sin första och mest älskade vän Erik, samt kastade sig i hans armar. Så snart den första omfamningen och hänförelsen var förbi, sade Erik, men med mildare stämma: Gustaf! Gustaf! du har låtit länge vänta på dig.« – »Det är ju i dag den 6 Juni«, svarade den senare, »och vid denna tid på dagen var det som vi åtskiljdes.« – »Men«, inföll Erik, »solen gick upp klockan tre denna morgon, och hade du, på samma sätt som jag, i tjuogoett års tid väntat på denna dagen, såsom din förlösningsdag, då visste du **vad tiden vore liden.**«

Närmare betraktade de bägge vännerna nu varandra. Gustaf märkte, att hans vän var klädd uti en gammal och utsliten bonddräkt, samt så matt, att han ej utan möda förmådde hålla sig uppe. »Du i denna dräkt?« frågade han halvhögt, »du har ju varit kapten eller major?« – »Ja«, svarade Erik. – »Du har ju burit en orden?« fortfor Gustaf, och med yttersta köld genmålde hans vän: »Den har jag grävt ned på avrättsplatsen vid Ulfsby.« – »Förklara mig detta«, ropade Gustaf, och under det Erik häftigt fattade hans hand och hårt skakade den, yttrade han: Just sammanhanget härmed är det, som jag måste berätta dig; ty under mina svåraste stunder har det alltid så förekommit mig, som vore denna min öppna bekännelse jämväl mitt sista reningsoffer, och min prövning i och med detsamma **lyktad.** Din bana har varit jämnare än min, jag vet det – jag ser det på dig; således därom inga berättelser, **vi hava ej lång tid övrig.**«

»Ja, berätta mig din levnad«, sade Gustaf. »Den måtte hava varit bitter. Allt vad jag ser, vad några till mig sända verser, som du måste hava skrivit, låtit mig ana, och vad jag nu först hör, övertyga mig därom; men du ägde ju mig, du kände ju vår vänskap. Varför? Ja, varför skyndade du icke till mig?«

»Hm!« svarade Erik. »Ännu är ej människosläktet så helt och hållet förvekligt, att ju icke en eller annan finnes, som förmår eller åtminstone försöker, att vara nog för sig själv. Jag

ville försöka det, eller rättare, om du så behagar, mina olyckor hava varit av den beskaffenhet, att de varken kunnat eller bort delas. Ensam har jag sått, ensam måste jag ock skörda. Dessutom kan det ju förhålla sig med den lindring, vänskapens tröst uppgives skola meddela, såsom med andra sympatiker, vilka i egenskap av osvikliga gå man emellan; men då de prövas, ej sällan misslyckas. Dock, detta är sagt utan allt hänseende till dig; din närvaro i dag och dina mig icke undgängna försök att utspeja min vistelseort och om mig vinna upplysning uppenbara, att du är en av dessa sällsynta verkliga vänner; men varför skola vi förspilla tiden med försäkringar, vanligtvis så tomma, som ungdomens glada synvillor eller den fullvuxna maklighetens under middagsvilan tillkonstlade filosofisterier. Under behagligt klingande omsvep vill jag sålunda ej erinra dig där-om, huru sorgfritt vi för trettio år sedan, just på detta ställe, sågo solen nedgå så lugnt och vänligt, som jag hoppas att var och en av oss skall nedstiga i graven, huru uppbyggda vi därav blevo, och vilket icke betydelselöst samtal därav föranleddes.«

»Jag slet mig ur din famn för att avresa, ankom snart till min bestämmelseort, fann mitt där förda liv tomt och inskränkt, samt begärde därför och erhöll tillstånd att få söka främmande krigstjänst. Med detta ilade jag yr och glad som en fjärl, men modig som en ung örn, till fjärran länder, för att där få bada mitt bröst i slaktningens vågor. På den tiden skrev jag dig ofta till, emedan jag trodde dig böra, bakom dina dammiga forskansningar av luntor med lagstiftande enfald och lagskipande egoism, dela mitt friare liv. Ingenting avbröt det. För mina öppna ögon levde en härlig natur, och när jag tillslöt dem, tumlade glada bilder framför dem i ett brokigt vimmel; men den grå mannen med bilan var alltid den förste och alltid den siste i raden, underlåtande aldrig att så svinga sitt vapen, att eggen for mig i ögonen, varvid en ovillkorlig rysning genomträngde mig, och både började samt slutade min dvala.

En afton erhöj jag ett brev från en flicka. Medan jag ännu var kvar i fäderneslandet, hade jag med en av mina kamrater rest ut till en släkting på landet. Jag såg där en **kammarjungfru**. Flickan var ung, omkring sjutton eller aderton år, skön och av en ovanlig blygsamhet i hela sitt väsende. Jag tyckte genast om henne, och ehuru jag var ganska **oförfaren** i förförelsens konstgrepp, lärde mig likväl passionen dem. Jag lyckades, dock ej utan en föregående svår strid, vari jag ej alltid betjänade mig av de mest hederliga vapen. Det är sannolikt, att jag på ett eller annat sätt sökt gottgöra mitt brott, om ej min avresa mellankommit; men denna hänryckte mig till den grad, att jag glömdede allt annat. Ifrån samma flicka var brevet. Hon berättade mig däri, att hon genom min bekantskap blivit olycklig, att följderna av vårt umgänge voro märkbara, och att hennes husbondefru, vilken upptagit hennes såsom ett fattigt fader- och moderlöst barn, redan då jag först anlände till herrgården varnat henne för mig, och även sedermera gjort henne de mest **bevekliga föreställningar**, dem hon ej velat nämna för mig, om vars redlighet och ordhållighet hon var på det fullkomligaste övertygad. Emellertid hade hon, okunnig om följderna av våra förhållanden och utan den ringaste aning om **sin våda**, försäkrat sin välgörrinna om sin oskuld. Numera kunde hon icke dölja för världen, vad hon ej längre kunde dölja för sig själv; hon var mor, och det var mitt barn, som hon bar under sitt hjärta. Vid allt vad heligt var, besvor hon mig att återvända, eller, om jag ej kunde det, ty hon hade hört av en bland mina kamrater, att jag var långt borta i främmande land, åtminstone foga några anstalter till hennes räddning. Hon var i saknad av allt, och med hennes frus välvilja upphörde också alla framtida utsikter för henne; varför hon jämväl hade beslutat, att, om möjligt vore, förhemliga sitt tillstånd, intill dess mitt svar hunnit ankomma.

Då jag fick brevet, blev jag obeskrivligen misslynt. Det förtröt mig, att redan på sådant avstånd och i en sådan ställning

som min dåvarande, påminnas om en händelse, den jag sökte på allt sätt förglömma. Himmelen är mitt vittne, att jag ej var obenägen att hjälpa henne; men i avseende på sättet därtill var jag stadd i en verklig förlägenhet. Några dagar förut hade jag på spel förlorat alla de penningar jag ägde, och dessutom allt vad jag kunnat få låna i avräkning på min framdeles utfallande **sold**. Hur jag nu skulle få penningar, huru jag skulle få dem översända till fäderneslandet, och huru jag äntligen skulle få dem flickan tillställda, utgjorde ämnet för mina överläggningar under en hel natt, som jag tillbragte nästan sömlös på ett **bivack**. Slumrade jag på några ögonblick in, så underlät ej min bekante grå man att i detta slags tillstånd mellan sömn och vakande infinna sig, svingande lustigt omkring med sin yxa.

Icke utan glädje hörde jag redan i dagbräckningen skott växlas mellan förposterna och få minuter efteråt ordres utgivas om arméns framryckande mot fienden. Jag hoppades, att någon kula skulle befria mig från det bryderi, i vilket jag befann mig, och förargades innerligen däröver, att jag i detta avgörande ögonblick ej kunde upphöra att tänka på den grå mannen. Snart blev striden livlig, vi ryckte an mot ett **batteri**. Inom få minuter såg jag min löjtnant stupa och min kapten straxt därefter bortbäras med ett farligt sår. Jag tog befälet över kompaniet, som likväl kort därpå följde sina kamrater på flykten. Allt bemödande att uppehålla soldaterna var förgäves, och det lyckades mig först då, när vi hunnit ett gott stycke utom fiendens eld. I detsamma kom en av adjutanterna ridande, och ropade: »Batteriet där till höger måste tagas, eljest förstör det oss i grund.« »Jag tager det«, svarade jag, och stormade fram med de ännu kvarlevande av kompaniet. Flera förspridda soldater slöto sig till mig, och snart lyckades det mig, att utan synnerligt motstånd bemäktiga mig bröstvärnet. Uppbragt som jag var över de föregående händelserna och mina kamraters fall, märkte jag ej, eller låtsade jag ej märka, att besättningen ville

sträcka gevär. Jag anföll den. Förtvivlan gav mod, och då uppstod en vida äventyrligare strid inom forskansningen, än tillförne utom densamma. Men även här lyckades jag över min förtjänst. Genom mitt anfall hade affären tagit en fördelaktigare vändning, och vi segrade. Om en stund kom kommenderande generalen*** ridande till mig in i skansen, den jag ännu höll besatt med mitt folk. Då han fick se den mängd stupande där lågo, yttrade han: »Här har gått ganska allvarsamt till, märker jag«; hängde själv på mig en orden och lovade soldaterna belöningar. Således, min vän, hade jag fått en orden, emedan jag först sökt döden i harm däröver att jag förspillt mina penningar, just då en förförd flicka påkallade min hjälp, sedermera gjort min skyldighet, och slutligen, hänförd av min inre förbittring och hämndbegär, varit omänsklig.

Dessa betraktelser gjorde jag likväl ej under ruset av min då gjorda lycka och den utmärkta aktning, varmed jag i hela armén bemöttes. Jag glömde flickan och erinrade mig henne ej oftare, än då jag under stillare ögonblick lämnade spelrum åt mina fantasier. Mannen med yxan underlät då aldrig att framställa sig med en allt mer och mer förtrolig min, varvid innehållet av det nyss omnämnda brevet vanligtvis rann mig i minnet, utan att jag på något sätt kunde, oaktat allt bemödande, utleta sambandet emellan dessa bägge obesläktade idéer. Vid sådana tillfällen uppsökte jag alltid några skenfagra tröstegrunder för mitt uteblivande svar; än misstrodde jag sannfärdigheten av hennes berättelse, än åter drog jag hennes trohet i tvivelsmål; och när mitt oroliga hjärta ej längre förmådde bärga sig bakom dessa undanflykter, företog jag mig att för mig själv upprepa: att tusende flickor före henne framfött barn utom äktenskapet, samt fått taga sin komma bäst de kunnat, och att tusende och ännu tusende måste göra det efter henne.

Emellertid hade jag blivit så van vid de mångfaldiga skapelserna av min fantasi, att jag icke däråt ägnade någon synnerlig

uppmärksamhet, då jag en vacker dag med fasa fann min inre värld flyttad utom mig.

Vi hade flera dagar å rad manövrerat mot fienden, utan att komma under tak och nästan utan att njuta någon föda. Naturligtvis måste man vid sådana tillfällen leva mera av själs- än kroppskrafterna, som förr avtaga. En afton stannade vi på ett sandfält. I trots av ett oupphörligt regn nedlade jag mig genast och insomnade snart. Jag tillbragte min natt ytterst oroligt: de skiftande bilderna, som förr dvaljdes inom mig, tycktes nu med våld vilja spränga mitt bröst eller mitt huvud, jag vet ej själv vilketdera. Tusende gestalter kringsvävade mig; och under mina oroliga drömmar tyckte jag mig se den omtalade flickan stadd i något förhållande med den grå mannen, likväl förmådde jag ej att urskilja det, emedan, då jag ville nalkas dem, blev jag alltid faststående vid jorden, under det de svävade undan mig i luften. Äntligen vaknade jag, och långt bort i morgontöcknet såg jag framför fronten en man, som ganska beställsamt högg framför sig med en *bila*. Han förekom mig så förfärlig, att jag ovillkorligt grep till sabeln, som jag hade nedstött bredvid mig i marken. Jag frågade en av mina kamrater: om han såg den äventyrlige mannen? Han såg den ej: jag visade den för flera, men förgäves. Jag var envis, man gycklade med mig; jag blev förbittrad, och då påstod man, att jag var sjuk. Så förhöll det sig också verkligen. Jag förlorade snart all sansning och avfördes till ett militärhospital. Vad där föreföll, vet jag ej; men då jag äntligen kom till besinning, var jag ganska svag efter en överstånden *fältsjuka*, och inställde mig sent till tjänstgöring vid min corps, där mina kamrater vid glada tillfällen skämtade med mig över den grå mannen, för vilken jag varit så rädd under min sjukdom.

Detta var också den enda erinran jag ägde kvar av min dessförinnan så levande fantasi. Allt övrigt var nu mera försvunnet. Ingen bild framsköt för mitt slutna öga, och ingen dröm fröj-

dade eller ängslade min sömn. Från fäderneslandet uteblevo alla brev, ingen underrättelse avhörde om flickan; jag gav mig således tillfreds och framlevde några lyckliga år.

Varför skulle jag beskriva dem? Man måste själv erfara det liv, som kroppens och själens i varandra ingripande verksamhet åstadkommer. Beskriva sig låter det ej. En minut på detta sätt framlevd är ofta viktigare för själens bildning, än en hel dag håglöst förnött i slentrianens **häst- eller snarare oxkvarn**. Stadda i en evig växling av flyktiga vidrigheter och ännu flyktigare medgångar, lära vi att nöjet icke är något annat, än en kyss given på tidens sminkade kind; förstår man ej att kyssa med lätthet, så är sminket borta och då heter det:

»God natt, Madam!«

Gustaf! Broder! Giv mig din hand. Uppvärm min! Ja, tryck henne; jag vill fullfölja.

Det blev fred. Att ligga i garnison, tänkte jag, kan vara lika så gott hemma som annorstädes. Jag begärde och erhöll mitt avsked. Återkommen till fäderneslandet beträdde jag dess jord, icke utan en hemlig vällust; men skildringen därav ingår icke i min historia. Kortligen, jag fortsatte min resa med skyndsamhet, för att snart hinna fram till huvudstaden.

En obehaglig höstafton ankom jag till Åstads gästgivaregård, belägen ej långt ifrån min förra vistelseort. Min själs tillstånd var lika så tryckande, som den tunga luft, vilken omgav mig. Utan synnerlig uppmärksamhet, eller ens tanke, hade jag färdats hela dagen, och beslöt nu, att jämväl under natten fortsätta min resa. Det dröjde långt in på kvällen, innan jag erhöll hästar; **äntligen** kommo de, och jag avreste. Ett oupphörligt regn ökade mitt inre missnöje, som med varje ögonblick blev mig odrägligare. Mitt bröst förekom mig så tomt, och hjärtat nästan förfrös i denna snöhöljda ödemark. Mitt i en skog stannade hästarna och kunde icke, oaktat all av skjutsbonden ansträngd möda, förmås att gå framåt. Jag fattade själv töm-

men; men med lika liten verkan. Halvgråtande vände sig äntligen drängen till mig sägande: »Herre! här står aldrig rätt till.« Uppbragt frågade jag: »Nå vad är det då? slå bara!« – »Herre!« fortfor bonden: »avrättsplatsen ligger just här bredvid; och i blinken tyckte jag mig se den välbekanta gråklädda mannen framför mig, huggande med sin yxa mitt i bröstet, just där mitt ordensband satt, och därigenom ända in i hjärtat. Isad av förskräckelse förde jag ovillkorligen bägge händerna framför mig, och ropade: »Gud! vad är detta? Vänd om!« Vilket genast skedde.

Sedan vi åkt en liten stund, sansade jag mig först och började smått skämmas för mig själv. För att emellertid förströ mig, tillsporde jag drängen: vad han sagt och vad han sett? »Nu är inte rätta tiden att tala om sådant«, svarade han mig: »men«, fortfor han, »nog såg herren själv något; ty herren är ännu blek i ansiktet som ett lik.« – Jag bemödade mig att kunna le åt denna anmärkning; men under det en fasansfull tomhet hoptryckte mitt hjärta, skrattade jag till så hemskt, att jag själv ryste därvid. – »Ännu är ej allt förbi«, snyftade drängen, »äterigen är något å färde.« – Nu bemannade jag mig, och frågade, med all den munterhet jag förmådde hopsamla: »har någon blivit avrättad här?« – »Nej«, svarade bonden, »nu intet på några år; den sista, som här blev halshuggen, var en barnamörderska.«

»En barnamörderska?« upprepade jag, och förskräcktes själv över vad jag sagt, ty den grå mannen rusade i detsamma mot mig med den häftighet, att jag trodde mig känna på blotta bröstet en kall fläkt, som trängde ända in till hjärtat. Jag befärade en ny sjukdom.

»Ja«, fortfor den skjutsande, »hon hette Marie och tjänte förut såsom kammarjungfru på Sörby herrgård.«

»Det var min Marie«, sade jag, utan att veta vad jag gjorde; och förfärad utbrast bonden: »vad går åt herrn?«

»Intet«, svarade jag: »ingenting. Jag mår rätt väl; jag mår

förträffligt. Berätta din historia. Jag vill höra den. Omtala så mycket du vet om barnamörderskan; fördölj ingenting för mig. I mörkret är det i synnerhet roligt att höra dylika berättelser; man har då så lätt att föreställa sig hur allt tillgått.« Men knappt hade dessa frågor undfallit mina läppar, förrän jag önskade, att till och med för mitt eget blod återköpa mina förmätna uttryck.

Nu började skjutsbonden att berätta allt vad han visste, och det med en vidlyftighet, som skar mig i själen. På ett obildat och därför så mycket mera trohjärtat sätt framställde han den allmänna välvilja Marie hade njutit av alla i socknen, och den ömma tillgivenhet hennes välgörarinna hyst för henne. Han försäkrade, att fastän hon ej ägde vad han kallade *huld eller skyld*, fanns det ingen *rusthållareson* i församlingen, som ej hade gärna gift sig med henne. Men icke desto mindre hade hon fallit, förledd av en elak människa, en ung officer, som nådig fruns son en sommar haft i sällskap med sig hem. Detta hade ingen misstänkt, allra minst hennes husbondefru, som då hon en morgon saknat sin kammarjungfru, själv uppstigit, och, inkommen i hennes rum, funnit henne liggande avdånad med ett dött barn bredvid sig i sängen. Hjälp hade väl genast blivit tillkallad; men förgäves. Marie hade blott återkommit från en svimning, för att falla i en annan; emellanåt omfamnande sitt döda barn, på vilket, då man kom att närmare se efter, en bröstnål fanns intryckt i hjärtat.

Nu hade frun straxt förklarar, att hon ej ville hysa en mörderska i sitt hus. Länsmannen hade blivit efterskickad, och så svag den olyckliga än befanns, hade hon likväl blivit avförd till häradsfängelset. – »Dit gingo vi alla att se henne«, så var drängens yttrande, »och ingen gick därifrån utan tårar. Det är omöjligt, att herrn, som ej sett henne, kan föreställa sig, hur oändligt vacker hon låg på sin halmbädd, med sitt långa svarta hår utslaget. Det döda barnet ville hon alls intet släppa ifrån

sig, det måste med våld tagas, när doktorn ankom; och då hon sedermera blev något bättre och kom för häradsrätten, bekände hon straxt vad hon gjort, så att den gången behövdes ingen vidlyftig rannsaking. Emellertid avfördes hon, till dess hennes dödsdom skulle komma från kungen, till slottet, där hon satt mycket länge. Äntligen kom utslaget, dock med den underrättelse, att om hon bönfölle om konungens nåd, skulle hon erhålla den; men denna kungliga nåd skulle bestå i [risslitning](#) och livstidsfängelse å spinnhuset. Hon hade ej velat begära någon kunglig nåd.

Nu skulle hon avhämtas från slottshäktet, för att utföras till döden; men den, hos vilken ordningen till fångskjutsen då varit, hade länge i tysthet älskat henne och jämväl ärnat begära hennes hand, just som denna olyckliga händelse inträffat. Därför hade han ej heller kunnat förmås att resa åstad, utan vidtalat den, som nu skjutsade mig, att för honom övertaga detta besvär. Denne hade infunnit sig på slottet, och där emottagit henne med den åtföljande predikanten; han hade vidare... men, nej! jag vill berätta med bondens egna ord, – jag minnes dem. Ja, jag minnes dem; han dikterade, och straffets hämnande ängel ristade dem med blodig hand i mitt hjärta.

»Jag hade just då samma som vi nu åka uti«, fortfor bonden. »Prästen och hon sutto tillsammans i sätet, på samma sätt som vi nu sitta, jag framför körande, och bakom, där herrns dräng nu sover som bäst, [kronofjärdingsmannen](#) för att bevaka henne, ehuru var människa väl kunde se på henne, att hon ej ärnade rymma. Hon var förskräckligt blek; men nästan vackrare än förr. Halsklädet var sammanfäst med bröstnålen, som man på hennes enträgna begäran låtit henne återfå. Under hela vägen talade hon och prästen så uppbyggligt och gudfruktigt, att jag ej begrep varifrån hon tog sådana ord, och slutligen snyftade icke allenast de bägge, utan också jag och fjärdingsmannen. Hon berättade, huru alltsammans tillgått, huru

mycket hon tyckt om den främmande officeraren, huru länge hon motstått hans söta ord och löften, hur han slutligen lovat henne en evig kärlek, och huru hon i glädje däröver försummat att försvara sig mot honom. Mycket kort därefter och innan hon ännu förstått hur det stod till med henne, hade han rest ut i krig, långt bort i främmande länder. Sedermera hade hon väl skrivit honom till; men han hade säkert dött, emedan han efter sin avresa varken låtit höra av sig eller besvarat något av hennes brev. Hon hade nog märkt att hon var havande; men ej hur nära födslotiden var, och som hon beständigt väntat svar på sina brev, så varken tordes eller ville hon upptäcka sitt tillstånd för sin matmoder. En natt hade hon fått förskräckliga plågor; men i den förhoppning, att de snart skulle gå över, ej påkallat någon hjälp, utan slutligen fallit i en svimning, och då hon äntligen kommit sig före, funnit barnet bredvid sig. Vid åsynen av gossen hade hon blivit betagen av en alldeles förskräcklig ångest, och ej vetat vad hon skulle taga sig till; då någon liksom viskat till henne, att eftersom fadern var död, vore det bäst, att hon sände barnet till honom; och i detsamma hade hon, utan att veta huru därmed tillgått, fått syn på en bröstnål, som hennes älskare, officeraren, givit henne och vilken vanligtvis var fästad i tapeten över sängen. Denna nål hade hon fattat, och utan att tänka det minsta därpå, tryckt i barnets bröst, där hjärtat satt. Men i samma ögonblick hade hennes gruvliga missgärning legat öppen för henne, varav hon blivit så betagen, att hon förlorat all sansning, till dess hon påföljande morgon fanns av sin fru. På det heligaste försäkrade hon, att hon gärna utstod sitt straft, ty hon visste, huru mycket hon förbrutit sig emot Gud och människor. Renad från all synd genom det straff hon nu skulle lida, hoppades hon kunna inträda i ett annat liv, varest hon var säker att träffa sitt barn och den enda man hon älskat på jorden.«

»Vi framhunno ej förrän mot aftonen«, sade ytterligare

drängen, »och påföljande dagen kommo flera av hennes ungdomsbekanta för att taga avsked av henne, ja, till och med hennes matmoder. Då denna ville utfara i förbannelser över officeraren, som gjort henne så illa och varit skulden till hela olyckan, bad flickan henne för allt vad heligt var, därmed upphöra, emedan hon var övertygad, att han redan var död; om han också levde, så hade hon aldrig förbannat honom, varför hon ej heller ville, att någon annans förbannelser skulle vila på hans samvete.«

Slutligen hade hon anlänt på avrättsplatsen, alldeles vitklädd och med ett med bröstnålen om halsen fäst vitt kläde. Så snart prästen hade läst välsignelsen över henne, hade hon uppstigit, tagit ut nålen, satt den i munnen medan hon själv förband ögonen, varpå hon åter fäst den i barmen. Emellertid hade det församlade folket sjungit:

Dess kläder klädas av,
Dess synd...

Nu hörde jag ej mera. Nattens fåglar ropade: synd; skogens vilddjur tjöto: synd; med ihåliga stämmor ljöd den susande skogen: synd; och genom ett besynnerligt fantasispel trodde jag mig förflyttad till det stället, varest de som stupat vid skansens intagande blivit jordade, och ur gropen uppkralade dessa med sina brännande sår, sjungande med hesa och rossliga röster: synd, under det att den grå mannen gjorde framför mig de löjligaste och äventyrligaste språng. Jag uthärdade ej längre; jag blev sjuk, jag blev vansinnig.

Jag tillfrisknade, det vill säga, min kropp återfick någon styrka; men min själ var sjuk, var tom, var öde. Jag förmådde varken älska eller hata, varken hoppas eller förtvivla. Slutligen började min fantasi åter att framspegla bilder. Den bekante grå mannen och Marie omväxlade där med varandra. Än såg jag

flickan, med de förbundna ögonen, fästa nålen på sitt bröst, än åter fortsatte mannen sina vidriga och [äckliga harlekinader](#).

Med mina tilltagande kroppskrafter vaknade slutligen eftertanken på min yttre belägenhet. Jag befann mig ännu på samma gästgivaregård, varifrån jag, redan för nära ett halvt år tillbaka, trodde mig hava avrest. Jag hade där, under min besynnerliga sjukdom, blivit med all omvårdnad bemött. Visserligen syntes mig tiden inne att fortsätta resan till huvudstaden, där träffa dig och begagna erfarna läkares råd; men jag kan ej beskriva, hur motbudande det förekom, att åter inträda i världen och där tillbringa mitt liv. Oupphörligen ansåg jag mig som en dömd brottsling, emellan vilken och det övriga samhället en oöverstiglig skiljemur var dragen. Ej utan en blyg skygghet vågade jag samtala med min betjänt, av fruktan, att han skulle bliva varse [Kains-märket](#) på min panna. Gärna hade jag anmält mig hos domaren, för att få umgälla min delaktighet i barnets mord; men för mig, för den moraliske mördaren, utstakade lagarna icke något straff. Jag beslöt således att straffa mig själv, därigenom att jag tillbragte min återstående levnad på det ställe, var den av mig förförda flickan slutat sin. Jag fann, att du av vänskap, andra av förvänd högdragenhet skulle lägga betydliga hinder i vägen för mitt beslut, och vidtog därför alla nödiga mått och steg till fördöljande av mitt stånd. Detta lyckades mig så mycket lättare, som man på gästgivaregården ej visste stort mera, än att jag blivit ett offer för de mest hiskeliga spökerier vid avrättsplatsen, vilken nu blev långt mera fruktad än tillförne. Jag återsände min franske betjänt, och gjorde den omtalade skjutsdrängen till [min kommissionär](#), åt vilken jag uppdrog att vända i penningar, vad av min obetydliga egendom fanns hava något värde. Åt mig själv köpte jag en bondrock och kvarblev i trakten, intill dess jag äntligen kom över ett enstaka mindre hemman strax bredvid skogen, varpå avrättsplatsen var belägen.

Till detta ställe flyttade jag. Visserligen undrade alla i grannskapet över detta mitt beslut, vars anledning de ej kände, icke en gång kunde gissa, såvida de av några under min sjukdom fällda yttranden endast drogo den slutsats, att jag, som jämlikt skjutsbondens utsago måste hava vid avrättsplatsen sett förskräckliga saker, men likväl fortfarit i otro och tvivelsmål, blivit på ett allvarsamt sätt därför straffad av barnamörderskan, vars bild förföljde mig. Snart vande man sig likväl att se mig, och kom i tysthet överens därom, att mitt förstånd blivit under min sjukdom på något sätt rubbat.

Så lycklig var jag likväl icke. Mina dagar, ehuru framsläpade under ett tungt och i början ovant arbete, voro likväl ett intet mot mina nätter, då jag irrande omkring i skogen, förskräckte vandrare och skrämde mig själv. I min själ arbetade en stum förtvivlan, troget understödd av en uppspänd fantasi. Vid denna tid tillsände jag dig ett av mina numera lyckligtvis förstörda poemer.

Med en helvetiskt straffande långsamhet förflöt på sådant sätt någon tid, tills jag en gång kom på den tanken, att erbjuda mina grannar, att valla deras boskap, mot villkor att de skulle bruka mitt hemman. De ingingo däri och jag har sedermera därmed förfarit, i början av egen vilja och slutligen av behov, sedan det lyckades en sniken granne och orättvis domare, att såsom ett rov, sinsemellan skifta min obetydliga egendom. Emellertid var det sommaren över mitt dagliga göromål att besöka avrättsplatsen, där Marie slutat sina dagar. Hela timmar tillbragte jag där, med ögonen fästade på de efter bålet kvarlämnade bränderna. Vanligen tyckte jag mig vid sådana tillfällen se den grå mannen; men innan kort inställde sig för min inbillning även Marie, klädd i enlighet med skjutsbondens beskrivning. För henne drog den grå mannen sig undan; men det förekom mig, som flyktade han in i mitt eget hjärta, varvid yxan, som han släpade efter sig, lämnade på min kropp en svi-

dande röd strimma, just där mitt ordensband fordom suttit. Till slut blev jag så van vid dessa föreställningar, att jag dristade tilltala Marie; men så väl därvid, som vid varje rörelse emot henne, försvann hon alltid, läggande sin blodiga hand på bröstet, där jag saknade nålen.

Jag eftersinnade länge meningen härav, till dess det föll mig in, att hon önskade sig bröstnålen tillbaka. På min efterfrågan erfor jag, att skarprättaren tillägnat sig den, liksom andra hennes tillhörigheter.

Jag begav mig åstad att söka honom, och fann honom klädd i en grå rock. Var han verkligen – eller var det min fantasi, som gjorde honom lik den så ofta omtalade grå mannen? Jag kunde ej upphöra att betrakta honom med häpenhet och fasa. Jag framställde mitt ärende, och bröstnålen fanns ännu kvar **oföretträd**; emedan han skänkt henne åt en av sina döttrar. Jag igenlöste den.

Det är mig alldeles omöjligt, att beskriva mina känslor på återvägen, då jag bar på mig detta smycke, det första jag givit Marie, såsom ett bevis på min kärlek, med vilket hon mördat mitt eget barn, och vilket slutligen varit det sista föremål hon vidrört i världen. Jag befarade att, lämnad ensam åt mig själv, bliva vansinnig; men jag förblev lugn, lugnare än jag kunnat förmoda.

När jag under min vallgång påföljande sommaren begav mig till min vanliga plats, medtog jag alltid bröstnålen, och det syntes mig, som var Maries blick, då hon inställde sig hos mig, något gladare, ehuru hon tycktes söka något på marken. Då viskade det inom mig: hon vill hava sin nål åter; och jag beslöt att nedgräva den. Jag efterforskade hennes dödsdag och då jag jämförde uppgiften därom med mina egna anteckningar, fann jag med förskräckelse, att det var samma dag, varpå jag under fälttåget inföll i min svåra sjukdom.

På bestämd tid begav jag mig åstad med en spade. Framför

mig tyckte jag mig se skarprättaren, sysselsatt på allt sätt, att hindra mig från fullbordandet av mitt företag. Men det var för sista gången. Så fort Marie inställde sig, försvann han, icke såsom tillförne flyktande in i mitt eget bröst, utan – jag vet icke varthän. Marie åter syntes mig gladare än vanligt. Jag började att gräva, och blev med häpnad varse att Marie hjälpte mig med sina blodiga händer; men ju mera hon arbetade, ju renare blevo de, och äntligen voro de lika skära, som hennes övriga kropp. Nu upphörde hon och även jag. Jag nedlade bröstnålen och jämte den stjärnan, som jag förvärvat mig genom blod och som gjort mig hård och känslolös. Då jag såg opp, såg jag tydli-gen Marie framför mig. I samma mån jag fyllde gropen, i samma mån syntes Marie i en mera klar och himmelsk lägring; och då jag jämnat marken, försvann min Marie, lik en ljus sky, genom vilken nålen lyste, såsom en tindrande stjärna.

Nu var jag övertygad både om min och hennes räddning. Min påföljande levnad erbjuder ingen märkvärdighet. Den enda innerliga önskan jag sedermera haft, den att en gång träffa dig, är uppfylld. Mig återstår således ej mera, och med salig tillfredsställelse ser jag min dödsstund hart nära.«

Med yttersta möda förmådde Gustaf, då Erik slutat, frampressa en suck ur sitt beklämda bröst. »Min Gud, Erik, vad du lidit!« ropade han. – »Lidandets stund är i det närmaste förbi«, svarade Erik; och blev med varje ögonblick blekare.

Gustaf påkallade hjälp; men innan den hann ankomma, fattade Erik hans hand och tryckte den, viskande: »Farväl min vän! ännu en gång skiljas vi på detta ställe, för att beträda ännu mera obekanta vägar; men ännu en gång träffas vi. Du, jag, Marie, – vi träffas alla.«

De som tillkommit, biträdde att hembära Eriks lik.

Kommentarer och ordförklaringar

Till grund för återgivningen av texten i *Spader Dame* ligger Nobelbibliotekets exemplar av originalutgåvan, numera sällsynt. Den bär tryckåret 1824, men av allt att döma salufördes romanen först ett stycke in på nyåret 1825. *Samvetets Fantasi* ingick i antologin *Opoetisk kalender för poetiskt folk. Vinterhäftet*, som utgavs i sin första upplaga 1821. Texten i föreliggande utgåva är baserad på ett privatägt exemplar av den andra, överredda upplagan, som utkom året därpå.

Originalens tryck i frakturstil (den »tyska« stilen) har här givetvis ändrats till antikva. Livijns val av fraktur – Bibelns, psalmbokens, katekesens och de officiella kungörelsernas tryckstil – signalerar att han (och boktryckare J. Hörberg) ville nå ut till bredast möjliga läsekrets, i motsats till exempelvis Esaias Tegnér, som blott några månader senare skulle utge *Frithiofs saga* tryckt i antikva, dvs. med de bokstavsformer som vid denna tid fortfarande gällde för den bildade publikens litteratur.

Stavningen har normaliserats enligt Svenska Akademiens ordlista. Interpunktionen har inte ändrats, i princip inte heller ordformerna. Några få ganska välbekanta ord har dock fått behålla sitt ursprungliga stavningssätt för tidsatmosfärens skull, t. ex. *corps* i stället för *kår*; däremot har t. ex. *compagnie* ändrats till *kompani*. Livijns relativt rikliga men ingalunda konsekventa bruk av versaler har nedtonats något, eftersom de numera endast förbryllar vid läsningen. Originalupplagans anmärkta tryckfel har ändrats.

Spader Dame är en synnerligen ironisk och utstuderat förtätad berättelse, en stundtals »svår« roman, med ett flertal allegorisk-poetiska passager som är krävande nog att genomskåda. Likaså förekommer ett antal skilda stilpastischerande nivåer i texten. De allra främsta associationsfälten och stilimitativa utgångspunkterna är Bibeln, psalmboken, svensk juridisk

kansliprosa samt inte minst Shakespeare och den dåtida svenska litteraturen, den som involverades i den hätska brytningsperioden mellan en äldre gustavianskt klassicerande och en yngre revolterande, romantisk estetik. Livijn krävde av sina läsare – och kräver naturligtvis i än högre grad av nutida läsare – en god kännedom om dessa ting, liksom om dåtida mer eller mindre självklara begrepp som »stövelknekt«, »frynisk«, »rosenkammaren«, »complimenter-bok« samt hur t.ex. »snörlivsmakerskan« på Engelska Snörlivs-Magasinet i Stockholm framtonade för sina kunder. Jag vill ingalunda hävda att jag fullt ut lyckats kasta ljus över alla dessa och liknande samtidsaktualiteter i *Spader Dame*. Vidare har två av romanens många litterära citat trots envist sökande förblivit oidentifierade. Jag håller för givet att flera understuckna allusioner undgått mig.

I de fall då jag ansett det nödvändigt för en större förståelse, har jag i kommentaren placerat in romanens ofta korta citat ur och anspelningar på ställen i företrädesvis Bibeln, psalmboken eller litteraturen i ett fullständigare textsammanhang. Det är nämligen uppenbart att Livijn vid flera tillfällen räknar med att hans korthuggna allusioner skall tjäna som en signal till läsaren att erinra sig hela sammanhanget. I dessa fall påminner hans teknik i hög grad om den som möter inom den lyriska modernismen, t.ex. hos T.S. Eliot eller Gunnar Ekelöf. Jag har i dessa fall citerat de från 1824 års horisont senaste litterära utgåvorna samt 1703 års bibelöversättning (»Carl XII:s Bibel«), respektive 1695 och 1819 års psalmbok (Livijn använde sig av båda – den äldre »Swedbergska« med respekt, den yngre »Wallinska« med misstro) – kort sagt de texteditioner som stod Livijn och hans samtida läsare till buds då *Spader Dame* och *Samvetets fantasi* först framträdde. Stavningen har vid citat ur dessa äldre källtexter moderniserats enligt ovan.

Börje Räftegård

SPADER DAME

- 1 *Danviken*: Danvikens hospital, »därhuset« vid Danviken i Stockholm.
- 3 *magister*: 'filosofie magister', innehavare av den dåtida högsta akademiska lärdomsgraden (motsvarar alltså vår tids filosofie doktor).
- regementsstyrelsen*: 'regeringsmakten'.
- Uppsala litteraturtidning*: Med lätt ironisk maskering utpekas här Svensk Literatur-Tidning, utgiven i Uppsala under åren 1813–1825 av Livijns f.d. studiekamrater Vilhelm Fredrik Palmblad (1788–1852) och Per Daniel Amadeus Atterbom (1790–1855) som nära medarbetare och bidragsgivare. Tidningen var huvudsakligen ett forum för litterära recensioner.
- skrub*: 'cell'.
- Optimae indolis ac spei*: (lat.) 'Av yppersta duglighet och hopp'.
- 4 *den vakanta skrubben*: 'den lediga cellen'.
- Generalassistansekontoret*: En under åren 1772–1832 verksam pantbank i Stockholm.
- monopolier*: 'ensamrättigheter'.
- flygskrifter*: 'ströskrifter'.
- 5 *Apollo*: Diktkonstens beskyddare i grekisk mytologi.
- drager*: 'bär'.
- hårtour*: 'löshår'.
- tarantell*: 'giftspindel'.
- edsvuren*: Person som avlagt ämbets- eller tjänsteed.
- birfilare*: 'eländig fiolspelare'.
- ty*: 'därtill'.
- storkommendörer*: eg. 'storkors-kommendörer', innehavare av det stora korset av Kungl. Nordstjärneorden.
- politigubbar*: ung. 'makthavare', 'offentliga personer'.
- dombavande*: Person som innehar tjänst som häradshövding.
- medan paroxysmen varar*: ung. 'så länge anfallet varar'.
- Dagligt Allebanda*: Stockholms Dagligt Allehanda (1812–1826).
- konfonium*: Harts för ingnidning av stråkens tagel.
- ringa balt*: 'obetydligt värde'.
- våpig*: 'fjantig'.

vitterbets-, historie- och antikvitets-akademien: Akademi instiftad av Gustav III år 1786.

flepig pojke med mjölkhår på hakan: 'mesig pojke med fjun på hakan'.

bugfälles: 'känner längtan efter'.

kreperar man: 'spränger man sig'.

trosshäst: 'häst i trossen', 'häst i arméns transportavdelning'.

och därmed Gudi befallat: 'och därmed av Gud påbjudet'.

Z.S.: Initialerna står för huvudpersonens i romanen ännu inte avslöjade namn: Zachäus Schenander.

6 *talemans taffel*: 'sakförarens matbord'.

ankarsmedjans: här 'straffarbetsanstaltsens'.

tårebröd: 'bittra bröd'. Ordet anspelar på 1 Mosebok 3:19: »Du skall äta ditt bröd i ditt anletes svett«.

dymedelst: 'däri genom'.

övermasmästare: Den vid masugnen ytterst ansvarige vid utvinandet av järnet ur malmen.

brukspatron: 'bruksägare'.

torr-, kvick-, flott- eller blandstensmalmen: Olika slags mineral ur vilka värdefulla metaller kan utvinnas.

tyska eller vallonska sättet: Två skilda metoder vid framställandet av järn.

beskickningen, rostningen och bokningen: Tre olika faser vid järnframställning.

eggjärn: Kniv-, svärd- och yxvapen.

informator: 'privatlärare'.

lovl.: 'lovliga', 'lovvärda'.

Prometheus var den förste fuskaren: Enligt grekisk mytologi skapade den mot gudarna oppositionelle titanen Prometheus människorna av lera, på samma sätt som en krukmakare formade sitt lergods.

fronderiets: 'oppositionens'.

profosser: 'bödlar'.

generaladjutanter: Officerare tillhörande konungens generalstab.

ägilletter: (fra.) 'ägiljetter'. Ägiljetten var ett militärt igenkänningstecken bestående av en gyllene snodd att bäras över axeln.

7 »*Fällesbrodrens snack*«: ung. »Den gemensamme (unions)bro-

derns storordiga prat«. Det är ovisst om Livijn åsyftar någon bestämd norrman i den dåvarande svensk-norska unionen.

roturen: 'det ofrälse packet'.

lördagsbarnet: Människan skapades eg. på skapelseveckans femte dag, dvs. fredagen, enl. 1 Mosebok 1:26-27, men Livijn tänker sig tydligen människan som krönet i skapelseprocessen och då skapad omedelbart före sjunde dagen, dvs. söndagen, Herrens vilodag.

en jakobin: 'en ultraradikal'.

en hel skapelsedag äldre fåglarna: Fåglarna skapades den fjärde dagen enl. 1 Mosebok 1:20-21.

skolfuxeri: 'lärt pedanteri'.

reatureren: 'skapelsen'.

syn: 'inspektion'.

riddaresyn: Ett slags högsta domstols inspektion på ort och ställe vid ägotvister.

lustrerna: 'kandelabrarna', 'ljuskronorna'.

lagfarne och ojälvaktige: 'lagkunniga och opartiska'.

- 8 *en adertondel i den veke [...] välbeprisade lampa*: Syftar på Svenska Akademien och dess i december årligen återkommande högtidssammankomst.

välbeprisade: ung. 'tacksamt hyllade'.

båtnad: 'nytta'.

rådstalar: [-tala´r] Riksrådens purpurröda, hermelinsbrämada mantel.

descendensen: 'avkomman'.

ätteleder: 'generationer'.

vitterlekens småsvenner: 'litteraturens småpojkar'.

kärlekskirr: 'kärlekskuttrande'.

människo-adagior: *Adagio* är beteckningen för ett konstmusikstycke i långsamt tempo, framburet med djup känsla. Sammanhanget (»Uppsala« [...] »kärlekskirr« [...] »vitterlekens småsvenner« [...] »kinder som pioner«, m.m.) gör hela passagen till en satirisk anspelning på den omvitnat rödkindade Atterbom, som bl.a. skrivit dikten »Allegro och Adagio«, samt kretsen av unga romantiker kring honom.

fullmånaden: 'fullmånen'.

reputerligare: 'aktningsvärdare'.

enabanda avsikt: 'bestämt syfte'.

trampa Norrbro under skumrasket: Norrbro var sedan mörkret hade fallit de prostituerades ökända tillhåll i Stockholm.

källesot: 'frossan'.

bondepraktikan: Ett slags handbok för bönder, innehållande praktiska råd på vers rörande sjukdomar, väderutsikter och lämpliga sysslor med hänsyn till årstiden.

vättjosten: 'brynsten', 'slipsten'.

demoiseller: 'mamseller', 'fröknar'.

herbarium: Samling av pressade växter som fästs på pappersark.

gräsläsare: 'botanister'.

bettlare: 'tiggare'.

Der getreue Eckart und der Tannenbüuser av Tieck: 'Den trogne Eckhart och Tannhäuser', en konstsaga på omväxlande vers och prosa (1799) av den tyske författaren Ludwig Tieck (1773–1853).

9 *bänkvälling*: 'sur välling', 'usel föda'.

bött är med ingo bött: Utsagan är ett citat ur de s. k. Domarreglerna, tillskrivna Olaus Petri (1493–1552), med innebörden: 'för hotelser behöver man inte böta'.

degel: 'smältkar'.

patron: 'chef'.

hovkalendern: Förteckning över det regerande furstehusets medlemmar, rikets högsta ämbetsmän, högre ordensmedlemmar m.m.

kjortelsäckar: Tygpåsar eller fickor som syddes fast på insidan av kjol eller klänning.

en taburett: 'ett statsrådsämbete'.

10 *[Den 1] dennes*: 'innevarande (månad)'.

besynnerligen: 'synnerligen'.

stambus: 'fäderneärvda hus', 'stamgods'.

Schenbergs lexikon: Teologen Per Schenberg (1701–1777) var, i likhet med Clas Livijn, född i östgötska Skänninge (jfr efternamnet Schenander hos romanens huvudperson). År 1747 utgav Schenberg ett länge i svenska skolor brukat latinskt-svenskt lexikon (av generationer elever kallat Svinmagen!).

Scriters Sjalaskatt: Christian Scriver (1629–1693), tysk teolog och mystiker. Han mest kända arbete blev »Der Seelen-

schatz«, utg. under åren 1675–1692 och med titeln »Själaskatten« utgiven på svenska under åren 1723–1726.

Morsus Diaboli eller den lede djävulens bitt: (lat.) 'Djävulens bitt' med förklarande svensk undertitel. Verket i fråga har inte kunnat identifieras i katalogerna vid våra universitetsbibliotek, men möjligen avses en handskriven bok om svartkonst. (Så hos Sigbrit Swahn i uppsatsen »Clas Livijns jag och du« i Svensk Litteraturtidskrift 4:1981.)

Den fjärrvingade gudinnan: Hoppets gudinna.

hållkarlen: Den person som ansvarade för hästskjutsningen vid skjutsstationer och gästgivargårdar.

II *avissskrivarna*: 'tidningsskrivarna', 'journalisterna'.

rustmästare: Ett lägre befäl i armén.

skoflickare-(gesäll): 'skoreparatör-(lärling)'.

impromptutalare: 'oförberedd talare'.

i ena kulo: 'i en grotta'.

»Lazare, kom här ut!«: Kristus' ord, då han återuppväcker Lazarus och kallar ut honom ur grottan (Johannes 11:43).

spökjulottan: Enligt folklig tro samlades kyrkogårdens döda i den tomma kyrkan för att vid tolvslaget natten till juldagen hålla sin egen stumma julnattsmässa.

Uns ist ganz kannibalisch wohl / Als wie fünfhundert Säue!: 'Vi mår så kannibaliskt gott, / ja, som femhundra suggor!' Citatet hämtat ur Johann Wolfgang von Goethes (1749–1832) drama »Faust I«, i scenen Auerbachs källare i Leipzig. (Svensk översättning Britt G. Hallqvist.)

»*Värdaste kristne!*«: I den korta men, som det visar sig, ytterst föregelseväckande predikan som romanhjälten med dessa ord inleder i hållstugan, stöder han sig (en smula fritt) på fyra bibelställen, vilkas kränkande innebörd tydligare framgår om man ser dem i sin helhet (min kursivering):

»Därför skall eder syn varda till en natt, och eder spådom till ett mörker: *solen skall nedgå över profeterna, och dagen över dem mörk varda.*« (Mika 3:6)

»*Och på det att jag mig icke av de stora uppenbarelser förhäva skulle, vart mig given en påle i köttet, Satans ängel den mig kindpusta skulle, på det jag icke skulle förhävas övermåttan.*« (Paulus i 1 Korinterbrevet 12:7)

»Ty edra händer äro med blod besmittade, och edert finger med odygd; edra läppar tala lögn; eder tunga diktar orätt. Det är ingen som om rättfärdighet predikar: eller troligt dömer: man tröstar uppå fåfänglighet, och talar intet det något duger; med olycka äro de havande, och föda vedermoda. *De ligga på basiliskägg och väva dvärgsnät*;« (*Jesaja* 59:3-5)

»Låt av att berömma eder och tala stora ord: [...] De starkas båge är sönderbruten, och de svage äro omgjordade med starkhet. *De som mätta voro, de vordo sålda för bröd*: och de som hunger ledo, hungra intet mer«. (*Låt av*: 'sluta', 1 *Samuelsbok* 2:3-5)

basiliskäggom: 'ormägg'.

dvärgsnät: 'spindelväv'.

Nu fattade stormen [...] kring min lekamen: Hela denna passage alluderar ironiskt på den mäktiga, inledande strofen i Carl Gustaf Leopolds (1756–1829) i november år 1799 inför Svenska Akademiens ledamöter upplästa dikt »Det slutande århundradet«:

Stormen har fattat det mänskliga sinnet.
Folkslagen uppstå med rytande mod;
Tavlor av tronfall och strömmande blod,
Lämnas åt minnet.

12 *lekamen*: 'kropp'.

styckade byxor: 'lappade byxor'.

Stockholms Posten: Tidningen utgavs under åren 1778–1833 och blev i första hand känd som ett liberalt organ, med flera av tidens främsta upplysningsförfattare som medarbetare.

Anmärkaren: Liberal oppositionstidning som utgavs under åren 1816–1829.

dagens Dagon: 'dagens avgud'. Dagon var en av filistéernas avgudar, se t.ex. 1 *Samuelsbok* 5:2-4.

ardzar: (hebr.) eg. 'bölder', 'taggar', men ordet lämnas i äldre bibelöversättningar – som 1703 års översättning – oöversatt i det bibelställe (1 *Samuelsbok* 6:4) som utsagan alluderar på: »Vilket är det skuldoffer vi honom giva skola? De svarade: Fem gyllene ardzar och fem gyllene möss [...]«.

ett badd: 'ett kok stryk'.

betackade jag mig: 'tackade jag för'.

Silfverstolpes Socrat: Citatet är hämtat ur sista strofen av den gustavianske skalden Axel Gabriel Silverstolpes (1762–1816) ode »Sokrats röst från Elisén«.

- 13 *Forsell*: Kristian Didrik Forssell (1777–1852), en internationellt uppmärksammas svensk kopparstickare.

klaffaren: 'baktalaren'.

getpors: 'skvattram' (Ledum palustre).

livets kvicksilverhytta [...] cinober avsätts: Den röda cinnoberfärgen är en förening av kvicksilver och svavel.

hytta: Anläggning där en metall smältes ur malm.

besnärjd: 'infångad'.

kraschaner: 'ordensstjärnor'. Ordet är nedlåtande, bildat som det är på (fra.) *crachat*, 'spottloska'.

en resande skolastikus: 'en kringvandrande student'.

- 14 *skär du flitigt skymningens avel*: ung. 'skapa du flitigt det tilltagande mörkrets avkomma'.

Salutem: eg. *Salutem dico* (lat.) 'Jag hälsar (dig)'.

anmäler sin vördnad: ung. 'låter hälsa så gott'.

kupiga länder: 'bukande höfter och lår'.

den nordiska Hertha: Hertha antogs vara den germanska mytologins jordgudinna.

spotskhet: 'hånfullhet'.

fortfar: 'fortsätt'.

täcktes: 'behagade'.

5 fot och 2 tum lång: ung. 'en och en halv meter lång'.

undersätsig: 'kortvuxen och kraftig'.

- 15 *Zachäus [...] överinspektör i Jeriko [...] att kliva ned*: Episoden återges i Lukas 19:1–6.

antyddes: 'tillsades', 'ombads'.

Balthasar eller Barnabas: Båda namnen är bibliska, i motsats till de av hennes nåd föreslagna italienska, romantiska modenamnen, av vilka åtminstone nämnandet av *Amadeo* är ett stick åt Livijns akademiske studie- och nationskamrat i Uppsala, Per Daniel Amadeus Atterbom (båda tillhörde de Östgöta nation). Denne hade själv tillagt förnamnet Amadeus till sina övriga två dopnamn. Med *Bernardo* åsyftas på samma sätt skalden Bernhard von Beskow (1796–1868), som figurerar under detta

namn redan i den av de s.k. stockholmsromantikerna kollektivt författade litterära satiren »Markalls sömnlösa nätter« (1820–1821), i vilken Livijn varit en ivrig medarbetare och inspiratör. Vem som (ev.) åsyftas med namnet *Alfonso* är obekant. Det kan noteras att Livijns allra närmaste och snart sagt ende vän, författaren och kritikern Lorenzo Hammarsköld (1785–1827), som i likhet med Atterbom pyntat sig med det italienska namnet Lorenzo (i.st.f. dopnamnet Lars), slipper att schavottera här.

pensioner: 'flickpensioner', dvs. utbildningsanstalter för unga kvinnor ur de övre samhällsklasserna.

klumpsöm: Ett slags prydnadssömnad.

charader: 'ordgåtor'.

en expeditions-sekreterare: Skalden, akademiledamoten och expeditionssekreteraren Nils Lorens Sjöberg (1754–1822).

- 16 »*Religionens vikt [...] dygderna av tröst*«: Citat ur Isak Reinhold Bloms (1762–1826) av Svenska Akademien år 1794 belönade skaldestycke »Om religionens nödvändighet för samhällens bestånd«.

motpartiet: Ordet syftar på den litterära partistrid som inleddes år 1810, då »den nya skolan« med Atterbom i spetsen angrep »den gamla skolan«, dvs. anhängarna av den äldre, franskklassicistiskt inspirerade litteraturen, som främst representerades av Leopold och Svenska Akademien.

en ung mästare: Carl von Zeipel (1793–1849) hörde till den nya skolans män i Uppsala och bidrog med dikter till den av Atterbom redigerade och årligen utgivna »Poetisk kalender«. Senare – på 1840-talet – skulle han bli känd som författare av historiska romaner.

»*Och att din sång må kraft [...] med eget huvud stå och falla.*«: Citatet utgör den sista terzinen i en sonett av Zeipel, uppskattad av Livijn och tryckt i Atterboms »Poetisk kalender« 1820:

SKALDE-REGEL

Gjut ej din själ i hopens stora degel,
Bortblanda dig ej i det evigt lika!
Att skaparandan ej sig själv må svika,
Ej låna form ifrån en annans prägel.

Bär båd' i bragd och ord det livsinsegl
 Som ej för öden eller död kan vika,
 Då du, som hjälte och som skald tillika,
 Går fram i livet självt med Diktens spegel.

Känn målet, dit de Frias vägar leda:
 Dig Kung och Folk, näst Gud, må kärast vara;
 För dem må blodets sista droppar svalla.

Och, att din sång må kraft och mod förbreda,
 Var själv en man bland fria männers skara,
 Och lär med eget huvud stå och falla!

förbreda: 'sprida'.

det är visst mästaren [...] härifrån länet: Innebörden i fru bruks-
 patronessans utsaga är den, att hon tror citatets upphovsman
 vara den i Värmlands län födde Esaias Tegnér (1782–1846),
 som då skall förstås som »mästaren«, ja rent av »den sublime
 mästaren« för den åldrade »sångarkungen« Leopold.

bland de övriga flyttfågelnarna: Carl von Zeipel hade i motsats till
 Tegnér, Erik Johan Stagnelius (1793–1823) och ytterligare
 någon eller några av de dåtida mindre kända skalderna inte
 skrivit någon dikt med titeln »Flyttfågelnarna«.

först det utdödda hovet [...] Det är för rörande: En ytterst parodisk
 parafras på Tegnérns dedikationsdikt »Till Leopold«, som Teg-
 nér skrev och publicerade då han till den beundrade äldre
 mästaren översände sin nytryckta versberättelse »Axel« år 1822:

TILL LEOPOLD

Där satt på en av Pindens troner
en sångarkung i utdött hov,
 och harpan med de rena toner
 låg tystad på hans arm och sov. [...]

Då reste sig ett yngre släkte
med sorl ur sina dalars natt.
 De stormade, men ingen räckte
 till tronen där den gamle satt. [...]

Från himlen kommer sångarljuset,
 dess första färg har ingen sett.

Det bryts i skyn, *det bryts i gruset*,
för Gud allena är de ett. [...]

Hell dig, *bland klassiska ruiner*
du gamle, hög och undransvärd!
Du Faros som står kvar och skiner
ur en förgången sångarvärld! [...]

Så talade han rörd, och lade
för skaldens fötter ned sin krans.
Den krans var ringa, *men han bade*
ej någon bättre då till hands.

(*Faros*: Fyren på ön Faros utanför Alexandria, ett av världens sju underverk. Kursiveringarna är mina.)

- 17 *tog den första krans han bade till hands*: Allusion på den sista av ovan citerade strofer.

Till grönskande ängar, till ljummande våg, [...] *Där vila vi ut.*:
Citat ur sista strofen i Tegnér's dikt »Flyttfåglarna«.

Visserligen: 'Förvisso'.

främmande för snillet, som för smaken: Allusion på Svenska Akademiens valspråk: Snille och smak.

delicieuse: 'läcker'.

är den skånsk: En giftig anspelning på Tegnér, som vid denna tid fortfarande verkade som professor vid Lunds universitet.

Den glömdes sång till dem, som söka ett odödligt namn: Ironisk anspelning på – troligtvis i första hand – Leopolds ode »Över begäret till ett odödligt namn«. Men det kan lika gärna gälla Silverstolpes av Svenska Akademien år 1792 prisbelönade »Skaldebrev till dem som söka ett odödligt namn« eller ännu hellre Bloms »Skaldebrev till dem som söka ett odödligt namn«.

den drömlöses drömmar: Anspelning på Anders Lindebergs (1789–1849) skaldestycke »Mina drömmar«, som prisbelönades av Svenska Akademien år 1819.

den blindes böga visa: Allusion på den vid denna tid blinde Leopold och hans högstämda dikter.

- 18 *lät educera henne*: 'lät henne få undervisning'.
löjet: 'glädjen'.

- bidet*: 'vänta'.
- 19 *marterades*: 'plågades'.
vindades: 'vred sig'.
hövitsman: 'anförare'.
- 20 *hieroglyfer*: här 'gåtfulla tecken'.
romanesk känslohävning: 'romantisk suck'.
aerostatiska maskin: 'luftballong'.
- 21 *sprittande*: 'utsprickande'.
talarer: En talar är en fotsid, rikt veckad mantel.
väderfödare: ung. 'pratmakare'.
Kolpojken: 'Den unge bruksarbetaren'.
trevet: 'idogt', 'flitigt'.
därmed är hans stav bruten: ung. 'därmed har han gjort sitt'.
Håkan Sjögrens Grammatica latina: Håkan Sjögren (1727–1815) bearbetade och utgav år 1796 Johan Strelings (1693–1773) »Grammatica latina, på ett lätt och tydligt sätt, både för begynnare, och dem, som mognare äro i det latinska språket«.
purpurpaulunet: 'den purpurfärgade sänghimmeln'.
fatalie-timman: 'timman då det överenskomna skall vara fullgjort'.
förvunnen: ung. 'krävande straffets utmätande'.
supplikanten: 'den bönfällande'.
leutation: Nedsatt straff på grund av förmildrande omständigheter.
in blanco: här 'på förhand', eg. (spa.) 'i vitt', dvs. ett icke påskrivet ställe i t.ex. en fullmakt.
riksklämman: 'Svea rikets stora sigill'.
substitut: 'ställföreträdare'.
ombetrodda kall: 'förtroendeuppdrag'.
- 22 *om jäv äger rum*: 'om partiskhet föreligger'.
discurser: 'diskussioner'.
- 23 *tour*: (fra.) 'turordning'.
skelettera: 'dissekerar'.
reminiscenser: 'hågkomster'.
tåtar efter dem: 'efterhärmar dem klumpigt'.
stångpiska: Peruk med avlång hårknut i nacken.
lanter [...] gråpojs [...] Faraos: Olika slags hasardspel med spelkort.
- 24 *åskslungarens hjärna*: Pallas Athena antogs enligt grekisk myto-

logi vara framsprungnen fullvuxen och fullt rustad ur den blyxtslungande Zeus' huvud.

battställare: Skämtsam benämning på (ett svagt) huvud.

bomoljan: 'olivoljan'.

Pallas: Pallas Athena var i den grekiska mytologin bl.a. den rena, klara luftrymdens gudinna.

nimbus: 'ärofulla glans'.

obefängd: 'ingalunda galen'.

florere och grönske han: 'måtte han blomstra och spira'.

vedermäle av: 'bevis på'.

järnkalk: Dryckesskål av järn.

- 25 *över mitt huvud sjöng isfågeln*: Utsagan syftar på den grekiska mytologins isfågel (Halkyone). När isfågeln ruvar sina ägg (i december månad), låter vindarnas gud Aiolos alla vindar vila. Därav uppkom senare uttrycket »halkyoniska dagar« som beteckning för en period av (tillfälligt) lugn och sorglös tillvaro.

kysser hon ock icke mitt: 'även om hon inte skulle kyssa mitt'.

orangeri: 'växthus'.

laterna magica: (lat.) eg. 'magisk lykta', apparat som användes för att i ett mörkt rum visa uppförstorade bilder på en vit skärm.

annotera: 'anteckna'.

- 26 *Hylas-skapnad*: 'Hylas-skepnad'. I den grekiska sagan om argonauternas äventyr berättas om den unge Hylas, som av källnymfer lockades ned i vattnet och drunknade.

NB.: Förkortning av *Nota Bene* (lat.), 'märk väl'.

ett nät över mitt huvud [...] av konvensansens Vulcanus besvärjas: I Odysseéns åttonde sång berättas den muntra historien om hur den otrogna Afrodite (*skönheten*) fångas på bar gärning i kärleksbädden tillsammans med krigsguden Ares (*styrkan*) med hjälp av ett nät, som den svartsjuka maken, smideskonstens gud Hefaistos – i romersk mytologi *Vulcanus* – gillrat upp ovanför dem.

- 27 *stackote*: 'vresige'.

Arons grönskande stav: Prästen Arons stav grönskade som ett tecken på hans utvaldhet (4 Mosebok 17:1-8).

döm: (fra.) 'domkyrka'.

skärar: 'renar'.

- 28 *fermt*: 'snabbt'.
pusserligt: 'löjligt', 'komiskt'.
figurerade för: 'gjorde sig till för'.
amo: (lat.) 'jag älskar'.
amour: (fra.) 'kärlek'.
amourette: (fra.) 'kärleksäventyr'.
kattfot: (*Antennaria dioeca*) En blomma vars hanblommor är grå och oansenliga.
Cajsa Warg säger: Anna Christina Warg (1703–1769) utgav år 1755 den klassiska kokboken »Hjälpreda i hushållningen för unga fruntimmer«.
tager man ryggmärgen av en oxe: Schenander vitsar spefullt på betydelsen av det snarlika ordet »amurett«, dvs. ett slags bakverk baserat på benmärg. Se f.ö. komm. till s. 89.
guldkust: Den afrikanska Guldkusten, här närmast i betydelsen 'kannibalers hemvist'.
- 29 *visserligen*: 'helt riktigt'.
lägret: 'militärlägre', 'övningsfältet'.
oskickligt: 'ofog', 'rackartyg'.
- 30 *Såld [...] en grynvälling [...] trettio silverpenningar*: Hela mening- en anspelar samtidigt på två bibelställen: dels det, där den hungrige Esau säljer sin förstfödslorett till Jakob för en grynvälling (1 Mosebok 25:31–34), dels det, där Judas begär trettio silverpenningar för att förråda Jesus (Matteus 26:14–15).
Emot mitt uppsåt: 'Oavsiktligt'.
Hon tingade icke länge: 'Hon resonerade inte länge om villkoren'.
- 31 *Psyche omarmade sin Amor*: Klassiskt mytologiskt kärlekspar som ofta avbildades omfamnande varandra.
av-jord-äst-du-kommen: 'av jord är du kommen, [jord skall du åter varda]', de inledande orden i prästens rituella formel vid den dödes kista under jordfästningsakten.
guldröllop: 'femtioåriga bröllopsdag'.
begängelsen: 'firandet'.
Wer soll Bräutigam sein [...] Ich kann nicht der Bräutigam sein: Citat ur oidentifierat tyskt verk. I svensk översättning:
 Vem skall vara brudgum?
 Gärdsmyg skall vara brudgum!
 Gärdsmyg talade till dem

än en gång, de båda:
 Jag är en mycket liten karl
 Kan inte vara brudgum,
 Jag kan inte vara brudgummen.

Zaunkönig: (ty.) 'gårdsmyg'
ljusligen intaga: 'klart förstå'.

den moderna forndomens tidevarv: Ironisk anspelning på det stundom överdrivna intresset för den götiska forntiden i det dåtida svenska kulturlivet.

»*dö nöjd, jag har gjort nytta*«: Oidentifierat citat, anspelande på den för Livijn förhatliga äldre gustavianska litteraturens krassa nyttofilosofi.

passevolansverket: Verket för utbetalande av medel till landets regementen som ersättning för de kostnader som åsamkades av de ur tjänsten förrymda soldaterna.

32 *touchant*: (fra.) 'rörande'.

bruks societeten: 'bruksbolaget'.

oförvarat: här 'frigående'.

korrektionshjon: Person intagen på anstalt för tvångsarbete.

oskära: 'besudla'.

33 *allians*: 'giftermålsförbindelse'.

tillärda: 'utbildade'.

snörlivsmakerskan: Sannolikt avses en viss M. Lindblom, som tro- ligen var innehavarska av och med all säkerhet korsettmakerska i Engelska Snörlifs-Magasinet i Stockholm. I en annons i Stockholms Dagligt Allehanda den 27 juli 1824, dvs. vid den tidpunkt då Livijn rimligen var i färd med att slutföra manuskriptet till Spader Dame, tillkännagavs att Snörlifs-Magasinet verksamhet skulle upphöra för en tid framöver.

N.N.: Förkortning av *Nomen Nescio* (lat.) 'Jag vet inte namnet'.

den där: 'hon som'.

metiern: (fra.) 'yrket'.

lackverket: 'lackarbetet', dvs. arbetet att med sigill och stämpel lagenligt bekräfta överenskommelsen.

ackurat: 'precis'.

borgare-eden: Den ed som avkrävdes en affärsidkande person, som önskade upptagas som medlem i en stads borgerskap.

Sela!: Ett formelartat uttryck med okänd innebörd, vilket före-

- kommer efter vissa avsnitt i Psaltarens psalmer. Här möjligen i betydelsen: 'Jag har talat!'.
- Svensk Odalmans äldsta försök om Spökrädslan*: Leopold hade i upplysningsideologins anda utvecklat sina tankar om »Spökrädslan« i en avhandling på prosa med undertiteln »Om äldre och nyare vidskepelse«.
- Knigges bok om umgänget med människor*: Den tyske aristokraten Adolf von Knigge (1752–1796) utgav år 1788 sitt mycket spridda verk rörande vett och etikett under titeln: »Über den Umgang mit Menschen«; i svensk översättning år 1799 med titeln: »Om umgänget med människor«.
- kapital*: 'viktig'.
- 34 *kostbart extrakt*: 'dyrbart koncentrat'.
- lockmat*: 'lockbete'.
- alven*: Jordlagret under den ytligt liggande matjorden.
- bärgningsvädret*: 'skördevädret'.
- 35 *skämd*: 'fördärvad'.
- inhösta*: 'skörda'.
- kastskovel*: Ett speciellt redskap för renandet av säden efter det den skördats och kommit under tak.
- agnarna*: 'fröskalen', 'avskrädet'.
- 36 *backstugusittare*: Fattigfolk boende i usla kojor.
- kontusion*: Kroppskada genom stöt eller slag.
- koppglas*: Instrument använt vid åderlåtning.
- bedokade*: 'beslöjade med sorgflor'.
- vi*: 'varför'.
- 37 *varkunnat sig*: 'förbarmat sig'.
- gevaldigers*: 'fångvaktares'.
- profitera av*: 'åtnjuta'.
- information*: 'undervisning'.
- 38 *brokota*: 'brokiga', 'mångfärgade'.
- kjortel*: här 'fotsida klädnad'.
- kontingentborgare*: Affärsman som ej tillhör en stads borgerskap, men som betalat särskild avgift för att få driva lagenlig handel inom borgerskapets handelsområde.
- 39 *lyktgubbar*: 'irrbloss'.
- kalkar*: 'bägare'.
- förseglat omslag*: 'igenslutet kuvert'.

- R:dr*: 'riksdaler'.
- plutonisk*: 'underjordisk'. Pluton (i romersk mytologi Pluto) var i grekisk mytologi rikedomens gud, en underjordisk härskare.
- 40 *salomoniska tempel*: 'vishetstempel'. Salomo är den fingerade talesmannen i »Vishetens bok«, en av de gammaltestamentliga apokryferna.
- kerubimer*: 'änglabilder'.
- mjältsjuk*: 'melankolisk', 'deprimerad'.
- åt fattigstuguhjonen*: 'åt dem som bo i socknens fattigstuga'.
- sågblockar*: 'timmerstockar'.
- sonettvarv*: Ställe där den komplicerade diktformen sonett bygges och sjösätts – dvs. ännu en gliring åt den Atterbomska kretsen i Uppsala, där sonettdiktandet stod högt i kurs.
- inköpa därför en krukomakares åker*: Allusion på Matteus 27:3-7, där det berättas hur den ångerfulle Judas återlämnar de genom förräderiet vunna trettio silverpenningarna, för vilka sedan översteprästerna inköper en krukmakares åker för att användas som begravningsplats för främlingar.
- egennyttig*: 'självisk'.
- 41 *löspenningar*: 'småpengar'.
- realisera*: 'förverkliga'.
- 42 *Rekognosceringen*: 'Undersökningen'.
- nevöns*: 'brorsonens'.
- till gamman*: 'till fröjd och glädje'.
- scarabée*: 'skalbagge'.
- eolsharpan*: 'vindharpan', ett upphängt stränginstrument som klingade för vinden. Eolus var den romerska benämningen på den grekiska mytologins Aiolos, vindarnas gud.
- 43 *När hangället skallar*: 'När tuppen gal', dvs. 'När morgonen gryr'.
- 44 *esomoftast*: 'ganska ofta'.
- regera*: 'styra'.
- envoyé extraordinaire*: (fra.) 'speciellt sändebud'.
- snöpliga*: 'pinsamt misslyckade'.
- konventioner*: 'överenskommelser', 'traktater'.
- konungens fäste eller bus*: här 'fängelse', 'förvaringsort'.
- min egid*: 'mitt värn'.
- överantvardades*: 'högtidligen överlämnades åt'.
- svettduken [...] helig Veronica*: En anspelning på den senkristna

- legenden om den heliga Veronika, som mötte den korsbärande Kristus under vandrigen till Golgata och då räckte honom en linneduk att torka sitt svettiga ansikte med, varvid hans ansiktsdrag kom att fästas på duken.
- rektor magnificus*: (lat.) eg. 'storartade styresman'. Titel på universitetets rektor.
- avbelästat*: 'avbildat'.
- Minervas ugglan*: Minerva var den romerska benämningen på Pallas Athena, vishetens gudinna. Hennes symboldjur var (den kloka) ugglan.
- studentbrev*: Ett av universitetets rektor utfärdat brev till varje studerande, innehållande förhållningsregler samt uppgifter om de betyg som den studerande uppvisat.
- saltstod*: Enligt 1 Mosebok förvandlades Lots nyfikna hustru till en saltstod – se komm. till s. 50.
- mangel*: (ty.) 'brist'.
- kurtisör*: 'uppvaktande älskare', 'kavaljer'.
- herr skalden Lindeberg*: Se komm. till s. 17.
- 45 *aderton kautionister*: 'aderton borgensmän', dvs. Svenska Akademiens.
- proprie skuld*: 'egen, personlig skuld'.
- fortvarande*: 'envisa', 'bestående'.
- recipisse*: (lat.) eg. 'att ha tagit emot', dvs. 'mottagningsbevis'.
- brevdragare*: 'brevbärare'.
- tagas utav*: 'sorteras'.
- lumpnaste backa*: 'värdelösaste kort'.
- Icke såsom Björn Järnsida gästade Carl den Skallote*: Karl den Skallige (823–877), frankisk kung under vars regering landet hem-söktes av skövlande nordbor, främst bland dem Ragnar Lodbrok och hans son Björn Järnsida. Deras bravader omtalas i Ragnar Lodbroks saga.
- 46 *Brutus*: Marcus Junius Brutus (79–42 f.Kr.), en av de samman-svarna som mördade Caesar år 44 f.Kr. och som genom detta dåd ville betrakta sig själva som det romerska folkets befriare.
- »Vad pärlar i mitt öga [...] Ett M, ett I, ett N, ett N, ett E«: Slutraderna i Atterboms dikt »Guitarrklang på sjön«, tryckt i »Poetisk kalender« 1821 och aldrig senare publicerad av Atterbom, sannolikt p.g.a. diktens något pekorala karaktär.

- avkonterfeja*: 'avbilda'.
silverorgor: 'silverorglar'.
anticiperade: 'föregrep'.
- 47 *Äntligen*: 'Slutligen'.
stubbar: 'underkjolar'.
karpus: Ett slags spetsformad militär huvudbonad.
kronomundering: 'kronans utrustning', 'uniform med tillbehör'.
- 48 *kvarter*: En fjärdedels aln, ung. 15 cm.
yrkade: 'föreslog', 'krävde'.
gillades: 'godkändes'.
beskedliga: 'snälla'.
rusthållaremor: Måkan till en rusthållningsskyldig bonde. Titeln 'mor' motsvarar här närmast våra tiders 'fru'.
du har väl läst i Bibeln [...] Johannes Döparen: Berättelsen om Herodias' dans och Johannes döparens död finns återgiven bl. a. i Matteus 14:6-11.
- 49 *glissader*: 'danssteg'.
pas de Zephire: (fra.) eg. 'Västanvindens steg', ett speciellt danssteg inom den klassiska balettkonsten.
rappat undan: 'rövat undan'.
stövelknekt: Redskap för avdragande av stövlar.
patent: Brev visande rättighet till något.
jag [...] är förd i ena snaro och vandrar i nätet: Ett på flera håll i Bibeln använt bildspråk som uttryck för att man är besvärjd, dvs. befinner sig i allvarlig knipa.
dårarnas löje [...] är [...] sprakande av törne under grytone: Utsagan bygger på liknelsen om de dåraktigas skratt i Predikaren (7:7): »Ty dårars löje är såsom sprakande av törne under grytorna: och det är också fåfänglighet.« Detta bibelställe aktualiseras på ett mycket betydelsefullt sätt på romanens allra sista sida.
billerskinn: 'illerskinn'.
rart övertyg: 'grant överkast'.
- 50 *näringsfång*: 'yrke'.
Pontius Pilatus [...] tvättfatet: Syftar på Bibelns berättelse om hur landshövdingen Pontius Pilatus tvättade sina händer inför folket efter dödsdomen mot Kristus, för att på så sätt symboliskt visa sin oskuld (Matteus 27:24).
nobilitera: 'adla'.

pairkamrar: 'pärkamrar', kammare för de högadliga i det engelska parlamentet.

genealogier: 'stamtavlor'.

Då Gud lät [...] Sodom och Gomorra: Händelsen rörande Lot och hans hustru återges i 1 Mosebok 19:23-25.

51 *författare till någon Blanka [...] en tragedi*: Anders Lindeberg författade »Blanka, tragedi i fem akter«, uppförd 1822.

52 *historien om Lunkentus*: Lunkentus' äventyr var en av de mest spridda folkböckerna vid denna tid.

friar [...] för sergeanten: 'räddar sergeanten'. Utsagan syftar på en situation i sagan om Lunkentus, där en försumlig sergeant räddas ur en mycket besvärlig situation av en storsint soldat.

Ingen dygd är större än tålmodet [...] ode att läsa på prosa: Johan David Valerius (1776-1852) författade odet »Tålmodet«, prisbelönat av Svenska Akademien 1803.

prosa: här 'opoetisk vers'.

glanskis: 'spegelblank is'.

53 *fångförare*: 'fångvaktare'.

det sista poemet som vann priset: »Snillets värld. Skaldestycke i tvenne sånger« belönades med Stora priset av Svenska Akademien år 1821 och var skrivet av Tegnérns nära vän och brevvän Carl Gustaf von Brinkman (1764-1847).

pikerjärn: Verktyg för att åstadkomma en udda, utsmyckande kant på paper.

krafsade sig: 'trevade sig'.

koxande: 'gloende'.

54 *Noaks första duva*: Den första duva som Noak sände ut efter det att syndafloden upphört återvände till arken eftersom den inte fann någon fast mark i den vattendränkta världen (1 Mosebok 8:9).

55 *exklamationer*: 'patetiska utbrott'.

lisa: 'lindra'.

quatuor species: (lat.) eg. 'fyra slag', 'de fyra räknesätten'.

57 *Nescit occasum*: (lat.) 'Den vet icke av nedgång', vilket också är Nordstjärneordens devis.

Otabeiti: eg. 'Tahiti', här 'paradisö'.

dubbel svensk lösen: Kanonsalut med fyra skott; en salut som endast sköts vid mycket högtidliga tillfällen.

- 58 *Människans buvudbår äro räknade*: Syftar på Kristus' tröstande ord till lärjungarna (Matteus 10:30).
stålbarnek: Kroppsskydd av stål för krigare i äldre tider.
förnuftsslutens: 'förnuftets slutledningars'.
- 59 *frynisk*: 'lätsinnig'.
- 61 *våra små Clorissor*: 'våra små nymfer'.
mässkjortor: En mässkjorta är ett långt, säckliknande liturgiskt plagg av vitt tyg.
överstebeställning: 'tjänst som överste'.
de högborna: 'de välborna', 'adeln'.
roturen: 'det ofrälse packet'.
lumpbalar [...] pappersbruk: Linne- och bomullslump användes företrädesvis vid denna tid som råmaterial vid pappersframställningen.
jubilera och bunga: 'jubla och slå på trumma'.
sjöng därtill utur Bellman: Den avsjungna, citerade strofen bildar slutstrof i Carl Michael Bellmans (1740-1795) »N:o 62. Fredmans epistel, angående sista balen på Gröna Lund«.
- 62 *sammanflickade*: 'sammanlappade'.
- 63 *så tarvlig, men treven*: 'så ynkelig, men trevlig'.
charen: 'praktvagnen'.
Fablu-demant: här 'falsk, glittrande diamant'. S.k. falubriljanter eller falujuveler var egentligen slipade glasbitar som överdragits med en tunn legering av bly och tenn.
söckendag: 'vardag'.
kommer i slanger med: 'ger sig i lag med'.
- 64 *jag är kastad i den brinnande ugnen [...] trons heliga svalka*: Alluderar på den bibliska berättelsen om de tre männen i den brinnande ugnen och deras underbara räddning (Daniel 3:10-26).
complimenter-bok: 'komplimangsbok', bok som innehöll de rätta fraserna för artigt tilltal till ständs- och överhetspersoner.
eder Parleur Français: 'eder franska samtalsordbok'.
- 65 *till ett begabberi, till en Markall*: I den under åren 1820-1821 utgivna satiren »Markalls sömnlösa nätter« begabbades, dvs. förlöjligades, under namnet Markall författaren, tidningsutgivaren och försvararen av den gamla litterära skolans ideal Per Adam Wallmark (1777-1858).
Kommer och dricker!: 'Kom och drick!'.

å lönn: 'i hemlighet', 'i smyg'.

66 *slängpolska*: Ett slags livlig långdans.

67 *rosenkammare*: här 'tortyrtrum'. Egentligen var *rosenkammaren* den gängse benämningen på det speciella tortyrtrum, som på 1740-talet hade inrättats i Smedjegårdsfängelset i Stockholm men som åtminstone officiellt avskaffades tillsammans med andra liknande inrättningar i riket strax efter Gustav III:s trontillträde år 1772.

Belsebubs: Belsebub är de orena andarnas furste i Bibeln.

jungfrukyss: Tortyr medelst ett speciellt pinoredskap, kallat »Jungfrun«.

de sju fyllda vredens skålar: I Uppenbarelseboken 15:7 talas det om de sju änglarna som kommer med sju skålar fyllda med Guds vrede, för att tömma ut dem över jorden.

parteras [...] ut: 'fördelas'.

Särinner: Den galt i nordisk mytologi som i Valhall varje dag åts upp av de i strid fallna kämparna men som mirakulöst nog åter befanns hel och levande varje afton.

kulor: 'pistolkulor'.

Atropos [...] med sin sax: Enligt grekisk mytologi var Atropos den av de tre ödesgudinnorna som med sin sax klippte av människans livstråd.

rediga: 'nyktra'.

68 *schabrak*: här 'praktfullt stycke tyg'.

artigt: 'förträffligt'.

kredensar dig: här 'skänker i och bjuder dig'.

Blods-Hebe: ung. 'ödesdigra servitris'. Hebe var i den klassiska mytologin gudarnas tjänarinna, som bl.a. hade uppdraget att skänka nektar i gudarnas bägare.

kyndig: 'fräck'.

flättjefull: 'läattsinnig'.

bryt inte staven: 'döm icke'.

fjärrglas: 'kikare'.

70 *Uppstiger hon på denna Bifrost till himmelen*: Regnbågen benämndes Bifrost i nordisk mytologi och tänktes vara en bro från jorden till himlen.

71 *à la glacer*: (fra.) ung. 'iskyla'.

benbus: Förvaringsrum för (ur gravar uppsamlade) människoben.

- 72 *fåvitsk*: 'dåraktig'.
rاملاند: 'spöklikt bullrande'.
Cyklopen, vars rödbrända band skall [...] i det eviga mörkret: I äldre grekisk mytologi var cykloperna enögda, väldiga smeder i underjorden.
- 75 *utslag på sig*: 'domstolsutslag emot sig'.
- 77 *betarvades*: 'behövdes'.
- 78 *cadre*: (fra.) 'infattning'.
Barataria: eg. benämningen på (det exotiska) området kring Mississippiflodens delta.
Cervantes själv, till slaveri i Algier: Den spanske författaren Miguel de Cervantes Saavedra (1547–1616) tillfångatogs år 1575 av sjörövare och vistades sedan i fem år som slav i Algieriet.
karbasen: 'prygelredskapet', 'påken'.
okulerkniv: Trädgårdsredskap som används vid okulering, dvs. överförande av kvistar eller grenar från ett träd till ett annat.
fösförist: Anhängare av den litterära estetik som kom till uttryck i tidskriften Phosphoros, utgiven av Atterbom och hans krets i Uppsala under åren 1810–1813.
Atterboms Blommor: Hänсыftning på Atterboms diktykel »Blommorna«, tryckt första gången i »Poetisk kalender« 1812.
spögubben: Vardaglig benämning på en kyrkovaktmästare.
- 79 *latvärg*: Ett slags läkemedel för invärtes bruk.
gebiet: (ty.) 'område'.
naftafält: 'oljefält'.
Nu vilar hela jorden: De inledande orden i den tyske psalmdiktaren Paul Gerhardts (1607–1676) av Hakvin Spegel (1645–1714) bearbetade svenska psalm 375 i 1695 års psalmbok:
 Nu vilar hela jorden,
 Och luften är mörk vorden:
 All världen sover sött;
 Men dig, min själ, bör vaka,
 Din Gud ödmjukast tacka,
 Och i din andakt ej bli trött.
- 80 *den babyloniska mamsellen*: 'den babyloniska skökan', dvs. den förvärldsligade kyrkan.
nationalkonvent: Den lagstiftande församlingen under de franska revolutionsåren 1792–1795.

rosengryns tillredande: Rosengryn framställdes av finstötta rosenblad, potatismjöl och äggvita och användes vid tillagning av gröt- eller vällingrätter.

palladium: 'skyddsbild'.

Jerusalems skomakare: Ahasverus, 'den vandrande juden', som enligt legenden bryskt nekade Kristus att vila en stund utanför sin port under dennes tunga, korsbärande vandring till avrättningsplatsen Golgata. Därför straffades Ahasverus av Herren genom att själv ständigt få vandra omkring intill den yttersta dagen.

81 *drottari*: 'hövdingar'.

Henne fingo de en piska i dess händer: 'De satte en piska i hennes händer'.

kavle: Avlångt trästycke, här 'munkavle'.

spinnhuset: Straffarbetsanstalt för kvinnor.

paltar: Folklig benämning på lägre polisbefäl, ung. 'snutar'.

mellanbalk: 'skiljemur'.

gå uppåt Jerusalem: 'vallfärda'.

lövhuddohögtiden: En av judendomens tre vallfartshögtider.

Salems: Salem är ett bibliskt-poetiskt namn på Jerusalem.

nu får du köpa människoben till dina åkrar: En handel som faktiskt ägde rum vid landets s.k. benmjölsfabriker, där ben från upprensade kyrkogårdar tillsammans med annat benavfall från slakterier och annat krossades till åkergödsel. Oscar Patrick Sturzen-Becker, signaturen »Orvar Odd« (1811–1869), ägnade denna egendomliga affärsverksamhet sitt intresse i ett på sin tid berömt kåseri, betitlat »Elegi vid en benmjölsfabrik«.

82 *dråplige*: 'förunderlige'.

Sen I: 'Ser ni'.

hävdernas gudinna: 'historiens gudinna', dvs. den romerska mytologins Clio.

rättare: Person som övervakar och själv deltar i jordbruksarbetet på en lantegendom.

83 *klädvitt!*: Folklig tolkning av kattugglans »klävitt« -läte. Att kläda sig i vitt var i äldre tider detsamma som att kläda sig för sorg och död. Schenander associerar här närmast till den dödes vita sveplinne.

Väl säger Syrak: En anspelning på Jesu Syraks bok 9:7. Det cite-

rade bibelstället är på båda håll omgivet av varningar för skökor och lösaktiga kvinnor, vilket korresponderar mycket väl med Schenanders nästföljande observationer, sedan han väl tagit sig in till staden, gapat runt, och därvid i skymningen skådat dess kringstrykande fala »jungfrur«.

kommit i svang: 'kommit i bruk'.

åt skrivers tomtar utdela dukater: Utsagan syftar på Svenska Akademiens dåvarande tradition att (vanligtvis) årligen i december månad utdela den större eller mindre guldpenningen till pristagarna i Akademiens vittra tävling.

skrevo sig till ett enda – riksdiskonten: Riksdiskontverket, ett slags statlig kreditanstalt som kom på obestånd efter ekonomiska vinglerier under 1810-talets senare år.

Med ögonen sjöng de psalmer för ungherrarna: Med det infama greppet att låta gattflickorna »med ögonen« locka till sig lystna kunder med i sammanhanget ytterst tvetydiga citat ur den nyligen utgivna 1819 års psalmbok, den s.k. Wallinska psalmboken, angriper här Livijn ett av sina litterära hatobjekt, nämligen skalden, akademiledamoten och teologie doktorn Johan Olof Wallin (1779–1839). Samtliga citat ur de lättsinniga flickornas blickar är nämligen hämtade ur de psalmer i den nya psalmboken, vilka antingen hade diktats, bearbetats eller redigerats av Wallin. Det satiriska greppet framgår ännu tydligare när citaten ses i sitt textsammanhang (min kursivering):

O Herre, ho skall bo

På Sions berg i ro?

Vem är den du täcks välja

Att där ditt lov förtälja?

Vem vill du nåd bevisa?

Ho kan dig värdigt prisa? (*ho*: 'vem'. Ps. 315:1)

Med hastat lopp och dunkelt sken

Oss solen snart förlåter

Att uppgå, sorgelig och sen,

På mulna fästet åter.

Förbi är årets sköna tid,

Och stormar störa bygdens frid,

Och täta skurar svalla.

Den sista blomman lutad står,
Och i den kulna höstens spår
De gula löven falla. (*förlåter*: 'lämnar'. Ps. 404:1)

Du snöda värld, farväl!
Till himlen far min själ.
Där vill hon hamnen hinna
Där söker hon att vinna,
Vad evigt månde vara
Ibland Guds helgon klara. (*snöda*: 'onda'. Ps. 458:1)

Ej större bröd oss kommer till
Än Gud vill oss tillmäta;
Men den som ej arbeta vill,
Skall icke heller äta.
Och detta bud
Från Herran Gud
Du aldrig må förgäta! (Ps. 282:1)

bonettement: (fra.) 'med bibehållen ära'.

84 *moquera sig över*: 'gör sig löjliga över'.

Nu var dagens hjälte slagen [...] omgivet av gyllene strålar: Denna förtätade passage rörande nattens ankomst är samtidigt också en allegorisk-politisk stämningssmålning av tidsandan i Den heliga alliansens reaktionära Europa, efter Napoleons (*dagens hjälte*) slutgiltiga fall år 1815.

bisoverskor: 'älskarinnor'.

klappbrygga: 'tvättbrygga'.

snibbhuva: 'sjalett'.

mantalspenningar: En smärre skatt som oberoende av förmögenhet, inkomst eller kön årligen skulle betalas intill en viss ålder.

85 *fånighetens konungabok*: Kortleken.

Midian! [...] Gath!: Två landområden som nämns i Gamla Testamentet.

benåsnor: Ett gammaltestamentligt uttryck, ung. 'starka åsnor'.

skatta: 'värdera'.

mjölonlöven: Blad från mjölonväxten (användes bl.a. vid garvning).

Kransen: 'Omkransa', 'Ställ er i ring runt'.

- sitt Missale*: 'sin liturgiska handbok', 'sin mässbok'.
det första ståndet: Adeln.
den store Cato: Den romerske statsmannen och stränge moralisten Marcus Porcius Cato d.ä. (234–149 f.Kr.).
kammarduk: En fin, vit vävnad av linne eller bomull, som bl.a. användes vid tillverkningen av prästernas vita kragar.
det andra (ståndet): Prästerskapet.
kalvdans: Maträtt tillagad av råmjölk.
det tredje (ståndet): Borgerskapet.
odlare: 'bonde' (representerande det fjärde ståndet).
hart nära: 'tätt intill'.
Träsktorget: Senare benämnt Roslagstorg, nuvarande Eriksbergsplan i Stockholm. De härvid omnämnda fröna ur en viss trädgård intill torget syftar troligen metaforiskt på det därin-till belägna och på sin tid välkända världshuset Clas på hörnet och dess för det fjärde ståndet »tröstande« våtvaror.
orepresenterade: De som inte representeras av något stånd i riksdagen.
städsloppenning: 'arrendepengar'.
vederkänsla: 'erkänsla'.
göras kurant: 'omsättas i pengar'.
86 *Sodom*: här 'syndens näste'.
hanen gol tredje resan: 'tuppen gol för tredje gången'. Anspelning på Petrus' förnekande av Kristus (Matteus 26:74).
hundturkarnas: här 'barbarernas'.
klappurhelgon: ung. 'skrånande helgon'.
mylingen: Vålnaden efter ett mördat barn.
bologneser-sten: 'bolognesisk lyssten', en självlysande sten.
diktan och traktan: 'strävan och önskan'.
»O! rene Guds lamb! oskyldig«: Citat ur första versen av Olaus Petris psalm: »O rene Guds Lamm, oskyldig / På korset för oss slaktad«. Ps. 150:1 i 1695 års psalmbok.
mandater: 'påbud'.
liktext: Den valda bibeltexten för en likpredikan.
vargtoner: 'vargars ylande'.
87 *krukomakarens åker är inköpt, ser jag!*: Se komm. till s. 40.
anammar: 'tar emot'.
pandämonium: 'de onda andarnas rike'.

- Mutter*: (ty.) 'modern', här 'värdshusförestånderskan'.
- 88 *Pille!*: (fra.) 'Buss på!'.
Jag gjorde ett paroli: 'Jag fördubblade den vunna insatsen'.
insipit: 'enfaldigt'.
Gör åtminstone transporter: 'Sprid åtminstone insatsen'.
fikna: 'lystna'.
föreställning: 'uppmaning'.
hinsidan: 'bortre sidan'.
huvudsalleplatsen: Nya testamentets Golgata, här 'avrättningsplatsen'.
- 89 *den hövitsmannen*: Pontius Pilatus.
Gör likvid: 'Ta pengarna'.
»Attention!«: (fra.) 'Se upp!'.
likmaskens gudmor: Fru patronessan Fjäderström (se s. 20).
Ja, du amurett av rävmärg!: Se komm. till s. 28.
- 90 *gudson*: här 'människobarn'.
men jag mördas ej av mitt namn, som Prinsen av M- utav sitt: Utsagan alluderar på en passage i Ludvig Tiecks av Clas Livijn översatta, bearbetade och utgivna konstsaga »Mästerkatten eller Katten i stövlar« (1812). I detta verk uppträder en viss bedräglig Prins von Malfinki, som genom sitt kärlekslösa frieri till prinsessan visar sig enbart sträva efter makt och rikedom. Namnet *Malfinki* tycks f.ö. vara bildat av latinets *maleficus*, dvs. 'illgärningsman', 'förbrytare'.
kvista förbi: ung. 'slinka undan'.
det sjunde budordet: 'Du skall icke stjäla' (2 Mosebok 20:15).
dyka slantar från henne: 'lura av henne pengar'.
världens skravelis: 'världens skrovliga is'.
- 91 *valltrapp*: Trappa över en fästningsvall eller mur.
Seelenverkooperi: (ty. *Seelen*, 'själar' och holl. *verkoop*, 'försäljning'), ung. 'själhandel'.
rappat: 'bortsnattat'.
Perseus: I grekisk mytologi en hjälte, som högg huvudet av ett härjande havsvidunder.
Egid: 'skydd', 'värn'.
ävla: 'anstränger dig'.
plaisir: (fra.) 'nöje'.
sirade: 'utsmyckade'.

- mor-huvud*: 'negerhuvud'.
Kyrkostaten: Vatikanstaten.
- 92 *Kongl. Vetenskapsakademien [...] almanackan*: Vetenskapsakademien hade sedan år 1748 ett uteslutande privilegium på utgivandet av almanackor.
mitt liv: 'min kropp'.
Epaminondas: Grekisk härförare som dog efter att ha segrat över spartanerna i slaget vid Mantinea år 362 f.Kr.
tappad: 'förlorad'.
pandurer: Eg. soldater i ett kroatiskt förband inom den österrikisk-ungerska armén, som var beryktat för sin brutalitet. Här närmast 'råa hantlangare', 'hänsynslösa hejdukar'.
kronfinkel: Av staten tillverkat och försålt brännvin.
tullinspektoren i Jeriko: Se komm. till s. 15.
Niobe-blick: 'sörjande blick'. Enligt den grekiska mytologin straffade gudarna Niobe genom att döda hennes barn, varefter hon sörjde så länge att hon slutligen blev förvandlad till en klippa.
- 93 *S.D.*: Förkortning av *Salutem Dico* (lat.) 'Jag hälsar (dig)'.
nästvektne: 'sistlidna'.
valmar: 'vadmal'.
extraprofoss: Profossen var ordningsman och verkställare av diverse bestraffningar vid ett regemente.
vidkänna: 'erkänna'.
Pots sapperment!: 'Se på tusan!'.
 95 *Förståndigad*: 'Uppmanad'.
cupidoner: Små kärleksgudomligheter i romersk mytologi.
Salutem: (lat.) '(Min) hälsning'.
lagfärne: 'lagkloke'.
lämpor: 'medel'.
- 96 *en visa, vilken skall börjas med de orden [...] Lid då dödlige! det är din lott*: Protokollskrivaren misstär sig; visan är ingen (folklig) visa, utan ett höglitterärt ode, betitlat »Tålmodet« och diktat av den i offentligheten uppburne akademiskalden David Valerius (se komm. till s. 52). Inte heller börjar denna högstämda dikt med den citerade raden – tvärtom återfinns den mot slutet, vilket ytterligare accentuerar den satiriska komiken i situationen:

Lid då, dödlige, – det är din lott,
 Lid med tålmod, – det är din heder;
 Tro det goda, straffat, lika gott;
 Mer än vägen, skåda vart han leder.

oförvunnen: 'ännu inte överbevisad om sitt brott'.

spetsgård: Fyrkantig formation av vaktmanskap runt en avrättningsplats.

den där: 'som'.

- 97 *Cerberus*: I grekisk mytologi den trehövdade hund som vaktar den underjordiske guden Hades' palats.

fått vattuskräck: 'blivit rasande', 'tappat besinningen'.

hållit: 'hejdat'.

marsyska: 'masurka', en polsk dans.

saker: 'skyldig'.

- 98 *cour-dräkt*: 'hovdräkt'.

firmamentet: 'himlavalvet'.

- 99 *koncepter*: 'utkast'.

Glaskarbunkel: 'Glasrubin'.

- 100 *kärleksbälten*: 'vänskapsband'.

när jag chiromantiserade dem: 'när jag talade till dem med händernas teckenspråk'.

midfastan: Tiden mitt i fastan.

chargera i avancerande!: 'ge eld under framryckning!'.

Nemesis: Det rättvisa straffets gudinna i grekisk mytologi.

fascer: här 'väktare'.

Tabor: 'Förklaringsberg'. Eg. det berg i Palestina, där Kristus inför lärjungarna förklarades vara Guds son (Markus 9:1-7).

- 101 *Ottomanska Porten*: Äldre benämning på den turkiska regeringen och dess säte i Konstantinopel.

- 102 *fulltygat*: 'bekräftat'.

oförpassad: 'utan tillåtelse'.

kindpustar: 'örfilar'.

knubbningar: 'stötar'.

ställt sig i försåt för: 'lurpassat på'.

avhända dess [penningar]: 'ta hans'.

- 103 *stadsphysicus*: 'stadsläkare'.

In fidem: (lat.) 'Till bestyrkande av sanningen'.

von Lügen: (ty.) eg. 'genom lögn', här snarast 'af Lögn'.

- 104 *S.H.T.*: Förkortning av *Salvo Honoris Titulo* (lat.) 'Med utelämnad titel'. Inledande hälsningsfras i brev till obekanta adressater i äldre tid.
Regnbåge: Försoningens symbol, enligt vad Schenander själv yppar i romanen på s. 70.
syrade och osyrade bröd: Bröd bakade av jäst deg och bröd bakade av ojäst deg. Osyrat bröd användes vid nattvardsgudstjänsten.
manna: Från himlen nedfallande föda enligt Gamla testamentet (2 Mosebok 16:4-31).
- 105 *kärilet*: 'det heliga kärlet'.
tabernaklet: Det heliga rum där förbundsarken förvaras enligt Gamla testamentet.
Kasta törnet under grytorna: Se komm. till s. 49.
Mullfrätaren: Döden.
förebud: 'tecken', 'varsel'.

SAMVETETS FANTASI

- 109 *ruinerna av Uppsala slott*: Slottet ödelades av en brand år 1702. Först under åren 1815-1820 slutfördes restaureringsarbetet genom fullbordandet av södra tornet.
Nemesis: Det rättvisa straffets gudinna i grekisk mytologi.
- 110 *förrådiska sfinx*: ung. 'falska gåtfullhet'.
Fortunati önskebatt: I folksagan om Fortunatus' äventyr – konstnärligt behandlad av den av Livijn beundrade Ludwig Tieck (1773-1853) – förekommer en grå, oansenlig filthatt, som har förmågan att förflytta dess bärare varthelst han önskar.
tillförne: 'tidigare'.
missfirmat: 'talat vanvördigt om'.
- 111 *din parenthysus*: ung. 'ditt inskjutna yttrande'.
förvantskap: 'släktskap', här 'sällskap'.
- 112 *En ting*: 'Något'.
- 113 *bedagade*: 'till åren komna'.
Bergs-rådet: Bergsråd var en hederstitel inom bergshanteringen.
riddaren: 'ordensmedlemmen'.
corps: (fra.) 'kår', här 'regemente'.
- 116 *Du vinkar mig!:* 'Du ger mig ett tecken!'.

- re'n*: 'redan'.
- 118 *Arons huvudbår*: Syftar på psalm 133 i Psaltaren, där endräkt och frid liknas vid »den dyrbara oljan på huvudet, som flyter ned i skägget, ned i Arons skägg, som flyter ned över linningen på hans kläder«.
- kolarsven*: 'ung kolmilearbetare'.
- 119 *dig lisar*: 'lindrar din smärta'.
- 120 *furier*: Underjordiska hämndandar i romersk mytologi.
- 121 *endast i hans grannskap [...] betydliga förändringar*: Se komm. till s. 109.
- 122 *vad tiden vore liden*: ung. 'att tiden nu äntligen var inne'.
- lyktad*: 'avslutad'.
- vi hava ej lång tid övrig*: 'vi har inte lång tid på oss'.
- 123 *filosofистерier*: ung. 'slappa dagdrömmier'.
- 124 *kammarjungfru*: Tjänarinna hos kvinna av högre stånd.
- oförfaren*: 'oerfaren'.
- bevekliga föreställningar*: 'innerliga förmaningar'.
- sin våda*: 'sin olycka'.
- 125 *sold*: här 'officerslön'.
- bivack*: Tillfällig militär förläggning under bar himmel.
- batteri*: Med kanoner besatt förskansning.
- 126 *sträcka gevär*: 'kapitulera'.
- bärga sig*: 'skydda sig'.
- 127 *bila*: 'bödelsyxa'.
- fältsjuka*: 'tyfus'.
- 128 *häst- eller oxkvarn*: Kvarn med snett liggande trampjul som drevs genom trampning av hästar respektive oxar.
- 129 *äntligen*: 'slutligen'.
- 130 *huld eller skyld*: Äldre stående uttryck för en nödställd person som saknar 'vän eller frände' till hjälp.
- rusthållareson*: Son till en rusthållningsskyldig (och därmed också välbeställd, skattelindrad) hemmansägare.
- 131 *risslitning*: 'spöstraff'.
- kronoffjärdingsmannen*: Statens uppsynings- och ordningman på orten.
- 133 *Dess kläder klädas av, Dess synd...*: Ett något fritt citat ur femte strofen i Samuel Columbus' (1642–1679) aftonpsalm »Nu haver denna dag« (Ps. 370 i 1695 års psalmbok):

Min' kläder klädas av,
 Min synd, o Gud!, begrav
 I Kristi sidosår;
 Så skall min skröplighet
 Bli vänd i härlighet,
 När jag av jord uppstår.

134 *äckliga harlekinader*: ung. 'vidriga krumsprång'.

Kains-märket: Det märke som Herren satte till skydd för brodermördaren Kain för att förhindra att denne blev dräpt av hämndkrävande människor (1 Mosebok 4:15). Här används uttrycket med närmast rakt motsatt innebörd, ung. 'tecknet att jag är skyldig till mord'.

min kommissionär: 'mitt ombud'.

136 *oföryttrad*: 'osåld'.

137 *tydligen*: 'tydligt'.